

עושה שמים וארץ

עזרי מעם ה'

ספר הרימו מכשול

ובו דינים והלכות מצויות
שבני אדם נכשלים ואינם זהירים בהם
משום חוסר ידיעה או שימת לב
לפי סדר אל"ף בי"ת

פעמים יבואו בארוכה פעמים יבואו בקצרה, לפי הזמן
והשעה, לאפרושי מאיסורא, ובקשה מאבונא דבשמיא
שיקובלו לפניו כריח נוחי וכקטורת בושמיא

חברתיו וערכתיו בחדש ה' עלי
הצב"י אורי סבאג ס"ט

חודש טבת שנת תשפ"ב

כל הזכויות שמורות למחבר

הערות והוספות לדינים והלכות שהעולם נכשלים בהם
יתקבלו בברכה ובשמחה
למשפחת סבאג רח' ויקטור ויוליוס 16/2 ירושלים
או לפלאפון: 0533115409
או במייל: 676933a@gmail.com

ניתן להשיג את הספר בכתובות דלהלן:

ירושלים: רח' ויקטור ויוליוס 16/2 משפחת סבאג פל': 058-5660296
בני ברק: רח' אורליאן 17 משפחת דיין טל': 03-6773696
ברכפלד: רח' רשב"י 7 משפחת דיין טל': 08-9760577
צפת: רח' לוחמי הגטאות 9/11 משפחת דיין טל': 077-5675843
שאר איזורי הארץ: 0533115409

עיצוב כריכה ושערים:
נ. ויסקופף

בית העמוד - 2
052-7672674

הסכמות

הרב דב הכהן קוק
עיה"ק לבריה

תאריך

בס"ד

כ"ב

הרצאות אורי' 220 נרו יאיר
ינחם וינחם

כתי אומר האי שרגא מאוס איז
אחריות ככח חתירה
וכל אצילות מתעב
ובמציאות לא חתירה
באין שעות רבניות
העיון רבול לא
הכסוף
וכל ברכות 2 ספר
בר ברא מטר
אמו מעלות
מעלות רב
ידידי/ ד. קוק

לברך את עמו ישראל באהבה

הרב דב הכהן קוק

עיה"ק טבריה

תאריך

בס"ד

הסכמה מאת הגאון המקובל,
חסידא ופרישא,
בקי בנגלה ובנסתר,
הצדיק הרב דב הכהן קוק שליט"א

לכב'

הרב אורי סבג,
נרו יאיר יפרח ויזרח
כבר מוכר האי גברא באופן אישי משחרותו
כזכרן בתורה
וכל מעיינות מחשבה והתעניינות שלו בתורה
במשך שעות רצופות
בעיון רצוף ללא הפסקה,
וכל הנכתב בספר זה
הוא מתוך אותן מעלות שבעדות הנ"ל.
ידיד קטן, ד. קוק.

לברך את עמו ישראל באהבה

ק'ס"ב

צדדי דרנה

כ"ה/ז הרד השאן ח"ד

דגיאלי סלז לאיא.

צב ומוזר חיוול מיוחז מרדן ומחז

שאן מרדן בחיוול דעב אדמאד

ואדמאד מרדן דצדדין ששאן אצד

מרגלש דעב ודלא חיוול מיוחז

אד"ה סלזב אדמאד צדדין

ק'דלא ווימאד מרדן דצדדין

ואדמאד דעב ושאן וצדדין אדמאד

דצדדין מרדן צדדין וצדדין

הצדדין אדמאד צדדין וצדדין

אצדב דצדדין וצדדין

דצדדין אדמאד וצדדין

שצדדין דעב וצדדין וצדדין

מרגלש וצדדין

דצדדין

מרגלש

הסכמת הגאון הגדול ראש ישיבת פורת יוסף
הרב משה צדקה שליט"א

דברי ברכה

כבוד הרב הגאון חז"ב
רבי אורי סבג שליט"א

זכה וחיבר חיבור מיוחד חביב ונחמד
שאין מצוי כחיבור הזה לתפארת
ולאחרים מכשול בדברים שאין אדם
מרגיש בהם, והוא חיבור מיוחד.

וזה"ר שגזכה לקיים דבריו דברים
קדושים ומיוחדים מדברי הפוסקים.

וזה"ר שהרב המחבר ימשיך בדרכו לזכות ולזכות
בדברים שאדם דש בעקביו, וכבר כתוב
בתורה וזהה עקב תשמעון וכ' רש"י (דברים ז, יב)
שאדם דש בעקביו ושם כתוב הברכות,
וגם אין "וזהה" אלא לשון שמחה.
ושיזכה המחבר לשמחה ולהגדיל תורה ולהאדירה
מתוך נחת ושלום.

החותם בברכה
משה צדקה

הסכמה מאת הגאון הגדול, נשיא בית הדין הרבני הגדול, ממשיך דרכו של מרן זיע"א, הראשל"צ והרב הראשי לישראל הרב יצחק יוסף שליט"א

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, י"א כסלו תשפ"ב, 4-351/פ"ב

דברי ברכה

הובא לפני גלינות הספר "**הרימו מכשול**", מעשה ידי אומן, נטע נאמן, האברך כמדורשו, חובר חיבורים מחוכם, גנת ורדים ושמו מפארים, לך בעומקא של הלכה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ומלכשתו ענוה ויראה, שמן תורק שמו, טעמו ונימוקו עמו, כבוד שם תפארתו, הרה"ג ר' **אורי סבג** שליט"א.

ביודעו ומכירו שהוא שקדן עצום ולן בעומקא של הלכה וכמעשהו בספרים הקדומים, ראיתי שנושא ונותן באמונה בדברי הראשונים והאחרונים בעיון ישר ומעמיק, ביתר שאת וביתר עוז, וגמר חיפוש מחיפוש מדברי רבותינו, והרחיב כיד ה' הטובה עליו, בדינים והלכות שבני אדם נכשלים ואינם נזהרין בהם, לפי סדר "אלף בית", ומפלפל בדבריהם בטוב טעם ודעת, להבין דבר לאישורו, וניכר בדברים את עמלו בתורה לאסוקי שמענתא אליבא דהלכתא, אשריו ואשרי חלקו שעמל בתורה, ונפש עמל עמלה לו, לזכות לאמיתה של תורה, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

וראיתי מ"ש אודות איסור אמירה לגוי הנה לגבי רמז שלא בלשון ציווי, כגון שאומר לו הנר אינו מאיר יפה, ושומע הנכרי ומתקנו. נתבאר בילקו"י (שבת ב' ס"ז ש"ח הל' אמירה לעכ"ס הערה ב), שיש להקל בזה. ושם נתבאר, דלא שרי רמז בכל מלאכה, רק בדבר שאין בו מלאכה גמורה, אלא תיקון ושיפור המצב הקיים. וגם ברמז שאינו בלשון ציווי, אין לישראל ליהנות הנאה ישירה ממלאכת הנכרי בשבת, אלא אחר השבת בכדי שיעשו, אא"כ באופן שהיה יכול לקרוא לאור הנר בלא"ה, והנכרי שיפר ותיקן את הנר בשבילו ע"י רמז כנ"ל, וכל כ"ב.

וע' בבאר היטב (סימן ש"ק כד) בשם הכנה"ג (סי' שח) על רבו מהרימ"ט, שפעמים כשהיה צריך לראות איזה דבר בספר והנהר לא היה מאיר יפה, היה אומר [לשפחתו הנכרית], הנה אינו מאיר יפה, והיתה השפחה מבינה וחותרת ראש הפתילה.

ובגינת ורדים (כלל ג' סימן כא) הביא מ"ש הסמ"ג להתיר לומר לגוי אחר השבת, למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעברה, אע"פ שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה בשבת הבאה. והעיר ע"ז, דלא עדיף ממעשה הגוי בעצמו שאם הדליק הנר בשביל ישראל אסור. ותי' דהסמ"ג מיייר במלאכות שאין הישראל נהנה מהם בשבת עצמו. וביד אהרן (סימן שד) כתב שזה דוחק, שהסמ"ג לא פירש כן. ועוד, שהטור הרי משווה דעת הסמ"ג עם ספר התרומה, ושם מפורש להתיר אף בהדלקת הנר. ולכן כתב, דאולי י"ל בדוחק דמיירי בקצץ עמו שכן, שאז מותר אף היכא שנהנה מגוף המלאכה, דכי עביד אדעתיה דנפשיה קעביד. אבל בדברי סה"ת א"א לתרץ כן, שהרי כ' לעיל, דבהדלקת הנר לא מהני קצץ, דומיא דשולח אגרת דהתם שאני שאין נהנה מגוף האיסור. ע"ש. וע"ע בביאורי המהרש"ל על הסמ"ג (מצוה ל"ה, הל' שבת ע' סה).

ונראה לחלק בין אם עושה מלאכה חדשה, לבין אם משפר את המצב הקיים, והיינו, שאם אומר לו הנר אינו מאיר יפה, אינו עושה מלאכה חדשה, אלא מתקן ומשפר את המצב הקיים. ובלא"ה היה יכול לקרוא לאורו בדוחק, ולכן שרי לרמוז לו כן, משא"כ כשרואה את הגוי הבא להדליק נר בשביל ישראל, בזה חייב למחות בידו, ומה שהתירו לומר לגוי לקרוע המכתב, היינו משום דשמא יש במכתב עניני פיקוח נפש, וכמ"ש הפמ"ג (סי' שז א"א ס"ק לא), ובמשנ"ב (שם ס"ז ע"ב).

ומשא"כ בחימום התבשיל יש הנאה גמורה ממעשה הגוי, ומה ירויה אם ירמוז לגוי (בלשון סיפור דברים) לחבר את התקע לשקע, והנאה בשבת ממלאכת הגוי אסורה אף אם הגוי עושה כן מדעת עצמו לטובת הישראל.

ודע, שגם במקומות שיש שם "גוי של שבת" שקצבו עמו מערב - שבת שיקבל סך מסויים על כל פעולה שיעשה בשבת, אין להקל בזה. ודלא כמ"ש חכ"א מכסא רחמים במנוחת אהבה ח"א (עמ' שפה) דכיון שקצץ עם הגוי שיקבל על כל פעולה סך מסויים, נמצא שהגוי אדעתא דנפשיה קעביד כדי לקבל שכר, ולדעת מרן כל שקצץ יש להקל. ושרי ליהנות מהתבשילים שהתחממו, אחר שהגוי עושה כן על דעת עצמו. ע"ש. ומה שדן להקל בכה"ג בשו"ת רב פעלים (ח"ב א"ח סימן ג), אפי' כשהגוי עושה בית ישראל, היינו בצירוף דהוי מקום מצוה, ובכרבים גם ליכא למיחש כ"כ לחשדא, ועוד צירופים כיעו"ש. ומ"ש מרן (בסי' רמז ס"ה) להקל בשכר את הגוי לשנה או לשנתיים לכתוב לו ספר, או שיארוג לו בגד, דהוי כאלו קצץ וכו', הרי סיים להדיא "ולא יעשה המלאכה בבית ישראל". וגם אפשר דאיסור הנאה ממלאכת ישראל חמיר טפי בזה. ובכה"ח (סי' רעו ס"ק יט) כתב, שאם בא הגוי להדליק הנר בשביל הישראל, צריך למחות בידו, ואם עושה בעל כרחו חייב לגרשו מביתו. "ואפילו בקבלנות ששכרו לכל השנה, דהוה ליה קבולת בביתו של ישראל". וע"ש עוד באותו מו, ובסימן שז אות קמד. וכ"ש בקבולת לשבתות בלבד. והעלינו בילקו"י שם, שאף בקצץ שכר עם הגוי יש להחמיר בביתו של הישראל. ושכ"ד מרן אאמור, שגם בגוי של שבת אין להקל בבית ישראל. ואין לומר לגוי להדליק את האש בכיריים, או לחבר את התקע של הפלאטה לשקע, ואף בקצץ אין להקל.

וזה לענין הדלקת אש וחבור הפלאטה לזרם החשמל, אבל כשהאש דלוקה מבעוד יום, מותר אף לומר לגוי לחמם את התבשיל, ומותר ליהנות ממלאכתו זו. דבלאה"י יכל ליהנות מהתבשילים גם בלי החימום, אף אם הוא רק על ידי הדחק. ובוה אין צריך רמיזה בלשון סיפור דברים, שמאחר ויש בזה מחלוקת בפוסקים אי שרי ע"י ישראל עצמו, בגוי יש להקל לכתחלה. אבל לענין הדלקת האש, כבר כתב הרשב"א בתשובה, דכיון שעשה איסור עבור הישראל אין ליהנות מהתבשילים. ובוה אף לאחר שנצטנן אסור עד למוצאי שבת בכדי שיעשו, שהרי עבר על גזירת חכמים וציוה לעכו"ם.

ומ"מ בחזו"ע שבת ג' הביא מהגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א עמ' תקטו), שאם נותק החשמל מכל הבית, ורמז לגוי רמז שאינו דרך ציווי, שקשה להשאיר בחושך בשבת, והדליק את הכפתור הראשי של החשמל, וע"כ נדלקה גם הפלאטה החשמלית והתבשיל שעליה התחמם, מותר ליהנות מן התבשיל בשבת, שהגוי חושב רק על התאורה, ולא על מה שבמטבת, והו"ל כפסיק רישיה ע"י גוי.

ויש שכתבו להקל ג"כ לומר לגוי ברמז, שהאור מפריע לישון (בצער גדול), שאף שהוא יוצר מצב חדש, כיון שכיבוי חשמל הוי שבות, הו"ל שבות דשבות במקום צער. ולא אסרו הנאה ממלאכת גוי, רק בהנאה הניכרת, וכמו המבשל בשבת שזו הנאה ישירה, משא"כ כאן שהוא סילוק ההיזק. ראה בס' מלכים אומניך (עמ' קט). והובא בילקו"י שם.

ורוב יצא לאור חזו"ע שבת ג', ושם מרן אאמור"ר כתב (שבת ח"ג), שמותר לרמוז לגוי ברמז שלא ע"י ציווי לכבות החשמל כדי שיהיה נוח לו לישון, מפני שיש אפשרות לישן גם כשיש אור בחדר. ע"כ. ומשמע שמתיר אפי' שלא במקום צער גדול.

ובחזו"ע שבת ג', הביא מ"ש הכנה"ג (סי' שז), שמחרי"ט לפעמים היה צריך לעיין בספר בליל שבת, והנר לא האיר יפה, והיה אומר בפני שפחתו, הנר הזה אינו מאיר, והשפחה היתה מבינה כוונתו, וחותרת את

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ראש הפתילה, ואז היה מעיין בספר במקום שהיה חפץ. ואע"פ שגוי שהדליק נר בשביל ישראל אסור (שבת קכב), כאן בלא"ה יכל להשתמש לאור הנר על צד הדוחק, ולכן לו לקרוא לאורו גם אחר הסרת הפחם. וכמ"ש ביד אהרן (שם) וגדולות אלישע (שם ס"ק ט).

וכתב לבאר, שאף שהרמ"א שאסר לרמוז לגוי (וכ"פ הא"ז ב, פה. ובת' מהר"ם מקיצי סי' לה) זהו דוקא שאומר לו דרך ציווי, כגון קנח חוטמך וכיו"ב. אבל ברמז כזה שאומר הנר אינו מאיר יפה, מותר. וכ"פ הח"א (כלל סב ס"ב). וכ"כ המשנ"ב (סי' שז ס"ק עז) בשם הפמ"ג.

ואע"פ שנהנה מן המלאכה, י"ל שאין זו הנאה כ"כ, כי גם קודם יכל ע"פ הדחק לקרוא לאורו. וכ"כ בתפא"י (אמירה לגוי ה) ובגדולות אלישע (שם). וכ"פ ברוח חיים (סי' שז) שכיון שהוא לצורך מצוה, ש"ד להקל בענין זה. [וע' בב"ח (סי' שז ס"ב) שנהגים לומר לגוי שיקנח חוטמו וכו', אבל המג"א (ס"ק לא) כתב, שאסור לומר לגוי רמז דרך ציווי].

ומ"ש המג"א (סי' רעז אות יד) שאם הנר של ישראל צריך למחות ביד הגוי, כבר דחה בנשמת אדם (כלל סב אות ב) ממה שפסק מרן (סי' רעז ס"ד) שאם יש נר דולק מע"ש, ובא הגוי ונתן עוד שמן לנר, מותר להשתמש בו עד שיכלה השמן שהיה בו כבר. וכ"כ התרומה והאגודה. ומוכח להדיא שא"צ למחות, דהא מיירי בנר של ישראל. ומ"ש הטור ומותר למחות מיירי שאין שם נר דולק. ועוד שמסה"ת והאגודה נראה שאפי' לאחר שכלה השמן שהיה בו, מותר להשתמש לאור הנר בשמן שנוסף ע"י הגוי. [ובשלחן שלמה (סי' רעז) כתב, דכשם שמוותר ליהנות ממלאכת הגוי שעשה בשביל ישראל, כשיכל ליהנות באל"ה ע"י הדחק, ואמרינן דבכה"ג לא גזרינן שיאמר לגוי, ה"ה שאין למחות על פעולת הגוי בכה"ג, ולא אמרו שצריך למחות רק כשעושה הגוי דברים דחשידי אינשי עליהו שיאמרו בפירוש לגוי].

וכיו"ב כתב בערוה"ש (סי' שז אות יד), שמוותר לומר לפני הגוי קר לי מאד, והגוי מסיק את התנור, שכיון שהוא לא אמר לו לעשות כן, לא איכפת לנו מה שהגוי מבין ועושה. [נראה בתפא"י (אמירה לגוי אר ה) שכתב, שאע"פ שגוי שהדליק נר לצורך ישראל, אסור ליהנות ממנו בשבת, היינו כשנהנה מגוף ההדלקה האסורה, אבל במחיתת הנר ע"י גוי, אינו מדליק, רק מסיר מה שמעכב סיבת ההבהקה. ואין הישראל נהנה מגוף המחיתת].

והנה לגבי אגרת סגורה שיש בה מכתב, כתב מהר"ם מינץ (סי' קטז) בשם אגודה, שרומז לגוי "איני יכול לקרות בה, כי היום שבת", והגוי מבין ופותח לו את האגרת. נויש להוסיף, דהוי שבות דשבות, שקריעת הגייר הוא מקלקל והתיקון אינו אלא באגרת שבפנים, כמ"ש בטל אורות (מלאכת מוחק עו:), ודלא כפר"ח (יור"ד קיח) דהוי איסור תורה, וכבר חלקו עליו בחכ"צ (סי' טל) ובשאלת יעב"ץ (סי' קמ) ועוד. ומדינא, כיון שלפעמים יש צורך גדול לפתוח האגרת, הו"ל שבות דשבות במקום צורך גדול. והרצפה לחוש לדברי הפוס' דלא שרי שבות דשבות רק במקום מצוה, יניח האגרת חתומה לפניו על השלחן, והגוי מעצמו יפתחנה, וכיון שאין הישראל מצווה לפתוח אותה מותר. (כעין מ"ש מרן בס' שלד סכ"ו). וכ"כ המשנ"ב (סי' שמ אות מא) ועוד שיאמר לגוי איני יכול לקרותה כ"ז שאינה פתוחה].

ולמד מזה בספר טל אורות (סוף מלאכת מבעיר) להתיר לרמוז לגוי, הנר אינו מאיר יפה, כדי שיבין הגוי ויחתוך ראש הפתילה, אפי' אי הוי חיובא מדאורי', ודלא כמ"ש ביד אהרן דלא שרי רק באיסור דרבנן. וכ"כ בשו"ת מעט מים (סי' יב) ושכן מוכח במג"א. ואע"פ שבתש' רדב"ז (ח"ד סי' קלב) משמע לאסור לרמוז לגבי דבר הנעשה בשבת, גם כשאינו בלשון ציווי. נראה להלכה שיש להקל בזה כדעת מהר"ם מינץ והאח'. והנה במקום שהוא דבר מצוה, יש לדון עוד מצד מצוות לאו ליהנות ניתנו, וכגון להתפלל וללמוד מתוך הספר לאור נר שהדליק הגוי בשבילנו (כשאין חשש לשמא יטה), והגאון פני אריה (סי' מז) כתב, שלא אסרו רק משום שלא יהנה ממלאכת שבת (ורש"י ביצה כד:), ומצות לאו ליהנות ניתנו, ואין לאסור מגזירה שמא יאמר לגוי להדליק בשבילו, כמ"ש התוס' (שבת קכב). דבמילי דמצוה לא חיישינן להכי, כמ"ש האו"ז (סוכה סי' שיד) שלא אסרו חכמים בהביא גוי לו מחוץ לתחום, רק אכילה ושתיה דהוי הנאה, אבל מצות לאו ליהנות ניתנו,

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ולא שייך כאן לגזור שמא יאמר לגוי לעשות כן, דלא שכיח שיעשה אדם מצוה הב"ע. הלכך אפי' למ"ד מצות ליהנות ניתנו שרי. וכ"ש שלדעת העיטור וסיעתו כל לצורך מצוה מותר לומר לגוי. והובא דבריו בשו"ת אמרי בינה (שבת ס"י ב), וכתב, דמיירי שנודמן כן במקרה, ולא שעושה כן דרך קבע, כדמוכח ממה שהרעישו גדולי הדור על מנהג הדלקת נרות ביוהכ"פ ע"י גוי לעת הנעילה. [ובשו"ת רב פעלים (ח"כ א"ח סי' מג) הסתמך בנידונו ע"ד הפני אריה].

ואף שהח"א (כלל סב אות ו) חולק על זה, דת"ת חשיב הנאת הגוף, וכ"כ בבאה"ל (ר"ס רעו), אין דבריהם מוכרחים, וכמ"ש בשו"ת השיב משה (א"ח ס"ס י). ואין להוכיח מדברי הריב"ש (סי' שפו) לגבי סעודת שבת, לענין ת"ת. וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (ח"ב ס"י כד). [ויש לצרף לסניף דעת הרשב"א (נדרים טו:) והמאירי (ר"ה כח). שגם כשיש גם הנאת הגוף אמרין מצות לא ליהנות ניתנו. ואף שהר"ן חולק, כדאי הוא הרשב"א לסמוך עליו מיהא בדרבנן]. גם הגאון מהרש"ם (ח"ה סי' מו) כתב, שנראה שלא החמירו בלימוד, דמצות לא ליהנות ניתנו, ועכ"פ בדיעבד אין לאסור. וכ"פ בשש"כ (פ"ל אות קג) שכיון שלדעת העיטור מותר לכתחלה לומר לגוי להדליק נר לצורך מצוה, בדיעבד מיהא שכבר הדליק הגוי מעצמו, מותר לישראל ליהנות ממנו וללמוד לאורו. וכמ"ש האח" שכל שיש מי שמתיר לכתחלה אף דלא קי"ל הכי, מ"מ בדיעבד מותר. ובס' תרשיש שהם (א"ח סי' ו) כתב, שאפי' במצוה שיש עמה הנאת הגוף מותר ליהנות בשבת לכ"ע, אם הגוי עשה מעצמו בשביל ישראל.

והנה קי"ל דלאחר השבת מותר לומר לעבדו הגוי מדוע לא עשית כך וכך בשבת, ואע"פ שיעשה כן בשבת הבאה. והקשה הלח"מ (פ"ו ה"ד) שהרי אסור להנות ממלאכת הגוי שעשה עבורינו. ויש בזה כמה תירוצים. א. י"ל דמיירי שרומז לו הדלקת הנר כדי ללמוד לאורו, דמצות לא ליהנות ניתנו.

ב. ובאגודה (שבת א, כח) תי' דמיירי שהיה שם כבר נר מע"ש, ואו' לגוי אחר השבת למה לא הוסיף עוד נר בשבת. וכ"כ בנשמת אדם (כלל סב אות ב).

ג. ובשו"ת גנת ורדים (א"ח ג, כא) כתב, דמיירי במלאכה שאין הישראל נהנה ממנה בשבת עצמה, [כגון שרומז לו "למה לא כיבה את האור בליל שבת כשהלך לישון"].

ד. ובשו"ת כתב סופר (א"ח קטז) כתב, שמותר לרמוז לגוי לדבר מצוה, שלא מצינו שהעמידו דבריהם במקום מצוה, רק כשא' לגוי בפה מלא לעשותו. וכשם שמותר בגוי שעושה מעצמו לצורך מצוה, כן מותר ברמיזה, או שיבין דבר מתוך דבר, דלא חיישינן שמא יצוה בפה מלא שיעשה מצוה הב"ע. (ת"י כדב"ז ח"ג ס"ס תריח. ודרי"ק). ודו"ק.

והנני לברך את המחבר נר"י, שחפץ ה' בידו יצלח, וימשיך לשקוד על דלתות תורה ויזכה לזכות את הרבים בעוד חיבורים טובים ומועילים, מתוך בריאות גופא.

בברכת התורה,
יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

יז' טבת התשפ"ב

מכתב ברכה

הובא לפני הספר החשוב "הרימו מכשול" שחיברו הרב הגאון אורי סבג שליט"א שידידו רב לו בכמה וכמה מכמני התורה וביודעי קאמינא דלימודו כמנח בכיסתיה דמי.
ולא אשכח את התקופה שעסקנו יחד בלימוד ההלכה בחידון ההלכה העולמי שהוא זכה בחתן החידון וכבר מאז היה ניכר שעתיד גדול עומד לפניו.
וכעת הביא חיבור גדול ללומדי התורה חיבור שכולו עוסק בהלכות מצויות שבני אדם נכשלים בהם בלא משים לב וסידרם לפי סדר א' ב' וכל הרואה חיבורו אומר ברקאי.
ואמינא איישר חיליה ומצוה לסייעו להוציא חיבור זה לאור עולם להביא ספר זה לשולחנם של מלכים מאן מלכי רבנן.
ויהי רצון שיזכה המחבר להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוחב הדעת ויזכה להיות מורה הוראות בישראל, ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציו עוד רבות בשנים אמן.

מנאי החותם לכבוד התורה ועמיליה

ע"ה הצב"י בנימין חותה הי"ו

הסכמת הדיין המוסמך הגאון הגדול הרב דניאל יעקבזר שליט"א

דיין ומו"צ בבד"צ פלטבוש

דניאל יעקבזר

דיין ומורה צדק בבד"צ פלטבוש

מח"ס קונטרס בן חורין וספר איש חמודות על הרמב"ם וש"ס

הסכמה

בסייעתא דשמיא ועזר ממעל

כ"ו לירח טבת תשפ"ב יום שנולד בו מורינו ורבינו תפארת אב בתי דין מרן גאב"ד בואנוס אייריס והמדינה הגאון האמיתי בכל מכמני התורה הרב הראשי לארגנטינה רבי שלמה בן חמו שליט"א כהלשון המובא בריש הספר "שמה נתאסף בעיר הבירה" - בענינים שבין אדם לחבירו מתוך תלמוד ירושלמי [אשר נתעטר במכתב קדשו ממרן רשכבה"ג בעל מאזני צדק יחי שמו לעד אמן].

וזאת מלבד מה שכתב עליו עוד לפני שנים רבות בעל נתיבות אדם (דייטש) רבה של רמת שלמה י-ם: מפורסם לשם ולתהלה גודר גדר ועומד בפרץ נזר הרבנים נודע למשגב בעמידתו האיתנה על יסודות התורה והקדושה לאות ולמופת כש"ת רבי שלמה בן חמו שליט"א הרב הראשי לארגנטינה יצ"ו... ואשרינו שיש עוד רבנים בדורינו כמותו.

ואני עבדא מוסיף בתוספות נופך דמי כמוהו טיהר את עירו ושאר מקומו בקדושה ובטהרה אשר על כן כולם משבחים ואומרים הגב"ד מהר"ש בן חמו שליט"א, והדברים עתיקים.

הנה יד שלוחה אלינו זה כחודשיים ימים מארצינו הקדושה ה"ה בעל ספר הרימו מכשול אשר הרים ידו הגדול כדי להסיר כל מכשול זה שמו הטוב מהר"א סבאג נרו יאיר והיות בימים האלו הזמן דחוף ועוד מי יוסף על מה שכתב עליו בברכתו הראשון לציון בעל הילקוט יוסף שליט"א, אם כן מן הראוי לבוא כדרכה של תורה בהערות ש"ת.

להלן כמה הלכות דלפני עור שייכים לחלק אבן העזר

א) עיין בבית שמואל (אהע"ז סי' ה' סעיף קטן ח') שאסור למכור או לתת במתנה בהמה או עוף לנכרי באופן שהוא יסרסם, וכידוע מחלוקת הראשונים האם בן נח מצווה על הסירוס ואין כאן מקום לאריכות, ועיין בדברי הגר"א (שם סעיף קטן לז) שהכריע כדעת הפוסקים שמותרת.

ב) יוצא מדברי הרמ"א (שם) שמותר למכור וכן לתת במתנה בהמה, עוף לנכרי כשהנכרי יתנם לנכרי אחר לסרסם ומקורו ברון מבעל תרומות הדשן שהתיר מטעם דהוה לפני דלפני ששרי, ועיין בשו"ת האלף לך שלמה חלק אבן העזר סימן כ"ג.

ג) איש ואשה המתייחדים באופן האסור מלבד שעוברים על יחוד עוברים גם כן על לפני עור כי כל אחד ממשיל את השני, וראיתי שהביאו ראייה לזה מיבמות דף פד: בהראשונים שם גבי גרושה הנבעלת לכהן שעוברים על לפני עור כמו שהמספר והמקבל עוברים על לפני עור (כדברי החפץ חיים בפתיחה לאוין ד'), והיות דלפני עור יש בו איסור שבין אדם לחבירו ודאי דאם רוצה תשובה שנכשל ביחוד יש לו לבקש מחילה מהשני (שהכשיל).

ד) עיין בס' מעשה איש חלק ב' (דף רה) שמרן החזון איש הורה שאין להתעסק בשידוכין, וכן אין להשכין שלום בית, בין זוג שלא שומרים טהרת המשפחה, וכן תראה שם בחלק ג' דף רלו,

וכן מצאתי בענין זה שם בחלק ה' דף רנ"ט וגם בחלק ו' דף קלב, וכן יש להאריך בזה, אבל אין כאן מקומו.

ה) כתב בשו"ת חוות יאיר סימן קפ"ה "דהמזווג הגוים אין איסור, ואין לומר דלא עדיף ממה שאסור לינק ולהוליד, דכאן מי יימר שתוליד והוא גרם רחוק, ומי לנו גדול מהרמב"ן שעשה לגויה רפואה שתלד כמו שכתב הרשב"א (בתשובות סימן קכ וקס"ז), ומ"מ קבלתי מפי גדולים וזקנות כי המעסק באלה לא יצא נקי מזרע שמקדיח תבשילו, ונרמז במ"ש לא תתחתן וגו' כי יסור וגו'.

ו) מובא בבית אמת (דף סג) בשם האמרי אמת דחתן שאינו שמח בזמן חתונתו עובר בלפני עור כי הוא מונע את הרבים מלקיים את המצוה לשמחו, ויש לדון בזה באריכות.

ז) בשו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק א' סוף סימן עה) מובא דאין להזדקק למצוא היתר לאשה עגונה שלא עגונה שלא שומרת על טהרת המשפחה.

ח) מובא בשו"ת אבני ישפה חלק ג' סימן עה דאשה הרוקדת בחתונה, ומבחינה באיש העומד בפתח ומתבונן בנשים הרוקדות שמורות לה להמשיך לרקוד, ואין בזה לפני עור, כי הוא בא ומכשיל את עצמו.

ט) ענין נפלא נמצא באגרא דצבי (להגאון מווייטצען על ספר אגרא דפרקא אות מ"ט) לפי מה שכתב שם באגרא דפרקא שבקריאת פרשת התוכחה יש להקפיד שלא יעמוד ליד הבעל קורא, דח"ו יכול לינוק, ואם כן אפשר שמי שעומד שם עובר אלפני עור, שגורם שינוק, ומסיים שם שודאי מדה טובה מרובה, ולכן מוטב שיושיב את חברו לנגדו בעת קריאת ברכות התורה, ויתן לך יהא קאי עליו, והוא כמתפלל בעד חבריו שהוא נענה תחלה.

ולסימא דמילתא נסיים במה שמובא בשו"ת בית הלוי בהקדמה דכתב שהסיבה שהוא לא כתב את מסקנת ההלכה היוצא מדבריו בסוף כל סימן כי יראתי פן אכשל ואשמתי בשגגת תלמוד העולה זדו, כי הורגלתי לחדד התלמידים, ומי יודע אם אין חידודה קודם לליבונה של הלכה.

וידעתי בני דיש עוד הרבה אריכות בנושא זה אלא דרך באתי להעיר.

נגמר ביום כ"ט טבת את הנ"ל יום בו הלך לגנזי מרומים כבוד ר' גרשום בן נתן למשפחת סאלומונב אשר השאיר אחריו ברכה בן מזכה הרבים והא משומעי שיעורי במוצאי שבת ידידי עוז ר' עובדיה ישמרהו האל אמן.

כה דברי הקטן פה מתא ברוקלין דיתבא על כף
ימא ועל נהר איסט ריויר ועל מי נהרות.

הסכמה מאת מח"ס "ארחותיך למדני"

הסכמה

הובא לפני את הספר החשוב הרימו מכשול שחיברו הר"ג אורי סבאג שליט"א, וזהו הביא כמה וכמה דינים שבני אדם נכשלים ואינם זכירין בהם משום חוסר ידיעה או שימת לב. וכל המעיין בדברי הרב המחבר יראו שידין רב לו ורב גובריה וחיליה לאוריינתא ושכל סתום לא עממוהו. וכביר מצאה ידו לקבץ כעמיר גורנה מפי סופרים ומפי ספרים, בסדר טוב ונכון ומתוק לנפש ומרפא לעצם, דבר דבור על אופניו, איישר חיליה לאוריינתא.

וכתוב "אשרי תמימי דרך החולכים בתורת ה'", וזה הרב המחבר ששוקד על התורה, איש תם יושב אהלים, וזהו היה עוסק בכל כחו להוציא לאור ספר זה לתועלת הרבים, וכדי להגדיל תורה ולהאדירה. ודבריו הם קלורין לעין ואמרי נועם. אמרתו צרופה, ומרחשתו עמוקה וצפה, מגופה ב"ג נפה, פום ממלל רברבן ושונגה על כל קוץ וקוץ הלכות מרובות, תלי תלים כהררים בשערה רבי רבבות, ושמעתתיה רווח ממילא באור בוקר לא עבות.

והנה כתוב בהקדמת הרוקח "כל אדם צריך לרשום שמו בספרו". ולכן מצינו שהגמטריא של "הרימו (261) מכשול (396)" היא 657. וגם מצינו שהגמטריא של "אורי (271) סבאג (66) – המזכה (77) לרבים (282) באהבה", היא גם כן 657. ולפי זה יש רמז טוב שהרב המחבר ראוי לכתוב ספר זה.

יהי רצון מלפני מי ששוכן במרומים שהוא יברך את הרב המחבר, וחפץ ה' בידו יצליח להביא תרף וישע לרבים, ונותן התורה יהא בעזרו שימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ברבות הטובה, גם עדי זקנה ושיבה, באורך ימים ושנות חיים. וכל אשר יעשה יצליח, ללמוד וללמד לשמור.

מחבר הספר אורחותיך למדני

תוכן ענינים

תוכן ענינים

הקדמה 21

מערכת האל"ף

אונאת דברים – שאין לצער אפילו בדיבור א

הבא מאוחר לביהכנ"ס ❖ האומר דבר סתר לחבירו ❖ לא תונו במעשן במקום ציבורי ❖ לא תונו בין בעל לאשה וכן לא תקום ❖ לא תונו בילדים קטנים ❖ לא לגזול מחבירו קורת רוח מחבירו ❖ לגנות מקח חבירו

אזכרת ה' – שאין לכנות "אמוני" אלא "השם" ה

שם אלקים אם נחשב כשם ה', והאיך מותר לכנותו

אמירה לגוי – שאין ליהנות ממלאכת הגוי גם כשעשה הגוי מעצמו או ע"י שרמוזו לו ז

שבעה פתרונות להדליק את המתג ע"י גוי

אמן – להיזהר לענות אמן גם אחרי ברכה לחבירו, מי שברך, הרחמן וכיו"ב יג

כשאומר לחבירו מזל"ט או יישר כח וכדו'

אמן – כמה פרטי דינים להיזהר בעניית אמן אחר המהזיר שכינתו לציון יד

עניית אמן בשאר ברכות ❖ הטעם שנקרא בשם "מודים דרבנן"

מערכת הבי"ת

בגדי יו"ט – ללבוש בגדים מיוחדים ליו"ט, יותר נאים משל שבת (ומקור

לבישת 'פראק') יט

לבישת בגדי היו"ט בחוה"מ ❖ חל יו"ט במוצ"ש מתי ילבש בגדי יו"ט ❖ בעניין שטיפת מברשת שיניים בשבת ❖ ללבוש בגדי שבת בחתונה וכד'

בגדים חדשים - ללבוש בגד חדש דוקא בבוקר להסמיכו לברכת מלביש ערומים
[וכן באכנט חדש] כג

בדיקת חמץ - להקפיד לבדוק במקומות שונים כד

ביומו תתן שכרו - להקפיד לשלם ביומו לבייביסיטר וכד' כה

בורר - להזהר לא להשהות שקית התה בשעת הוצאתו כז

ברירה במצקת

ביווי אוכלין - להיזהר לא להשליך אוכל הראוי לאדם לחיות בגן החיות לב

ביעור חמץ - להקפיד לומר נוסח הביטול לאחר שישרף כזית שיהא פחמים לב

ביקור חולים - מצות ביקור חולים הוא דוקא כשמבקש רחמים על החולה לג

המתפלל בפני החולה לא יזכיר שמו ❖ לא להתפלל עם הרבה שבחים על החולה ❖ תפלה כשמנחם
אבלים ❖ אמירת "שב" לחולה ולאבל

בישול - להיזהר לא לחמם על פלאטה בורקס כשנשאר בפינות קצת בצק לו

חימום סופלה בשבת ❖ אם מניחים על פלאטה כבויה עתה ותידלק אח"כ

בישול - להזהר מלגרום לזירוז בישול קדירה שלא התבשלה כ"צ /

פירוט דוגמאות שכיחות לח

חימום ג'חנן בפלאטה ❖ אם יש בישול כשהעצמות לא התרככו ❖ הוות תבשיל לח ע"ג פלאטה

בית הכנסת - שאין לארגן תפילה בבית, בחנוכה בית, באירועי שמחות,

וכן בחופי ים, וכד' מא

תפילה בבית כשאחד מהמתפללים ממחר

בית הכנסת - כשיוצא מביהכנ"ס יש לומר פסוק "ה' נחני וכו'" ולהשתחוות מב

לרוץ כשיוצא מביהכנ"ס ❖ מצוה לרוץ לביהכנ"ס

בית הכנסת - שיש לקרוא פסוק או לשהות דוקא קודם שקורא לחבירו ולא

לאחר מכן מג

כשנכנס לביהכנ"ס לקרוא לחבירו

בית קברות - קודם אמירת התהילים או המשניות בבית הקברות, יש לומר "שיהיה לע"נ כל מתי

ישראל הקבורים כאן ובפרט לפלוני בן פלונית" כדי שלא יהיה לועג לרש מד

ברכה על ראיית בית הקברות ❖ אין לשאול בשלום בבית הקברות וכשמלווים את המת

בכורות - כאשר אין לויים בבית הכנסת על הבכורות ליטול לכהנים מז

אין לויים יטלו הבכורות * כשהכהן ע"ה אם הבכור יטול ידיו

בציעת לחם - להקפיד לאחוז את הלחם (בין פרוס בין שלם) בעשר אצבעות, בין בחול בין בשבת מח

אם סגי כשאחוז עם ב' הידים או בעיני י' אצבעות * אם יש חילוק בין לחם או פרוס וכן בין ימי חול לשבת * אחיות הלחם בעשר אצבעותיו בלחם משנה * אם צריך לאחוז פת כיסנין בעשר אצבעות * להסיר את השקית מהלחם ואת עטיפת נייר הפלאפל * שלא לבצוע קודם שסיים הברכה * הגבהת הפת בזמן הברכה * לטבול פת במלח ג"פ * להטביל ג' פעמים ולא טיבול בעלמא

בריה שלימה - להיזהר מאכילת פלח שלם של פרי הדר או גרעינים שחורים וכיו"ב נב

אין חילוק בין פירות ז' לשאר פירות * דין בריה שלא אוכל הגרעינים * לא לאכול בריה גם אם לא מברך עליה * להקדים לברך על חתיכה הגדולה * פרי שלם קודם לחביב

ברכה אחרונה - להיזהר לברך ברכה אחרונה מיד כשסיים לאכול, מכמה טעמים נו

אם ברכה אחרונה הוי סילוק כשדעתו להמשיך לאכול * ג' פתרונות למברך ברכה אחרונה ודעתו להמשיך לאכול * בירך מעין ג' לא הוי היסח דעת לשתיה * אכל אורז או פירות ושתה מים פחות מכשיעור * לצאת במעין ג' לכתחילה מחבירו

ברכה שאינה צריכה - שאין לטעום דבר קודם הסעודה כשיכול להפטר תיכף בברכת הלחם סה

ברכו - שלא לדבר אחר שענה ברכו, ואפילו לומר פסוקים "ה' צבאות עמו" ו"הוא רחום" סה

לברך אשר יצר אחר ברכו * אמר ברכו ורוצה להתחרט מלהתפלל

ברכות השחר - שאין לענות אמן אחר ברכת "המעביר חבלי שינה מעיני" סז

ברכת הלבנה - שיש לעמוד וליישר רגליו בשעת ברכת הלבנה, ולכתחילה גם בכל סדר ברכת הלבנה ולא רק בשעת הברכה סט

אם צריך ליישר רגליו בכל סדר ברכת הלבנה * אין להסתכל בלבנה כמו הקשת * אין לכרוע ברכיו לרקוד * יש להפסיק מעט בין אמן ואמן * ברכת הלבנה לנשים

ברכת המזון - שלא ראוי לאכול דוקא מיני מזונות כדי להפטר מברכת המזון, אא"כ מפני ביטול תורה או שיועד שלא יכין בברכהמ"ז עא

אם פת שחרית דוקא בלחם * אין לברך ברהמ"ז בלחש

ברכת כהנים - האב שמניח ידיו על בניו יזהר שפני הבנים יהיו כלפי הכהנים עג

אם מותר לישב בעת ברכת כהנים

ברכת כהנים – כשאין כהן, צריך הש"ץ שיהיו פניו באמירת "יברך ה'" לצד ההיכל, וב"וישמרך" יפנה פניו לימינו, וב"יאר ה'" לצד ההיכל, וב"פניו אליך ויחנוך" לצד שמאלו, ובפסוק שלישי לצד ההיכל עד

בשר שנתעלם מן העין – שאין להזמין ממסעדה אם יבוא שליח החשוד לאכול דברים אסורים עה

בישולי גוים בחילוני ✧ איסור לישת עיסה חלבית ✧ אופנים שאין איסור בזה ✧ אם מועיל לרשום על המדף בחנות "חלבי"

מערכת הגימ"ל

גזל – אין לבקש מחבירו דבר מה, אם יודע שיתן לו רק מחוסר נעימות, וכן הדין בצדקה פא

נותן צדקה מבושה אם מותר לקחת ✧ פורע לחבירו מחמת בושה ✧ התנות מים על אחרים ✧ הורדת מחיר המכירה ✧ לגרום עין הרע לחבירו ✧ קניית שקיות מרובות

גנות המאכלים – שאין לגנות מאכל שלא אוהב, אלא יאמר "שאינו מחבבו" פה

גניבה – שאין לגנוב אפילו בצחוק ועל מנת להחזיר, ואפילו אם מתכוין לטובתו של חברו פה

לעבור מרחוב נמוך לרחוב גבוה ע"י מעלית בנין ✧ לסדר הפירות הטובים מעל הגרועים ✧ גניבת דעת בהנחת המוצר ✧ טעות ואבידת עכו"ם מותרת

מערכת הדל"ת

דגים בשבת – להקפיד לאכול הדגים המשובחים בסעודה ג', וכן מיני מוגדים. ולא בלילה צא

דקדוקים בתפילה – להזהר בדקדוקי מילים בתפילה, ופירוט דוגמאות רבות צב

טעויות נפוצות בקריאת תהילים

מערכת הה"א

הבדלה – לא לישב רחוק מן הנר צט

להסתכל בנר הבדלה רק ביד ימין ❖ אם צריך לכבות החשמל בברכת האש ❖ שכח לומר אתה חוננתנו אם מותר במלאכה ❖ עבר ועשה מלאכה צריך לחזור ולהתפלל ❖ אם יש חילוק בין מלאכות דאורייתא למלאכות דרבנן ❖ מלאכות דאורייתא קלות

הבדלה – שיש לאחוז הבשמים גם בשעת ברכת בפה"ג קב

טעם קדימת בשמים לנר

הבדלה – שיש לשבת בשעת ההבדלה, ואם אין מקום, לפחות ישען על קיר וכד' קד

הבדלה – שאין לומר שבוע טוב וכד' עד אחר שישתה המברך מלא לוגמיו קד

אם באמירת שבוע טוב יוצא ידי הבדלה

הבדלה – שיש להחזיק את הכוס כל שעת ההבדלה, גם בשעת ברכת הבשמים והנר קז

הדלקת הנר – שאין לסלק את ידה עד שתידלק רוב הפתילה, בין בנר שבת ובין בנר

חנוכה קח

המדליקים את הנרות מוקדם במה צריכים ליהרר ❖ טעם שצריך לקבל שבת בהדלקה ❖ הנותר משמן החנוכה אם מותר בהנאה

הכאה בשולחן – שאין להכות לפי קצב על השולחן בידו, וכ"ש בעזרת כף או מזלג,

אפילו בשינוי קיב

לקשקש בפעמוני ס"ת בשמחת תורה

הכאת אצבעות – שאין להכות באמה על האגודל לפי קצב קיג

לשרוק בשבת בפה ובמשרוקית ❖ אם שריקה מביאה שדים

הכל לטובה – לומר "כל דעביד רחמנא לטב עביד" קטז

סוחר שסופר מלאי חנותו מה אומר ❖ תחינה קודם לקיחת תרופה ❖ תפלה לאחר התעששות ❖ אמירת אסותא בבית המדרש

הלואה – לרשום כל הלואה שלוה בפנקס, אפילו קטנה, שלא ישכח, וכן אין למלוה להתבייש

לבקש ממנו את ההלוואה כדי שלא ישכח קיח

להחזיר ספרים שנשאלו מאחר

הלואה – שכשיש לאדם מעות ואדם מבקש ממנו הלואה, חייב ליתן לו, ואם חושש שלא יפרע

לו, יטול משכון, ואם לא רוצה ליתן לו משכון, לא חייב להלוות לו קכ

הליכה בברכות – שאין לילך בשעה שמברך ברכה, אא"כ זה מעורר לו הכוונה קכא

דוגמאות שיחים שאנשים מתעסקים בברכה ❖ לעמוד כשמו"ע בתחנונים של שני וחמישי

הלל – שיש לקרוא את ההלל בקול ובנעימה קבו

דקדוקים בהלל ❖ אמירת הודו לה' כי טוב בהלל ❖ להזהר לכפול הפסוקים

הסיבה – שאין להשען באויר, אלא להשען על כרית שישים על ידיות הכסא או שיסובב מעט את הכסא, או שישען על ברכי הבירו קבה

להשגיח שלא יפול מכזיתות המצה ❖ מכשול נפוץ במשקל המצות הרכות ❖ רק עורך הסדר צריך לאכול ב' כזיתות במוציא מצה

הסתכלות – שאין להסתכל על מיטה שבני זוג רגילים לישן עליה, ולכן יש להקפיד לסגור החדר קלא

הפטרה – שאין לענות אמן אחר אמירת "הנאמרים באמת" קלד
להקשיב לברכות ההפטרה

הפסקה בדיבור – שלא לדבר אחר הברכה קודם שבלע המאכל קלה
לענות אמן בעודו לועס לפני שבלע

הפסקה במעשה – שאין להזיז צלחת או למזוג סלימים או להרים הילד וכד', קודם שטעם קלו

לחתוך קודם שטעם מפרוסתו ❖ הפסק בין תש"י לתש"ר ❖ הפסק בפסקי דמורה ❖ כיסוי התש"י קודם הנחת התש"ר ❖ לנשק תפילין של ראש ❖ הליכה קודם בליעת המאכל

מערכת הוא"ו

ויכולו – שיש להקפיד לשמוע אמירת "ויכולו" מהמקדש, ואם לא שמע יאמר אח"כ לעצמו קמוג

שמע ויכולו באמצע אלהי נצור

ויכולו בתפילה – שמוטב למהר התפילה כדי שיאמר ויכולו בעשרה קמוג
ולא תתורו – שאין להסתכל (אלא רק ראייה בעלמא) על המשודכת לאחר שהחליטו להנשא קמוה

לא לקיים פגישות בבית מלון ❖ הסתכלות בראיה בעלמא ❖ המסתכל באשתו בשעת נדתה משכח תלמודו ❖ לעבור ברחוב מרכזי ❖ להמנע מלאכול בערב מאכלים המחמומים

מערכת הזי"ן

זימון – שלא לדבר לפני שהמזמון מברך פה"ג על כוס הזימון קנה

עניית בוש"ת לו * אפי' שתה מים עונה ברוך שאכלנו * לקבל כוס הזימון בשתי ידיו * תלמידים בת"ת אם חייבים בזימון

זקן – להיזהר לקום לפני זקן (בן שבעים, ולפי הקבלה בן שישים), ולכתחילה יקום מלא

קומתו קנה

הזקן שצריך לקום מפניו * לעמוד לזקן מלא קומתו * חיוב לעמוד גם כשעוסק בתורה בק"ש וברכהמ"ז * אם צריך לעמוד לזקנה

זריזון מקדמין – שאין להשהות מצות ברית מילה עד לאחר הצות מכל

מיני סיבות קסא

זריזון בק"ש ערבית * זריזון מקדמין אם זה מדאורייתא * להקפיד לומר כשם שהכנסתו * לחלוץ התפילין אחר המילה

מערכת החי"ת

חגים ויו"ט – שיש חובה קדושה לקנות לאשתו לקרא החגים (ובכלל זה ר"ה)

בגדים ותכשיטים קסט

חזה"מ – שאין ללבוש בגדי עבודה בחזה"מ (כשעובד באופן המותר) קסט

ריבוי טיולים בחזה"מ * כיבוס בגדי גדולים אגב קטנים

חושד בחבירו – החושד בדבר שאין בו, צריך לפייסו ולברך אותו קע

אין צריך לגלות לחבירו שחשדו * לגרום לחשד בעניית טלפון

חזקת בשרי – להיזהר שהבשר לא יגע בלחם שעל השלחן קעב

בחזקת בשרי מותר לאכול אחריו חלבי

חזרת הש"ץ – שהחזנים יעשו תנאי שאם לא יהיו תשעה שעונים, תהיה

התפילה נדבה קעד

לא להתחיל בברכה עד שיענו רוב הציבור אמון

חינוך הבנים – לחנך הבנים לקדושת היסוד, כשהגיעו לימי הנעורים קעו

חלה – שאין להפריש חלה מעיסה שמחלקים לתלמידות ולילדות קעז

לומר בהפרשה הרי זו חלה * חיוב חלה תלוי בשעת גלגול העיסה * לשאול את ב"ב אם הפרשתם חלה * שריפת חלה

חליצת תפילין – שיש לעמוד בשעת הסרת הכריכות שעל האצבע קצט

מערכת הטי"ת

טבילה – מלה (לאחר בע"מ) שלא ראתה דם בתולים, אע"פ שטובלת מ"מ אינה מברכת קפג

כמה פרטים בהלכות נדה שמצוי שנשמט מן האברכים ❖ וסתות קבועות נפוצות

טוחן – שיש להזהר בעשיית הסלט, לחתכו דוקא סמוך לסעודה, וכן כשמקלף פירות או ירקות קפט

לחתוך בסלייסר בשבת

טיבולו במשקה – שיש ליטול ידים קודם אכילת עוף כשאוכל בידים (כגון בכנף) אם אינו בסעודה קצ

טיבולו במשקה בקסטה ❖ טיבולו במשקה במצה ❖ מצה שהשתנה מראיתה ❖ התיכות לחם המוטבלות במרק הפתות ❖ אם יש חילוק בין צבעי המרק ❖ אם מנגב המאכל קודם האכילה ❖ נט"י באכילת דגים ❖ אם אוכל התיכות קטנות פחות מכזית ❖ אם צריך כלי לטיבולו במשקה ❖ מופלגתה עם דבש אם צריך נטילה ❖ טיבולו במשקה באדים של מקרר

טיולים לחו"ל – שאין לטוס לחו"ל לצורך טיול קצח

טיסה לקברות צדיקים

טירחא בשבת – שאין להביא ממוקום למקום ארגז משקאות, אלא נוטלם אחד קצט

טלית – שיש להחליף הטלית מידי פעם, משום "זה אלי ואנוהו" קצט

"זה אלי ואנוהו" בדבר המכוסה מהעין ❖ לייחד טלית לשבת

טעימת יין הקידוש – שאין מקיימים "חיבוב מצוה" במה שמוזגים יין לשאר כוסות ומחלקים למסובים, וגם לפעמים נגרם מכשול בזה רב

מערכת היו"ד

יהי רצון – שיש חיוב לומר תפילת רבי נחוניא בן הקנה, ועצה כדי לזכור לאומרה רט

עוד תפילה שרבים אינם יודעים ❖ לעשות תשובה קודם הלימוד ❖ לכוון בלימוד התורה להדבק בה' ❖ ללמוד בכלל מוחץ לעירו ❖ שאין להפוך ספר על פניו ❖ נתינת סידור או ספר לקטן ❖ אין להכניס שערות הזקן לפה

יום הכיפורים – כשנופלים על פניהם שיהיה ההפסק בעיקרו בין הפנים לקרקע ריב
האם מותר לעשות שכיבות סמיכה

יין – שמי ששותה בתוך הסעודה יין, אין לעשות הקידוש והזימון על כוס מיין ענבים ריד
יין נסך – שיש להזהר שלא ימוזג יין מחלל שבת בפרהסיא במלאכות דאורייתא (כגון שנוהג
במכונת או שמעשן סיגריה, ברה"ר), ומה הדין בדיעבד ריד
חילונים בזה"ז? אם היו כתינוקות שנשבו לענין יין נסך ❖ הנוגע בגוי ובמומר יטול ידיו

ימות המשיח – להזהר מלהתבטאות "עד שתעשה זאת יבוא המשיח" וכד' ריח
ליזהר מדיבורי כפירה ❖ אם יקומו לתחיית המתים מיד כשיגיע משיח

ימי טוהר – יולדת שטבלה כדיון, וראתה אח"כ דם מחזור בתוך ימי טוהר, לא תברך על
הטבילה רב
יש נשים שטועות בספירת ז"נ ❖ לייחד בגדים לימי נדתה ❖ מכשול בענין חפיפת שער האשה

ישתבח – שלא להמתין לחזון אלא לאחר שיאמר ישתבח, כי יש להסמיך ישתבח
לפסד"ז רכד

מערכת הכ"ף

כבד – שיש להזהר שאם צלו כבד אחר ג' ימים מהשחיטה, אסור לבשלו אח"כ (ומצוי כשנשאר
חתיכות כבד מארוחה קודמת ורוצה לבשלו) רכז
שתי וערב בכבד ❖ אין למלוח הכבד קודם הצלייה ❖ בדיקת עוף קודם בישולו מצרירות דם

כבוד חמיו – שצריך לכבד את חמיו וחמותו, וכשחמיו עולה לתורה צריך לעמוד, וכן צריך לקרוא
לו בתואר כבוד רכט
לקרוא לחמיו וחמותו בשמם הפרטי ❖ לעמוד בפני חתן ❖ לרחוץ עם חמיו וגיסו במקוה

כבוד שבת – שאין לקנות לחמניות לשבת, אלא לאפות בבית או לקנות חלה רלא
כהנים – שיש להצניע המנעלים כשחולצים בשביל הברכת כהנים רלב
לעבור לפני המתפלל בשביל ברכת כהנים

כובע – שלא ללבוש ביחד שני כובעים או כיפה וכובע, דזה גורם לשכחה ולעיכוב קבלת
התפילה רלג

אם מותר להפשיט הלבנים והמכנסים יחד ❖ פשיטת שרוול החולצה והגופיה יחד ❖ פשיטת ב'
גרביים יחד

מונת המצוות – יש להזהר לכיין בעשיית המצוות לשם מצוה, וכן באמירת הוידוי רלה

אמירת שיר של יום מצות עשה * אמירת שבת שלום הוי מצות עשה * כיין באכילה ושתייה לש"ש
* "ביומו נתן שכרו" כשמשלם לספר * המקיים מצוה זו זוכה לנפש יתירה * תנאי פעם אחת לכל
החיים אם מועיל * אם צריך לקצוב זמן לתנאי

כיבוד הורים – שאסור לבקש מההורים לעשות איזה תשמיש רמו

אין להזכיר שמות הוריו ללא תואר במי שברך * המתפלל על אביו אין להזכירו בתוספת שבח *
להזכיר שמות רחובות ללא תואר רב * להקפיד לומר הריני כפרת משכבו תוך שנה * חושב על
הוריו דברים שאינם טובים

כלאים – להיזהר מאיסור כלאים רמה

כסית ציפריים – להיזהר מכסית ציפריים וכן מכסית דלדולי עור, בשבת רמו

כריכת מפית – כשאין מים, אסור להסתפק בכריכת מפית על הלחם, אלא צריך לעטוף כל
הידים רמח

כריעות – שבשעת אמירת ה' צריך כבר להיות זקוף ועומד רמט

מערכת הלמ"ד

לא ילבש – שאסור להלביש קטן בתחפושת בגד של אשה רנג

לא תרדה – שאין לבקש מאדם עזרה אלא כשזה לתועלתו של חברו או לרצונו רנד

לבישת בגדים – שצריך להקפיד ללבוש שרוול ימין קודם, וכן לפשוט שרוול שמאל
קודם רנו

שכח והלביש קודם צד שמאל * החולץ מנעלים בשביל מצוה * איטר יד יקדים ג"כ לימין דעלמא

לויית האורחים – שיש להקפיד ללוות את האורחים בעת יציאתם רנט

להציע לאורחים לאכול ביום שישי * מאכל שיש בו ריח לתת ממנו לאחרים * ר"ת אש"ל לא כמו
שהעולם סבורים

לויית המת – העובר ברחוב ורואה שמלווין את המת, חייב ללוותו, ומה הדין כשהוא במכונית של
אדם אחר רסא

לולב – שיש להזהר שיצא שדרתו של הלולב טפח יותר מההדס רסב

החלפת הערבות שבלולב * ההדסים יהיו גבוהים יותר מהערבות

לחם משנה – שיש להקפיד לאכול עכ"פ מעט, מהלחם של בעה"ב, וכן בפסח מהמצה של
בעה"ב רסד

א"צ לאכול כזית מלחם משנה * אין לבצוע עד שרובם יענו אמן

לימוד הקטנים בלילה – לחנך את הבן ללימוד בלילה לקיים מצות "והגית בו יומם ולילה" רסו
 מקבל שכר על לימודו אם יוצא חובת קביעת עתים לתורה ❖ לא לומד הלכה אם מקיים מצות והגית
 לשון הרע – להזהר מלספר לשון הרע, גם על אשתו, אע"פ שהיא כגופו רסט
 לשון הרע גם על אמת

מערכת המ"ם

מאכל ומשקה – שראוי לכל אדם להסתכל על המאכל והמשקה קודם שאוכל, מחשיש חרקים רעג
 האוכל תולעים באונס האם פוגם נפשו ❖ ליהרר מזבובים המטילים ביצים על הבשר ❖ לשמור התבלינים במקפיא
 מגילה – שאסור לאכול קודם המגילה, ויש להזהר בפרט את הנשים בזה, ומה הדין בפירות רעו
 לימוד תורה בפורים
 מגילה – שצריך לחנך גם את הבת הקטנה לקריאת המגילה רעז
 להשמיע לאוזנו את קריאת המגילה
 מדידה בשבת – שלכתחילה יש להשים מטרנה מעט פחות או יותר מהסימונים שעל הבקבוק רעט
 מודים – שהחזן צריך לומר מודים בקול רם מתחילתו רעט
 מודים דרבנן – שיש להזהר לעשות הכריעה במודים דרבנן לכיוון מזרח רפ
 לעמוד במודים דרבנן ❖ להפסיק בין אמן למודים דרבנן ❖ לא לכרוע קודם שהחזן כורע ❖ לכרוע בעמידה כששומע מודים
 מוצאי כיפור – שיש להזהר במוצאי כיפור או ט"ב, שלא יביאו מזונות על השלחן בשעת ההבדלה, ואם הביאו יש לכסותם רפג
 מוצאי חבירו – שצריך לשבת בשעה שמוציא את חבירו רפג
 מוקצה – שאם היה בבית"ש פסולת בתוך הפת, נהיה הפת מוקצה אף לאחר שהתרוקן רפד
 מזוזה – שיש להקפיד לבדוק את המזוזות כל שלש וחצי שנים, ובפרט את המזוזות שבחצר רפו
 מסיר המזוזה לבדוקה אם צריך לחזור לברך ❖ נוסח הברכה לקובע לאחר ❖ נישוק המזוזה ביציאתו

מזווה – שהחייב לקבוע מזווה בפתח הכניסה לחדר מדרגות מוטל על כל אחד מן השכנים רפח
מזמור לתודה – שיש להקפיד לומר מזמור לתודה בנגינה ובשמחה רפט
כוונה בפסוק "פותח את ידך" מעכבת

מידי דמוק – העוסק בתורה ונגע במקומות המכוסים בגופו, ומוקף במידי דמוק, יש להקפיד לנקות כל היד, בין גבו ובין תוכו, ובין בין האצבעות רצא
נגע במקומות מכוסים אם מותר ללמוד בפה ובהרהור

מילה – כל ברית הנערך בשבת או יו"ט, על המוהל לשאול ולברר אם לא היתה הלידה בנינוח רצג
עובר שנוצר בהזרעה מלאכותית אם מילתו דוחה שבת * אם חייב לקבור שליא

מים אחרונים – שצריך להזהר לרחוץ לפחות עד סוף שני פרקי אצבעותיו, ולכתחילה עד סוף כל פרקי אצבעותיו רצה
נטילת מים אחרונים בשפיכה * עונש המיקל במים אחרונים * מים אחרונים בשאר משקין ברוק ובמגבונים * טוב ליטול מים אחרונים בכלי

מים אחרונים – שאין לומר "מים אחרונים חובה" אחר הנטילה, אלא דוקא קודם הנטילה רצט
מי שברך – שיש להקפיד קודם אמירת מי שברך, לברך קודם את הקב"ה שא
מכירת חמץ – שיש לכתוב בשטר מכירת חמץ את הטלפון, במידה ויוצא מביתו לכמה ימים וכד' שא
מעין ג' – כשאוכל כזית מפירות ז' המינים, וכזית משאר פירות, אין לברך אלא מעין ג' שב
האוכל פרי ממין שבעה ופרי האדמה * ברכת הפסילורא האננס והאבוקדו

מעין ג' – שצריך לברך ברכת מעין ג' בישיבה, וגם שאר הברכות יש ממידת חסידות לשבת דש
אכל מיני תרומה מעומד אם חייב לברך מיושב * הקובע סעודתו על מיני מזונות אם יברך ענט"י * המברכים על מופלגה מזונות ועל המחיה אם עושים כדן * ברכה אחרונה על שלוה * אכילת עוגה בסעודה * פת הבאה בכסנין לכו"ע אם מברכין בסעודה

מפה – שאין להסיר את המפה של שבת עד אחר סעודה רביעית, ואם הסירה יפרסנה שוב שי
לא לפשוט בגדי שבת עד אחר הבדלה * הטעם ששומחים במוצ"ש

מערכת הנו"ן

נגיעה בקרובות – שאסור ללטף ילדות קטנות מגיל שלש, ואפילו את בת אחיו או בת אחותו, וכן שאין להגביה אותן, ורק באחותו הקטנה מותר שיז
נגיעה לא של חיבה * לקלח בתו הקטנה

נדרים – כשאומר "אלמד פרק זה", נחשב נדר, וכן אדם שאומר שילווח לחבירו ממון, הוי נדר שיח
נטילה לסעודה – שאסור לדבר בין הנטילה לברכת ענט"י, וכן בין נטילת יד אחת לשניה שכ
לא למלאות לחברו הממתין מאחוריו * ברכה במקום נטילה

נטילה לתפילה – צריך ליטול ידים קודם כל תפילה, ולכתחילה מתוך כלי שכא
לכתחילה צריך ליטול בכלי * ברכת ענט"י סמוך לתפילה

נטילת ידים – שאם נכנס לבית הכסא או נגע במקומות המכוסים, יש ליטול ידים בכלי אא"כ יודע שלא נגע במקומות המכוסים, דאז סגי ברחיצה שכד
נגע במקומות המכוסים ביד אחת * אם מברכים על נטילה זו * נוגע במקומות מכוסים של תינוק * ניעור הידים בכיור * נגיעה במגילת אסתר בסעודה

נטילת ידים – שצריך להזהר שייגיעו המים לכל שטח האצבעות וכף היד עד הפרק שלב
נגע אדם אחר בידיו בעודן לחות * דיו בידו אם הוי חציצה

נטילת ידים – שצריך ליטול ידיים גם לאחר שינת צהריים, וכן בלילה אפילו כמה פעמים כגון להתפנות או להכין מטרנה שלו
לפשוט ולהגביה ידיו אחרי הנטילה

נקיות בברכה – שיש להזהר לנקות ידיו קודם כל ברכה שלח
נר הבדלה – שיש להסתכל בנר קודם ברכת מאורי האש שמא
אין לברך לעצמו מאורי האש

מערכת הסמ"ך

סוחט – שאסור לרסק האיגלו בשבת שחט
לשפוך מים על קוביות קרח * שקית האיגלו מוקצה אחר שתיתו

סיום בטוב – שיש להקפיד לסיים הלימוד בדבר טוב, וכן בשיחת חולין
יש להקפיד בזה
סכין בשרי – שהחותך בסכין בשרי בן יומו דבר חריף או חמוץ או מלוח, אסור לאכול אותם עם
חלב, ומה הדין כשאנו בן יומו
סעודת שבת – שצריך לבצע לכל אחד מן המסובים חתיכה של כביצה
יתן קודם פת לאשתו

ספר תורה – שיש להקפיד להשתחוות כשאומרים "וזאת התורה"
באיזה אצבע יצביע * לאיזה צד המגביה צריך להתחיל להסתובב * לראות אותיות התורה * קירוב
הס"ת לקהל * אחוריו כלפי הס"ת * הנחת דברי חול על הבימה * להשתמש באצבע של ס"ת
לתפילה וללימוד * תפיסת הסיפור ע"י קופסת התפילין * ללוות הס"ת * להזהר לא להשמיט מילים
ספר תורה – שאסור לצאת בשעת קריאת התורה, אא"כ בין גברא לגברא
אם מותר לצאת באמצע ההפטר

מערכת העי"ן

עושה שלום – שיש לומר "עושה שלום" רק לאחר שפסע הג' פסיעות
לכרוע בעושה שלום כריעה גמורה * גם איטר יד הופך פניו תחילה לשמאל * עושה שלום באלכסון
כשעומדים מאחוריו * כשפוסע לצדדיו היכן כורע תחילה
עושי מצוה – צריך לעמוד בפני כל עושי מצוה, כגון הרואה את חברו מכין לו
כוס תה
לתת הצדקה בעמידה * לעמוד לפני בעל מעשים
עירובי תבשילין – שאין עירובי תבשילין מתיר להכין מיום חמישי לשבת
עלונים – שאין להדפיס פרסומות של מושא ומתן בעלונים
ערב שבת – שיש למשמש בבגדיו בכל ערב שבת, לבדוק שאין שם מוקצה

מערכת הפ"א

פורים – שיש ללכת לביהכנ"ס עם בגדי יו"ט
פח אשפה – שאין לומר דברי תורה ליד פח אשפה אף אם הוא מכוסה, אם בשעה שמתקרב
לפח מריח ריח רע
הדין במי רגלים * ספק עשה צרכיו גדולים * נטילת ידיים במטבח כשיש שם פח אשפה * פתרון
במקרים הנ"ל * לברך מול בית הכסא

פירות – שלכתחילה אין להסיר את המפה קודם ברכהמ"ז שפה
 פירות הדר – שיש להזהר מהנקודות השחורות שעל הקליפה של פירות ההדר, וכן מנקודות
 אדומות שעל האפרסקים שפה
 פרשת הקרבנות – שיש להקפיד לומר פרשת התמיד ואיזהו מקומן וכו' שצא
 אם נשים חייבות בקריאת הקרבנות ❖ שבח אמירת הקרבנות
 פת חמה – שאין להריח את הפת חמה היוצאת מן התנור שיצג
 אם יש להימנע להריח פירות ❖ אם מותר להריח לחם של נכרים בפסח

מערכת הצד"י

צדקה – שיש לתת לפחות פרוטה לכל אחד שאוסף כסף שצט
 להתנות שלא יחול הצדקה עד שיגיע לעני ❖ בל תאחר בצדקה ❖ להתייחס לעני ❖ לתת צדקה
 קודם התפלה ❖ ראוי לתת הצדקה מעומד ❖ אם מותר לנסות את ה' במעשר כספים
 צדקתך במנוחה – שיש לעמוד בשעת אמירת צדקתך תו
 ציצית – שצריך שיהיה קשר הציציות לאורך כנף הטלית ולא לרוחב תז
 רוב צידי ציצית ג' ופיה צריך להיות פתוח ❖ ירא"ש יקנה טלית קטן מידה שבע
 ציצית – שאסור להדק הקשרים בשבת תיא
 להדביק את הפד קודם השלכתו לאשפה ❖ אם מותר להדק הקשר בבית הכסא
 צניעות – שאסור לבנות ונשים ללבוש גרביים בצבע הרגל, אמנם צבע חום כהה מאד שלא מזכיר
 את צבע הרגל, המקילה יש לה ע"מ לסמוך. ולכתחילה נכון ללבוש חצאית עד הקרסול, והמקילה
 ללבוש חצאית שלא עד הקרסול באופן שיכסה בכל מצב עכ"פ את החלק הבולט שבשוק יש לה
 ע"מ לסמוך ובתנאי שתלבש גרביים שחורות או חום כהה מאד ועבות, כאמור תיד
 אורך החצאית ❖ דעת מרן הגר"ע יוסף וצ"ל בעניין ❖ אם יש חשש "איסור" בחצאיות ארוכות
 אם ניתן ללמוד מנשות רבנים וכד' ❖ מה תעשה הבת ולא תחטא ❖ צניעות לבנות הקטנות
 צניעות – שאין לחתן וכלה להצטלם בצורות של חיבה, כגון כשמוניח ידו על כתף הכלה
 וכד' תמו
 איסור צלם לנשים ❖ זהירות בתמונות משפחתיות ❖ להוליך הכלה בידו לחדר יחוד ❖ להציע
 המיטות לאורחים ❖ לא לקרוא בשם פרטי של אשה

מערכת הקו"ף

קדושה – שצריך לעצום את העיניים בשעת אמירת קדושה, וכן כשאומרים "קדוש קדוש קדוש" צריך לישא עינים למרום תנה

המתפלל שמו"ע צריך להפסיק לקדיש וקדושה ❖ המתפלל שמו"ע אם צריך להפסיק לברכת כהנים

קדושה שביוצר אור – שצריך לומר קדושת יוצר אור בקול רם בציבור תנו

יחיד האומר קדושה אם צריך לאומרה בטעמים

קדיש – שאין לקפל הטלית והתפילין באמצע הקדיש תנה

להסיר הטלית ביד שמאל ❖ להסיר הטלית רק אחר עלינו לשבח ❖ שלא להסיר את הטלית קודם התפילין

קדיש – להזהר להפסיק מעט בין "אמן" ל"יהא שמיא רבא", וכן בין "אמן" למודים

דרבנן תס

קדיש – שאין למהר לשבת קודם אמירת הקדיש תס

לא לעמוד כנגד האומר קדיש ❖ אסור לעבור לפני הש"ץ אף שלא בשמו"ע ❖ אסור לישב באמצע הקדיש

קדיש – לכתחילה צריך לחכות שיהיה עשרה בשביל לומר "אשרי" ואם רק אחרי שאמרו אשרי

הגיע מנין, יאמרו מזמור או לפחות ג' פסוקים לפני הקדיש תסב

קול באשה ערוה – שאין לומר דברים שבקדושה כששומע קול זמר של אשה תסג

קטנה – שאסור להתיחד עם קטנה מגיל שלש תסד

קטנים – שאין לענות אמן על ברכה של ילד פחות מגיל שש או חמש תסד

אם מותר ללמד תינוק פחות מגיל חינוך לברך בשם

קידוש – שבשביל לצאת יד"ח צריכים לקבוע עצמן יחד, ולא מפוזרים או מפוזרים תסו

קידוש – שאין לדבר או לאכול עד שיטעם המקדש מלא לוגמיו, ועכ"פ עד שיטעום

מעט תסו

קידוש – שיש ליתן העינים בכוס בשעת הקידוש וההבדלה תסח

קידושין – שיש לעדי קידושין לראות את פי החתן בשעה שאומר "הרי את

מקודשת לי" תסח

קללה – שאסור לומר "ה' יעניש אותך" וכד' תסט

קורא בתורה – שאסור לבעל קורא לענות אמן אחרי זמן מסוים ברכת העולה אלא

יענה מיד תעב

קיפול עלונים – שאסור לקפל עלונים גדולים באמצע, משום מכה בפטיש תעב

בורר בעלונים ❖ מתקן מנא לעשות קיסם ❖ לחצוץ שיניו בגפרורים

קריאת התורה – שהעולה לתורה צריך בשעת ברכה לאחוז בשתי ידיו בירעת הס"ת, ובשעת הקריאה ביד אחת, ע"י מפה תעד

קריאת שמע – שיש לומר את תיבת "ידכם" בשווא נח ולא בשווא נע תעה
אם אסור לעבור כנגד האומר ק"ש ❖ להחזיק הציציות בק"ש כנגד לבו

קריאת שמע – שצריך להקפיד בבשכמל"ו וכן בפסוקים "השמרו" "וחרה" וכו', להשמיע לאזניו תעז
אם לא שומע קולו מחמת רעש ❖ בשכמל"ו של אנה בכח אם אומרו בלחש

קריאת שמע – שאדם האוחז במקום אחר בתפילה בשעה שהציבור נמצא בק"ש, צריך לנגן מה שקורא בניגון ק"ש, וכן בשעת אמירת הציבור פסוק ראשון צריך להניח ידו על עיניו. תפ
קריעה – שהחולץ לכותל המערבי צריך לקרוע מעומד, בשיעור טפח, ויכול להתחיל בכלי כגון מספרים או סכין ולהמשיך בידו, ולא ראוי לעשות התחכמויות להפטר מזה תפ
נשים בחיוב הקריעה ❖ אם מותר להכניס פתקים בין אבני הכותל

מערכת הרי"ש

רחיצה בע"ש – שלכתחילה צריך ללבוש בגדי שבת סמוך לרחיצה תפז
לומר בפיו "לכבוד שבת" ❖ רחיצת וניגוב ראש תחילה

ריבית – שיש להקפיד לשלם את חשבונות החשמל והטלפון ומוסי העירייה בזמן תפח
אם מותר להשתמש באשראי קרדיט ❖ ללות מבנק כסף בשביל חבירו ❖ אין לומר לחבירו שמוזמינו לארוחה על מה שכבר הזמינו

רצועות תפילין – שאסור שיגעו רצועות התפילין ברצפה, וכן הציציות תצ
תפילין של ראש מעומד ❖ לברך קודם ההידוק

מערכת השי"ן

שבועה – שאסור לומר "באמת היה כן" או "הקב"ה עד" או "ה' עדי" אפי' על דברים שהיו תצה
איסור שבועה זה גם על דבר שמקיימו

שבירת כוס שלא לומר "מזל טוב" בשעת שבירת הכוס, אלא ימתינו מעט ואז יאמרו תצו

אמירת מזל טוב שנשבר כוס בבית

שבע ברכות – שהמברך ברכה אחרונה שבשבע ברכות לכוין לצאת בבפּה"ג מהמזמן על הכוס, וצריך לשנות מהכוס, וטוב שישתה מלא לוגמיו תק

חייב לימוד תורה גם לחתן

שולחן – שאין להרוג יתוש על השלחן, אא"כ אין דרך אחרת להורגו ויש חשש שיכנס למאכלים תקא

שינוי מקום לאבל – שהאבלים בשבוע השני לאבלות צריכים לשנות מקומם הקבוע בשלחן שאוכלים בו, וכן לשנות מקומם הקבוע בביהכנ"ס, ומה הדין ביום שבת תקב

תמיהה רבתי על דברי הר"פ

שייק עוגיות – שיש לברך עליו מזונות אא"כ הוא נוזל גמור תקה

שליח ציבור – שאסור להפציר יותר מדאי באדם שירד לפני התיבה תקה

שמונה עשרה – שלאחר שסיים שמו"ע אין לחזור למקומו עד הקדושה או לפחות עד תחילת החזרה, וכן אין לשבת שם אלא צריך להשאר ולעמוד דוקא תקו

אם מותר לפסוע באמצע חזרת הש"ץ ❖ אם צריך לכוין רגליו עד אחר אתה קדוש

שמועות רעות – שאין לומר שמועות לא טובות תקי

אם מותר להודיע ברמקולים על הפטירה ❖ לא לומר על עצמו דברים רעים

שמו"ת – שיש חיוב לומר שנים מקרא ואחד תרגום, וכן יש לחנך את הקטנים שהגיעו לחינוך תקיד

קריאת השמו"ת בכוונה ❖ קריאת שמו"ת עם פירש"י ❖ חינוך הקטנים בשמו"ת

שמע ישראל – שיש לומר את האות שי"ן בשווא נע ולא בשווא נח תקמז

קריאת שמע בזמן ר"ת ❖ ערבית בפלג המנחה למחמירין כר"ת ❖ קר"ש לפני חצות ❖ לקרוא לפני חצות גם את הפסוקים

שקר – שאסור להבטיח לילד להביא לו דבר ולבסוף לא לקיים, וכן אין לומר לילדים שיאמרו בטלפון שאינו נמצא בבית תקיח

ביומו תתן שכרו בבנו

מערכת התי"ז

תליית לחם שאסור לתלות לחם על צדי עגלות האשפה או על גדר וכד' תקבא

נתנית ככר לחם או לחמניות בתוך שקית * אם חייב לאכול הקערות העשויות מלחם

תספורת – שלכתחילה צריך להשאיר חצי ס"מ מסביב לאחורי כל האוזן ובמקום הפאתים תקבא

המסתפר צריך ליטול ידיים

תענית ציבור – שאין לומר עננו גם בשאר תעניות אם יש רק רוב מתענים והמועט לא מתענה מוחמת ולזול בתענית תקבא

תפוחים – שצריך להזהר לכתחילה לשטוף היטב התפוחים, ועדיף לקלפם תקבא

קליפות שאר פירות

תפילה – שמלבד כוונת המילות בתפילה, יש לבזין ג"כ כאילו הוא בביהמ"ק והשכינה לפניו תקבא

כוונה בעניית אמן * כוונה בעלינו לשבח * קביעת מקום לתפילתו * קביעת זמן לתפלתו

תפילה – שאין להתפלל במכנסיים קצרות או בנעלי קרוקס, אלא יש להתפלל כפי שהיה מתלבש אילו היה בא לעמוד לפני מלך תקבא

ברכת המזון בלבוש שאינו ראוי לפני מלך * ליהדר בברכה עם בגד ים

תפילה – שאסור לסובב פניו לאחור לאחר שסיים תפילתו קודם שהתחיל הש"ץ חזרה תקבא

תפילה – שאסור לנשק את הילד קודם התפילה, אא"כ צריך להרגיע את הילד וע"י הנישוק ירגע תקבא

תפילין – שאם נתקע בלי תפילין, לא יתפלל בלי תפילין ואח"כ יניח תפילין עם קר"ש, אלא יקח תפילין מאדם אחר כשיסיים, ויחזר אחר מניין אחר בתוך זמן תפילה תקבא

תפילין – שיש להזהר שלא יהיה התפילין למטה מבשר התפוח אפילו במושהו, וכן שלא יהיו התפילין אפילו מקצתם מעל חצי התחתון הסמוך לפרק, ולכן אין לעשות התפילין גדולים מדאי תקבא

במקום כפל ההידוק להקפיד על רוחב רצועות

תפילין ר"ת – לכתחילה צריך להיות עם תפילין של רש"י עד אחר ובא לציון, וטוב עד אחר עלינו לשבח, ורק מי שהשעה דחוקה לו יש מקום להקל תקבא

להניח תפילין דר"ת בזמן חזרת הש"ץ

תפילת הדרך – שהמוציא את הרבים כגון באוטובוס וכד', ע"י רמקול, צריך לומר בקול רם שגם בלא הרמקול היו שומעים אותו כל יושבי האוטובוס תקומה

לכתחילה יברך לעצמו תפילת הדרך * טוב לומר תפילת הדרך בעמידה * תפילת הדרך צריך להסמיכה לברכה אחרת * תפילת הדרך לאחר פרסה * להקפיד לברך בתחילת הנסיעה * ברכת הגומל לאדם שכמעט נדרס

תרומות ומעשרות – שאף שהולכים באתרוג אחרי לקיטה, מ"מ השנה מתחילה מט"ו בשבט ולא מראש השנה תקנ

לעשר האתרוג למצות ד' מינים * האוכל פרי ליד האילן אם חייב במעשר * הקונים ענבים מנכרי ומכינים יין צריכים לעשר המשקה * פירות א"י שהגיעו לחו"ל פטורים ממעשרת * מכירת בהמה מבכירה לעכו"ם * מתנות כהונה לכהנת הנשואה לישראל

תשעת הימים – שאם היה רגיל בשאר ימות השנה כשעושה סיום מסכת להביא רק עוגיות וכד', אסור להביא בשר לסעודת סיום מסכת בתשעת הימים, אא"כ מזה שלא היה עושה כן הוא בגלל חוסר כלכלי וכד', ועכשיו בדיוק הורווח לו או שתדמו לו וכד', שאז מותר תקנג

שמיעת שירים בסעודת סיום בימי העומר ובבין המצרים

מפתח מפורט תקנז

הקדמה

ידוע הדבר ומפורסם הענין גודל מעלת זיכוי הרבים שאין לנו דבר יותר חשוב ממצות זיכוי הרבים, וכמ"ש מרן בש"ע (סי' פט ס"ו) "דזכות הרבים דבר גדול הוא". ע"ש. ובזוה"ק פר' תרומה (דף קכח ב, קט א) הפליגו שם בשבח המגיע למזכה הרבים שאין קץ לשכרו וזוכה לדברים רבים ועצומים, ואילו ידעו זאת בני האדם היו רודפים להשיג ענין זה כרודף אחר החיים. ע"ש עוד דברים נשגבים ונפלאים.

וראה גם בספר חובות הלבבות בשער אהבת ה' (פרק ו) שכתב שם בענין זה של זיכוי הרבים: כי אפילו אם יגיע האדם לדרגה העליונה ביותר בתיקון נשמתו כלפי האלהים יתברך, ואפילו אם הוא כבר כמעט דומה למלאכים (לנביאים) במידותיהם הטובות ובהנהגותיהם המשובחות והתמסרותם לעבודת הבורא ולאהבתם הטהורה אליו יתברך, אפ"ה אין זכויותיו מגיעות לזכויותיו של מי שמכין את בני האדם אל הדרך הטובה ומיישר את הרשעים אל עבודת הבורא שזכויותיו נכפלות ומתרבות בכל יום ובכל עת ע"י זכויותיהם של אלה שהוא גרם להם לעבוד את ה'. עכ"ד. וע"ש שהאריך בזה.

וכבר כתב במשנ"ב (סי' רנו סק"ב) שכל העוסקים לזרז את העם לפרוש ממלאכה ולקבל שבת מבעוד יום כדן וכהלכה, אשרי חלקם כי הם מזכים את ישראל לאביהם שבשמים, ויזכו עבור זה המתחזקים תמיד במצוה זו לבנים גדולי ישראל. עכ"ד. [ובכלל זה המחזקים שמירת השבת, והמזכים הרבים בהעמדת שיעורים בהלכות שבת]. ולאו דוקא במצות שבת אלא בכל זיכוי הרבים זוכים לבנים גדולי ישראל כמבואר בדברי השעה"צ (סק"ו). וסוד גדול גילה לנו הרב "מדריגת האדם" (במאמר זיכוי הרבים פרק י"א), והוא שמנת הכוחות הרוחניים להם זוכה האדם נמדדים לפי נשיאתו באחריות הכלל וזיכוי הרבים, וככל שירבה בנשיאת אחריות וזיכוי הרבים יתרבו כוחו וקדושתו. ע"ש באורך. וכבר נאמר (דניאל יב ג) "והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" והיינו כשם ששבעת כוכבי לכת נראים לנו כניצוצות קטנים, והאמת שהם פי כמה מליונים מכל כדור הארץ, כך המזכים את הרבים ערכם גדול אצל השם יתברך. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"י בדברי פתיחה).

וע"ע להחיד"א במחזיק ברכה חאו"ח (סי' רצ סק"ג), ובשערי קדושה לרבינו מהרח"ו ויטאל (ח"ב שער ז), מה שכתבו עוד בענין זה של מעלת זיכוי הרבים דברים קילורין לעין. ובשערי קדושה הנז' הביא גם הא דאברהם אבינו ע"ה לא זכה לכל מעלותיו אלא משום זיכוי הרבים שלו וכמ"ש "ואת הנפש אשר עשו בחרן", וכן כל ראשי הדורות אינן זוכין

או נענשים אלא על סיבה זו. יעו"ש. וראה כיו"ב ג"כ דברים מופלאים בספורנו פר' תולדות (בראשית כו, ה) עה"פ "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי", וז"ל: וישמור משמרת, עשה תמיד המשמרת המיוחדת לי שהיא לגמול חסד וכו' ולהורות חטאים בדרך, וזה עשה כאשר קרא בשם ה', ושמר ג"כ מצוותי חוקותי ותורותי שנצטוו בני נח, ובכן היה נאה דורש ונאה מקיים כמופת לרבים. והנה ליצחק תלה בזכות אחרים עתה (דכתיב [שם] "עקב אשר שמע אברהם"), וכן למטה (שם פס' כד) באומרו "והרבתי את זרעך בעבור אברהם עבדי", אמנם לעקב לא תלה בזכות אחרים כלל כי הוא אמנם מנעוריו היה יושב אהלים ללמוד וללמד דעת את העם, בפרט באהלי שם ועבר, ששם עלה כל מבקש ה' בלי ספק. עכ"ל. ע"ש. וחזינו בפשטות מדברים אלה שמעלתו של יעקב אע"ה היתה יותר מושל יצחק אע"ה על אף שיצחק אע"ה היה מוכתר בכתר של מסירות נפש שפשט את צוארו ע"ג המזבח (ואשר אנו מזכירים זכות זו לפי השי"ת בכל יום ויום למעלה מאלפי שנים לרוב גדולתה ועוצמתה), וזאת כיון שיעקב אע"ה היה מזכה את הרבים האחרים ללמוד וללמד, ומעלה זו יש לה ערך רב יותר אפילו מהעקידה עצמה שנעקד יצחק אע"ה על גבי המזבח וכמו שהאריך לבאר בשו"ת עטרת פז (חלק א כרך ג אבה"ע סימן ט הערה א). ע"ש.

ומאחר ועז רצוני ותשוקתי להיות ממזכי הרבים אמרתי שאין לך זיכוי הרבים יותר מלכתוב חיבור ובו נקבצו ובאו לו הלכות רבות שאנשים נכשלים בהם מחמת חסרון ידיעה ושימת לב, ולהסיר מכשול מדרך העם למען ילכו בדרך הישר והטוב, וכמ"ש כיו"ב בספר חסידים (סי' ז) מעשה באיש אחד שהיה תמיד מעיין בטליתות של בית הכנסת לראות אם נתקלקלו או נקרעו חוטי הציצית, והיה מציצה כהלכתה, והיה מודיע לבעל הטלית. ע"כ. ובפירוש היעלוז חסידים (שם) הוסיף, שנמצא שמי שציץ את הציציות הציל את בעל הטלית מללבוש בגד של ארבע כנפות בלי ציצית ומלברך ברכה לבטלה, ומזכהו לקיים מצות ציצית כהלכתה, והוסיף שראוי למנהיגי הערים למנות אדם בקי שיבדוק הטליתות והמזוזות, שרגילים להתקלקל, לפחות פעם בשנה. יעו"ש. וכבר כתב בשו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם (סימן סו) שצריך עקירת הספק מלבות האנשים, כמו שנאמר (ישעיהו נז, יד) "הרימו מכשול מדרך עמי". ע"ש. ועיין בשו"ת אז נדברו (ח"ב סי' ע"ט) שכתב שכ"ק הגה"צ המפ"ז מביאלא זצ"ל עוררני מכבר שאשתדל לחבר ולפרסם דברים שבני אדם נכשלים בהם אף שהם מפורשים בש"ס ופוסקים. ע"ש. וע"ע מש"כ בספר פסקי תשובות (בהקדמה לח"א).

ואם יקח לבך לשאול, האידך אני כותב הלכות שנכשלים בהם מחמת חסרון ידיעה, והרי קי"ל במסכת שבת (קמח:) ובביצה (ל). הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. ובמסכת יבמות (סה:) איתא כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע. זה אינו, דכבר כתבו התוס' בתלת דוכתי [בשבת (נה. ד"ה ואע"ג) ובב"ב (ס: ד"ה מוטב) ובע"ז (ד. ד"ה שהיה)] דלא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין אלא בדבר

שידוע לנו בודאי שלא ישמעו לנו אבל אם יש ספק שמא יקבלו צריך למחות בידם. וכן פסק המ"ב (סי' תרח ס"ק ג) שבספק שמא יקבלו צריך למחות אפי' במידי דרבנן. ע"ש. וכ"פ בשו"ת יחו"ד (ח"ג עמ' קיב) ושכ"ד הרבה ראשונים. וע"ע בפלא יועץ (ערך בדיקה) שכתב, כי ישראל קדושים רוצים להיות גדורים ופרושים, אבל הם שוגגים.

וכן תחזה להרשב"ץ בתשובה (חלק ב סימן מז) שכתב, שאם אין אנו יודעים אם יקבלו או לו, חייבים על כל פנים למחות, ואילו הנחנו בני אדם על מה שהם שוגגים, מטעם שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, היו מוסיפים על חטאתם פשע בכל יום, והיתה התורה נופלת מעט מעט. ולפי זה יוצא, שאם ברור לחכם שרוב הציבור לא ישמעו את תוכחתו, יש לו להימנע מלהוכיחם.

ועוד יש להשיב כמו שכתב מרן מופת הדור הגרע"י זצ"ל בשו"ת יחווה דעת (חלק ג עמוד קיב והלאה), שהדבר ברור, שתלמיד חכם המוסר שיעור בהלכה לרבים, מצוה עליו להסביר לעם בתוך דבריו חומר האיסור, ואפילו אם יודע בברור שאלו שהיו נכשלים באיסור זה ימשיכו בו גם מכאן ולהבא. והביא דברי הגאון רבי יוסף משאש בשו"ת מים חיים (סימן קנה אות ח), שכל מה שאמרו שעדיף שיהיו שוגגים, היינו דווקא אם הוא ניצב כמוכיח בשער, ואומר בלשון תוכחת - למה תעשו כך, והרי העושה כן עונשו כך וכך. אבל תלמיד חכם היושב ומלמד את דיני התורה לקהל, אין לחלק בזה שום חילוק בין אם הדבר ספק אם יקבלו, או בודאי לא יקבלו, כי הוא מחויב ללמד, והקהל מחויב לשמוע, השומע ישמע והחודל יחדל (יחזקאל ג כז). והרי תיקן משה רבינו לישראל להקהיל קהילות וללמד לרבים הלכות חג בחג, מבלי לחקור ולדרוש אם חלק מהשומעים לא יקבלו דבריו. וכן מנהג החכמים שבכל דור ודור, להזהיר בתוך דברי התורה שמשמיעים לקהל, על הדינים שיש נכשלים בהם. ואם חדול יחדל האיש ממעשיו, תבוא עליו ברכת טוב, ואם לאו קרינן ביה (הושע יד, י) "ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם". ע"ש.

ועוד יש להשיב ע"פ מש"כ השיטה מקובצת (ביצה ל.), וז"ל: והעיד הריטב"א בשם רב גדול מהאשכנזים, שלא אמרו מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, אלא בדורותם, אבל בדורנו שמקילים בכמה דברים, ראוי לעשות סייג לתורה, ואפילו בדרבנן יש למחות ולקנוס עוברי עבירה לבל יזידון עוד. וכן הוא בירושלמי. והדבר נראה לי נכון. ע"כ.

ואם יקח לבך לומר מה לי ולכתוב דברים המפורשים בפוסקים דכל בר בי רב ייתי ספר וילמד את ההלכות, זאת אשיב דפעמים והאדם מתעסק בנושא מסוים בהלכה וכגון הלכות שבת, ובינתיים נכשל בהלכות מצויות אחרות, טרם הספיק ללומדם, ועד שילמדם לא ידע להזהר בהם. [ובאמת אין זה נכון ללמוד רק נושא אחד המון זמן בצורה עיונית ובשאר ההלכות להישאר עם הארץ, וכבר כתב החפץ חיים (ח"ה על התורה עמ' קכו) שמי שמשקיע את כל כוחותיו בחלק אחד מהתורה הרי זה דומה למי שקונה בכל הוננו כובע

יקר ואת שאר גופו משאירו ערום. ע"ש. ואם אדם לא לומד את כל ההלכות במקרים מסוימים יכול לחשוב שהוא עושה מצוה אך לבסוף יראה שעשה עבירה, וכמו דאיתא במסכת כתובות (יז. ד"ה מבטלין) אמר ר"ע תחילת תשמישי (כשהייתי משמש לפני חכמים) פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה, ונטפלתי בו ד' מילין (נשא את המת ארבעה קילומטר), עד שהבאתי לבית הקברות וקברתי, וכשבאתי והרציתי (ספרתי) דברי לפני רבי אליעזר ורבי יהושע, אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה כאילו שפכת דם נקי וכו'. ובתוספות ביארו שם, משום דמת מצוה קנה מקומו והיה לו לקבורו במקום שמצאו. ע"ש. ובספר ילקוט שלמה (בהקדמה) כתב דיש עצה חשובה לאדם להיות בקי בהלכות ללמוד כל יום אחרי תפילת שחרית שני הלכות ויקיים בזה "ילכו מחיל אל חיל" (תהלים פד ח), ובשנה אחת תהיה לו ידיעה ביותר משבע מאות הלכות, ואם זה בשלוש תפילות יותר מאלפיים ומאה הלכות, ובכך יזכה להציל את עצמו ואת סביבתו מעבירות הנובעות מחוסר ידיעה בהלכות. ועיין בספר חכמת אדם (בהקדמה ד"ה והנה) דכתב: ביקשו ממני לחבר חיבור על שו"ע יורה דעה כדי שגם הבעלי בתים שאין להם פנאי לעסוק ביורה דעה ילמדו בו, ולהוציא הטעות מלבם מה שמורגל בפי האנשים לומר שיורה דעה שייך לרבנים, כי באמת זו טעות גדולה דאע"פ שהרבה הלכות שייכות לרבנים מכל מקום רוב יורה דעה הוא צורך גדול לכל ישראל, וגם סידרתי מחושן משפט כל הדינים השייכים לכלל, מכיון שבבין אדם לחבירו יש שני חלקים, צדק ומשפט, 'צדק' זה שלא יעשה דבר שיצא מזה עוול, ו'משפט' זה כאשר כבר נעשה העוול, שאז הבית דין שופט. וגם באבן העזר יש כמה וכמה דינים שצריך כל אדם לדעת. עכ"ד].

ועוד דפעמים רבות האדם לומד הדבר ואינו משים על ליבו שאינו מקיים את ההלכה כדבעי, פוק חזי דוגמאות רבות בספר הנוכחי [עיין ערך הכאת אצבעות וערך מעין ג' ועוד], לכן אמרתי לכתוב הדברים המצויים שנכשלים בהם העולם אפילו בני תורה, כך שבזמן מועט יוכל להקיף ולידע הלכות בכל הנושאים. [ודע שברוב ההלכות שכתבתי עקבתי אחר הרבה מבני תורה ומהם תלמידי חכמים וראיתי שאינם זהירים בכך מחוסר שימת לב או ידיעה, ולכן חשוב להקפיד על קביעות לימוד ההלכה, ודלא כהסוברים כי אין לימוד הלכה נחוץ כל כך שהרי פחות או יותר הכל ידוע ואם תתעורר איזו שאלה כבר ישאלו רב מורה הוראה, דיש לגלות להם כי כאשר יתחילו ללמוד הלכה בקביעות יווכחו לראות כי הרבה הלכות יש שלא היה ידוע להם כלל על קיומם ואין יודעים כלל מה לשאול ועל מה לשאול].

ואציין ד' דוגמאות ששמעתי מאברכים חשובים היאך הם בעצמם נכשלו באיסורים ואפילו דאורייתא, וזאת מחמת שנתעסקו בנושאים אחרים בהלכה ובינתיים מחוסר ידיעתם נכשלו באיסורים.

א. אחד מהאברכים, מידי שבת היה רגיל לגרד גזר במגרדת, בסוברו דמותר ואין בזה משום איסור טוחן, כיון דהוי לאלתר ובכ"ה אין טוחן וכמו שכתב בשו"ת הרשב"א

(ח"ד סי' עה). וכ"פ הרמ"א (סי' שכא סי"ב) והחזו"ע (שבת ח"ב עמ' רסה). אבל לקושטא שגה בזה, משום דכל מה דאמרינן אין טחינה לאלתר היינו דוקא ביד או בסכין אבל בכלי המיוחד לטחינה כמגדלת וכד' הוי איסור דאורייתא של טוחן אפי' שטוחן לאלתר וכמו שכתב המ"ב (סי' שכא ס"ק מה) ובבאה"ל שם (ד"ה מידי).

ב. אחד מהאברכים, כשהיה התינוק שלו בשבת מטנף הבגד ע"י צואה וכד' היה מניח הבגד בתוך קערה עם מים, בסוברו שמותר, דכיון דאין משפשף הבגד להסיר הלכלוך לא חשיב מכבס. אבל לקושטא שגה בזה, כיון דאם יש לכלוך בבגד לכ"ע אמרינן שרייתו זהו כיבוסו דהשרייה מעביר הלכלוך, והוי איסור דאורייתא משום מלבן כמבואר בשו"ע (סי' שב ס"ט), ובמ"ב (שם ס"ק לט).

ג. אחד מהאברכים, רצה שהתינוק שלו ירדם ומחמת שהאור בחדר הפריע לקח שמיכה וכיסה חצי מלול התינוק היכן שראש התינוק נמצא, וסבר שאין בזה משום איסור אהל ארעי כיון שלא מכסה את כל הלול, וכמו שכתב השו"ע כיו"ב (סי' שטו סי"ג) בגד ששוחטין ע"פ החבית לכסות לא ישטחנו על פני כולו משום אהל אלא יניח קצת ממנו מגולה. אבל לקושטא שגה בזה, משום דאיסור אהל ארעי שעשוי להגן וכגון הכא שעשוי להגן מפני האור אסור אפי' בפחות מטפח וכמו שסתם השו"ע (שטו ס"ח) כדברי הרי"ף והרמב"ם ודלא כרש"י (קלח. ד"ה כילה), וע"ש בבאה"ל. ומה שמבואר בסי"ג הנ"ל כבר כתב הפמ"ג (מש"ז ס"ק יא) שאם אינו מכסה את כל פי החבית אין זה נחשב לאהל מפני שלא הואיל כלום בכיסוי שעדיין יכולים ליפול אבנים וצרורות לין. וכיו"ב כתב הט"ז (ס"ק יא), משא"כ הכא גם כשמכסה חצי לול משיג מטרותו.

ד. אחד מהאברכים, כל יום שבת, אחר שהנרות שבת כבו, היה מזיז את הפמוטות מהשיש, בסוברו כיון שצריך עתה את מקום השיש להכין סלט הוי ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו וכדאיתא בשו"ע (סי' שח ס"ג), אבל שגה בזה, ולא ידע כלל מהדין המובא בשו"ע (סי' רעט ס"א) שגר שכבה אסור לטלטלו משום מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא ורק אם התנה לטלטלו משיכבה מותר לדעת השו"ע (שם ס"ד).

וכבר התריע על זה הגר"מ הלוי בספרו מנוחת אהבה (ח"א בהקדמתו שם) שלצערנו אף לאברכים ובני תורה ישנה חוסר ידיעה בדיני שבת, ויש ביניהם אשר כל ידיעתם בהלכות שבת היא מאיזה קיצורים וחבורות, שמפרסמים במקומות שונים, והרבה ממה שמתפרסם שם אינו נכון לדעת מרן השו"ע אשר קבלנו הוראותיו ואוסרים את המותר ומתירים את האסור. ע"ש.

והשתדלתי עד היכן שידי מגעת לנמק כל הלכה בטוב טעם ודעת במקורותיה וטעמיה כדי שיתיישבו ויתקבלו על לב הקורא ולא יהיה כגמרא גמור זמורתא תהא (שבת קו:). וע"ע בקידושין (מה:): ברש"י (ד"ה בפירוש). וכבר אמר ר"ע לתלמידיו בתוספתא

מסכת זבים (פרק א ה"ה) לא כל הקופץ משתבח, אלא בנותן את הטעם. וכן מטרת הנימוק היא גם כדי שיזכור האדם את ההלכה, וכמו דאיתא במסכת נדה (כד:): צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא, דכי מדכרו ליה מדכר. ע"כ. וכמו"כ במקורות ההלכה הוספתי אגב אורחיה מענין לענין, עוד הלכות שהמכשלה מצויה בהם. לכן חשוב לא להתעצל, ולקרוא גם את מקורות ההלכה.

וקראתי לספר זה 'הרימו מכשול', שכשמו כן הוא, שמסיר מכשול וטעות מהעם, כמו"כ רמזו בו שמי אורי בן שלמה בגימטריא עם הכולל האותיות והמילים עולה הרימו מכשול.

וברכה לראש משביר למורי ורבותי בישב"ק ויש"ג ישיבת באר יהודה תכב"ץ שלמדתי מהם תורה בשיטת עיון הספרדי יחד עם ירא"ש טהורה, שהקב"ה ימלא משאלותם לטובה ויזכו להמשיך להרביץ תורה ולהעמיד תלמידים הרבה ביתר שאת ויתר עוז עד זיקנה ושיבה. אכ"ר.

ואודה לאכסנית התורה בה אני לומד עתה כולל הוראה "נווה התורה" בראשות ראשי הכוללים הרב נועם חממה שליט"א והרב אהרן הכהן שליט"א אשר מתמסרים להעמיד הכולל על תילו ברו"ח ובגש'ם במסירות נפש שאין כדוגמתה, יה"ר שיתברכו הם וב"ב בכל מילי דמיטב. אכ"ר.

וכן אודה לאכסנית התורה בה אני מוסר בעז"ה שיעור בדף היומי בערבים, ישיבת 'אור מרדכי' בראשות ראש הישיבה מגדולי מזכי הרבים הרב אפרים חממי שליט"א שמוסר נפשו להחזקת הישיבה ועל תמיכתו בנו במסירת השיעורים, יה"ר שיזכה להמשיך בזיכוי הרבים ובמעשיו הכבירים עד זקנה ושיבה ביתר שאת וביתר עז אכ"ר.

אשא עיני אל ההורים היקרים והמסורים מו"א ר' שלמה שליט"א מח"ס "פרדס שלמה", ומרת אימי מנשים באהל תבורך מרת אורית תחי', אשר עמדו לימיני תמיד ועזרוני ברו"ח וגש'ם, ועודדוני תמיד לשקידת התורה והסירו ממני כל עול כדי שאשב ואשקוד בתורה, "חמין ושמן שסכתני אמי הן שעמדו לי" (חולין כד:). יהא רעוא מן קדם אבונא דבשמיא שיארכיכו ימים ושנות חיים, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ששון ושמחה ישיגו, ויזכו לראות בשמחת כל יוצאי חלציהם, כולם זרע ברך ה', דור ישרים מבורך. אכ"ר.

כמו"כ אודה בכל לב למו"ח השקדן הנעלה רבין חסידא חו"ב ר' חננאל דיין שליט"א מח"ס לקח טוב על הש"ס, ועמו עזרתו בקודש חמותי הכשרה והצדקת מרת שושנה תחי', על כל פעלם לטובה ועזרתם המרובה לנו, יה"ר שיזכו להעמיד דורות ישרים מבורכים, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, ברוב נחת ושמחה, עד בא גואל צדק, אמן.

וכאן המקום איתי להודות ליד"נ, האברכים השקדנים הנעלים, מוכתרים בנימוסין ובמידות תרומיות, זריזים ונשכרים, ר' יוסף חיים מורלי הי"ו, ר' אהרן כהן הי"ו, ור'

בנימין יצחק כהן הי"ו, על עזרתם הרבה בהוצאת ספר זה, אשר טרחו ויגעו בעשר אצבעותיהם ימים ולילות בעריכת הספר ובהקלדתו, ובזכותם ספר זה יוצא לאור עולם. והכל שלא ע"מ לקבל פרס, תהי משכורתם שלמה מעם ה'. יזכר הבורא עולם שעוד יעלו מעלה מעלה לגאון ולתפארת, ויפוצו מעיינותם חוצה ויהיה שמם כשם הגדולים אשר בארץ. אכ"ר.

וכן אודה לדוד אשתי, היקר והנעלה, ירא שמים מרבים, רבי אורי מועלם שליט"א, שסייע שייצא הספר בהידור. יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיו ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח. אכ"ר.

ולא אחסוך פי מלברך את נוות בית תחלק שלל, עזרתי בחיים מרת רבקה תחי', מנשים באהל תבורך, אשר עומדת לימיני ומסייעת בידי רבות לישב ולשקוד על דלתי התורה, ואודות מסירות נפשה וזריזותה על ענייני הבית הגעתי עד הלום. ושלי ושלכם שלה הוא, ישלם ה' פעלה ותהי משכרתה שלימה מאת ה', ויזכנו הבורא לגדל בנינו ובנותינו לעבודתו יתברך, ונזכה לראותם גדולים בתורה ויר"ש ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרעינו מעתה ועד עולם. אכ"ר.

עיני לשמיא נטלית, כשם שעזרתני עד כה, כך תעזרני ברחמיך הרבים עוד בהרבצת תורה, להפיץ מעינותי חוצה ולהוציא לאור עוד חיבורים בכל מכמני תורתנו הקדושה לזכות את הרבים, ובזכות התורה נזכה לגאולה שלימה, אמן.

ע"ה אורי סבאג ס"ט

מערכת האל"ף

מערכת האל"ף

אונאת דברים - צריך להיזהר לא לצער את חברו אפילו בדיבורו, והמצערו אפילו במילה אחת וכגון שאומר לו טעית וכדו', ויודע שחבירו מצטער בכך, עובר על לאו דאורייתא של "לא תונו איש את עמיתו".^(א)

(הנ"ל). וכתב הסמ"ע שם שהמאנה בדברים עובר משום "לא תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך" (ויקרא שם). ורבים נכשלים בזה באומרם, מזה חטאתי, הן לא עשיתי שום מעשה רע ומה היוזק יצא לחברי מזה. ובאמת כשהוא מצער את חברו בדיבורו הרי הוא עובר על לאו דאורייתא, ואף לא ניתן להשבון, ולכן טרם שכאים לדבר איש לחבירו, חייבים להתבונן אם לא ייגרם צער לחבירו על ידי דיבורו, כי בקל הוא יכול לבוא לידי איסור חמור דאורייתא. עכ"ד. [וע"ע בספרו להורות נתן מועדים (ח"ג עמ' קיא) שג"כ כתב לעורר בזה, וכתב לפרש ע"פ הנ"ל את דברי הנביא "קחו עמכם דברים" ושובו אל ה'" (מלכים א, א, לג), שישובו מהדיבור של אונאת דברים. ע"ש]. וגם אם לא מתכוין לצער את חברו עובר באיסור, דכבר כתב הרא"ש במסכת שבת (פ"ד ס"ו ט) דפסיק רישיה דלא ניח"ל לענין שאר איסורי תורה לכ"ע הוי איסורו מהתורה.

ויש לציין מה שראיתי בגליון דברי שי"ח (מספר 170 - חג הפסח),

א) איתא במסכת בבא מציעא (נח: ת"ר "לא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה, יז) באונאת דברים הכתוב מדבר וכו'. ע"ש. ובמכילתא (פר' משפטים הובא גם ברש"י במקום) איתא עה"פ "כל אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כב, כא), הוא הדין לכל אדם, אלא שדיבר הכתוב בהווה. ובהמשך המכילתא איתא דהוא אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט, ומביא דוגמא של עינוי מועט. ע"ש. וכן פסק השולחן ערוך (חו"מ סי' רכ"ח ס"א): כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים. וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, זה בגופו וזה בממונו, והצוה על אונאת דברים נענה מיד. ע"כ.

וכבר כתב להתריע ע"ז בשו"ת להורות נתן (חלק ג בהקדמה): מזה חייבים אנו ללמוד, איך שהתלמידים צריכים לנהוג כבוד זה בזה, ולא לדבר שום דיבור, ומכל שכן שלא לעשות שום מעשה אשר יש בו פגיעה בכבוד זולתו. והזהירות בזה איננה מדת חסידות בלבד, אלא הלכה מפורשת בשולחן ערוך

שמסופר על רבי חיים קנייבסקי שליט"א שנכדו עזר לו לבדוק את החמץ, והוציא דברים מהמגירה בחדר, ואמר לו הרב, שיחזיר הכל למקומו, בדיקת חמץ זה דרבנן, ולצער את הסבתא זה מהתורה.

הבא מאוחר לביהכנ"ס

וכאן המקום להעיר אודות מי שבא מאוחר לבית הכנסת או שמאריך בתפלתו, שגורם לפעמים לאדם שנמצא לפניו שלא יוכל לפסוע שלש פסיעות לאחר התפלה, וגם לא יוכל לשבת בשעת חזרת הש"ץ לנוהגים לשבת

בחזרת הש"ץ (עיין שו"ת יחו"ד ח"ה סי' יא), ונגרם לו צער. ולכן מן הראוי למי שיודע שעל ידי תפלתו יגרום צער לחבירו שיעמוד במקום שלא יפריע ויצער לאחרים. וכ"כ להעיר בספר פתחי חושן (ח"ד עמ' תלד).

האומר דבר סתר לחבירו

וע"ע בספר סידרת תיקון המידות (ח"ה עמ' קמו ועמ' קנט) שכתב להעיר, כשרוצה אדם לדבר דבר סתר עם איש העומד בחברת אדם נוסף, לא יאמר לזה האחרון צא מכאן לרגע אלא יקרא את האדם הנדרש לו שיצא עמו החוצה. וכן יש להימנע מאמירת סודות בנוכחות זרים או לדבר בשפה

זרה בנוכחותם. דברים אלו מביאים לידי חשדות והקפדות. כמו כן יש להמנע מלומר לבריות יש לי לומר איזה סוד בענין זה וזה, ולבסוף אינו מגלה, דברים אלו מותחים עצביהם ומצערם אותם. ועוד שם דוגמאות רבות שאנשים נכשלים באיסור דאורייתא זה. ע"ש.

לא תונו במעשן במקום ציבורי

ובספר הזכרון לרבי ראובן אליצור זצ"ל דגל מחנה ראובן (עמ' תנג והלאה) וכ"ה בספר פאר תחת אפר (עמ' רו) כתב לעורר ג"כ בדבר העישון שרבים נכשלים מחוסר ידיעה בעוון החמור של "לא תונו איש את עמיתו" ומעשנים במקום ציבורי, ועובדא היא שרוב האנשים שאינם מעשנים סובלים מעשן הסיגריות מי פחות ומי יותר, אך יש ביניהם מיעוטא דמינכר שסובלים מזה מאד מאד וקשה להם בכל פעם להעיר למעשן ולהגיד לו איזו רעה עשיתי לך שאתה גורם לי כל כך הרבה

צער והרי אתה עובר בזה על "לא תונו איש את עמיתו". חלק גדול מאותם האנשים הרבים הסובלים מהעישון יכול אני להעיד שהסבל שלהם הוא עינוי מרובה, כאבי הראש, ובחילות וסחרחורות ואיבוד היכולת להתרכז במשך שעות, כמובן שיש גם כאלה שאצלם הסבל מן העישון הוא רק עינוי מועט אבל הרי גם על עינוי מועט נאמר "לא תענון", כדברי המכילתא הנ"ל, ולכן אל ימנע אדם מלהעיר, כי רוב רובם של המעשנים אינם מודעים בכלל לסבל הזה שגורמים לזולת, דהם

חושבים לתומם שמדובר רק בפינוק בעלמא, שריח הסיגריות אינו נעים לאפם וכד' כפי שהתבטא אחד מהם כשהעירו לו על כך "האם מחויב אני להימנע מן העישון כדי שלא יריח אותו צדיק ריח של סיגריה", צריך להגיד שוב ושוב בכל מקום שבו מתקבצים אנשים או לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה אם מצערים כ"כ הרבה אנשים ואי אפשר אפילו לבקש מחילה אנה אנו באים, ומלבד זה הרי הוא מזיק לאחרים שהרי הרופאים שעליהם אנו סומכים באיסור כרת של אכילה ביום הכיפורים הם המה שאומרים לנו שעשן הסיגריות שמתפזר באויר מקצר חייו של השואף אותו

לריאותיו ואין הבדל בין עישון אקטיבי לעישון פסיבי אלו כמו אלו ניזוקים באותה מדה, ובכן יהודי המדקדק במצוה קלה כבחמורה וזהיר וחרד על כל מנהג קל שבשיראל ובודאי שאינו עובר ח"ו על איזה 'ויש נוהגין' או 'ונהגו' במדינות אלו שבהגה, איך יתכן שהוא יעשן סיגריה בנוכחות אדם הנמצא במחיצתו ולא ירעד כולו מהחשש שמא יגרום על ידי עישון סיגריה זו לקצר ולו ברגע אחד את חיי האדם שעומד למולו, והרי המעצים עיניו של גוסס הרי זה שופך דמים כי הנוטל אפילו רגע אחד מהחיים של אדם עובר על "לא תרצח". עכ"ד. ע"ש באורך.

לא תונו בין בעל לאשה וכן לא תקום

וכמו"כ ישנן נשים שנוהגות להזכיר לבעליהן דברים שגורמים לבעליהן צער, וכגון שאמר לה מילה לא יפה לפני עשרים שנה וכיו"ב, ונשים אלו צריכים לדעת שעוברות על איסור דאורייתא של אונאת דברים [אמנם אם זה כדי להגיע לעמק השווה וכדו' נראה שאין חשש, דאדרבה מונעת היא צער בעתיד עי"ז משא"כ אם תסתיר את זה ותשאיר צערה בליבה]. וכן צריך להקפיד שאם מאחר לבית, עקב תקלה שארע לו, יש לו חיוב

להתקשר ולהודיע על שהוא מאחר, כדי למנוע צער ודאגה מהמתנים לו. וכבר עוררו על כך בספר לרעך כמוך (ח"ג עמ' 45) ובספר ואין למו מכשול (ח"ה עמ' רכח). ועוד עורר בספר ואין למו מכשול (שם עמ' רמג) שמצוי מאד איסור דאורייתא של נקימה בין בעל לאשתו וכגון שמחמיץ פנים לאשתו ולא מתיחס אליה כראוי מחמת שלא עשתה רצונו וכד' ואינו שם על ליבו שעובר בכך על איסור תורה של "לא תקום" (ויקרא יט, יח).

לא תונו בילדים קטנים

ודע שהאיסור של אונאת דברים הוא אפילו אם מצער ילדים קטנים, וכמו שכתב בספר החינוך (מצות שלח)

ובמנחת חינוך שם. ורבים נכשלים בכך, ומרשים לעצמם לגעור ולבייש ילדים קטנים, בחושבם שאין בכך שום איסור.

וכבר הזהיר בזה הפלא יועץ (ערוך בעלי חיים) שלצער ילדים קטנים שאין בהם דעת, הוא איסור דאורייתא, וצריך להיזהר מאד שלא לצערם. [ומבואר בגמרא בב"מ (כב:) דקטנים לאו בני מחילה נינהו. ועיין בשו"ת תשובות והנהגות (כרך א סימן תתכה) שכתב שהאיסור להכות קטנים חמור טפי דלאו בני מחילה נינהו, ושכן שמע בשם רבינו החזו"א זצ"ל שלצער קטן חמור מלצער גדול, שגדול יכול למחול אבל קטנים לאו בני מחילה נינהו, והביא שם ששמע מעשה על הגר"י קנייבסקי זצ"ל שחשש שביזה פעם לקטן בשוגג (מחמת תוכחה), והיה לבו נוקפו, והמתין עד שגדל הקטן, ובלילה שנעשה בר מצוה הזדרז לבקש ממנו מחילה תיכף, אבל כשהיה קטן לא מועיל מחילתו כמ"ש. ע"ש. ועיין בספר מצווה ועושה (מצוה פד עמ' תססד) שהביא המעשה בהרחבה. וכ"כ

הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר דרך שיחה (וישב עמוד קעג) שאם הלבין פני קטן ימתין עד שיגדיל לבקש ממנו סליחה. ע"ש. וכן הוא דעת האור לציון (ח"ד עמוד פח), והגר"ש אלישיב זצוק"ל בספר אשרי האיש (ח"ג פ"כ אות ד, והוסיף דמ"מ יבקש ממנו מחילה מפני המנהג, וכשיגדל יבקש שוב). אולם בספר חוט שני (הל' יו"כ סי' תרו ס"ב, עמ' קא) כתב ש"מחילה לסלק הקפידא" שייך גם בקטן, דאע"ג דבגוונא דהקפיד הקטן הוי קפידא, מ"מ כשפייסוהו [ובקל יכול לפייסו ע"י שיתן לו איזה דבר] סגי בזה, דהרי כבר סילק קפידת הקטן וכבר עבר צערו ואינו חושב על זה, וגם עשה המפייס מצידו כעין תשובת המשקל, ושוב אין בחזרת הקטן שמקפיד כלום לאחר שכבר נתפייס. עכ"ל. וכיו"ב כתב בספר חקת משפט (דיני ממונות סי' קסד). ע"ש].

לא לגזול מחבירו קורת רוח מחבירו

ועוד שמעתי לעורר במה שמצוי ששואלים אדם שאלה בהלכה או בידיעה מסויימת וחבירו שלידו קופץ לענות קודם הנשאל, שלא טוב עושה דגזול מחבירו את הקורת רוח בעניית התשובה וכדאיתא בעירובין

(נד.) אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו ופרש"י אדם שמח בתלמודו בזמן שיש מענה כששואלין ממנו דבר הלכה ועוד דפעמים גורם לחבירו בזה צער ועובר על לאו ד"לא תונו".

לגנות מקח חבירו

וכן יש לעורר בעניין שלפעמים אדם אומר לחבירו "חבל שקנית את זה שם, היית יכול לקנות במקום אחר שזה יותר זול" או "היית יכול לקנות סוג אחר (כגון של חברה אחרת וכד') שהוא יותר טוב ממה שקנית". וכן כל כיו"ב.

וכבר אמרו בגמרא (כתובות יז.) מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו. וכ"כ בארחות חיים להרא"ש (אות צא) "אל תגנה מקח חבירך, ואל תחליש את דעתו, כי זה מנהג לחסרי דעת". ומיהו

אזכרת ה' - יש להעיר על ההמון שמכנים את שם ה' ואומרים "אמוני" במקום שאין רוצים להזכיר שם השם, שאין לעשות כן ואין זה כבוד כלפי מעלה, אלא יאמרו "השם".^(ב)

אם יהיה בזה תועלת על להבא, שרי, ע"ש. וכ"כ בספר ואין למו מכשול (ח"ג וכמ"ש כיו"ב הרש"ש (בכתובות שם). עמ' פז-פט). וע"ש עוד מה שכתב בזה.

(ב) כ"כ להתריע רבנו אברהם מסאלוניקי זצוק"ל בספרו טהרת המים (מערכה ה"א אות פו) "ודע דמכאן תוכחה מגולה דבעיר הזאת במקום שאין רוצים להזכיר שם אדנות יש מכנים המוני ואין זה כבוד כלפי מעלה" (בפרט שנשמע שהוא כאחד המון העם). ע"ש. וכ"ה בשו"ת יביע אומר (ח"ג או"ח סי' יד אות ט) ובחזו"ע (ט"ו בשבט עמ' תקכ). ע"ש. וכ"כ הילקוט יוסף (סימן רטו ה"ט) שהלומד בש"ס ובמדרשי חז"ל, ופוגע בפסוקים שיש בהם אזכרות שם שמים, יש לו לקראם כקריאתן בתנ"ך בהזכרת שם שמים, ואין להחמיר בזה ולכנות ולבטאות "אלוקים" בקו"ף ולא בה"א, או לומר "אדושם", או "המוני", שהואיל ומדינא שרי, המחמיר יוצא שכרו בהפסדו, דהוי כמכנה שם כלפי מעלה. ורק אזכרות שבמטבע ברכות המובאים בש"ס ובמדרשי חז"ל ובפוסקים, אין לקראם כי אם בכינוי "השם", וכמו כן יכנה בזה יאמר אלוקים, או אלוקיני בקו"ף. וכן המנהג. ע"כ. וכיו"ב כתב הט"ז והא"ר (סי' תרכא

סק"ב) דבמקום שאין אנו רוצים להזכיר שם של אדנות י"ל השם ולא כמו שאומרים המון העם אדושם כי אין זה דרך כבוד דהוי מכנה שם כלפי מעלה, אלא י"ל בלשון התנא השם. ע"ש. וכ"כ מהר"י יוזפא בספר יוסף אומץ (סי' שמט), וז"ל: להזכיר שמות המוזכרים בגמ' ובפוסקים נ"ל דשרי ומצוה להזכיר בפירוש בשעת הלימוד ולא לכנות אדושם וכיוצא, דלדעתי אינו דרך כבוד כלפי מעלה לכנות שהרי הכינוי לאדם הוי ביזוי, וכן שמעתי מהקדמונים. ע"כ. [עיין ב"מ (נח): על המכנה שם רע לחבירו ורי"ף ורא"ש שם לא גרסו "רע" וע"ע בכסף משנה (הל' תשובה סוף פ"ד) ובשו"ת יבי"א (ח"ג סי"ד)]. וכ"כ בשו"ת מבשרת ציון (ח"א סי' כג). וע"ע בשו"ת עולת יצחק (ח"ב סי' עד). ע"ש. וכן עיין עוד בשו"ת אג"מ (ח"ב סי' נו).

וראיתי להרה"ג אופיר מלכא שליט"א בספר הליכות ברכות (עמ' רטו הערה נג) אחר שהביא דברי האחרונים שכתבו שלא יכנה שם השם לא באמוני

ולא באדושם דאין זה כבוד כלפי מעלה, כתב, מיהו יתכן כיון דדשו בה רבים לומר המוני, שוב אין בזה משום גנאי. עכ"ד. ואין דבריו מחוורים, דהרי הפוסקים הנ"ל כתבו דבעיר שלהם ישנם שרגילים לכנות המוני, ואפ"ה

הזהירום דלאו שפיר עבדי, דסו"ס אינו כבוד כלפי מעלה, ומאי איכפת לן שדשו בזה אטו אדם שכולם רגילים לכנות אותו בכינוי גנאי יהיה מותר לכנותו כך הואיל ודשו בזה רבים. וע"ע במסכת שבת (לב סע"א).

שם אלקים אם נחשב כשם ה' והאיך מותר לכנותו

ושם "אלקים" גם הוא נחשב כשם ה' לענין שאסור להזכירו לבטלה, וכדמוכח במסכת סוטה (ט:) על הפסוק "ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו" מנין ידעה? אמר אביי, ידע באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה, כיון שאמר לה "נזיר אלהים אני מבטן אמי, אם גלחתי וסר ממני כחי", אמרה השתא ודאי קושטא אמר. א"כ מבואר שאלהים נחשב לשם שמים ואסור להזכירו לבטלה. וע"ע בזה הקדוש (בראשית פז:) דמוכח להדיא, ששם אלהים הוא בכלל שם שמים, ואסור להזכירו לבטלה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מורשת משה (סי' יא) שיש קדושה בשם "אלהים" ואסור להזכירו לבטלה. והביא ראיה לכך מדברי הריב"ש (סי' תח), ומדברי המשכנות יעקב (קידושין אות כב). ע"ש.

משום מוחק, אין ראוי לכתוב שם אלהים בדפים, כיון שלא נכתב בקדושה ויכול לכתוב אלקים בקוף. ע"כ. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תרלח) שיש למחות ביד אלו שכותבים שם אלקים עם ה"א כשמו יתברך. וע"ע בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' רפח). ובשו"ת שמע שלמה (ח"א סו"ס ו). ברם כל זה דווקא כשמתכוין לקרוא בשם "אלהים", אז יש להמנע מלהזכירו לבטלה, אבל לקרוא לבית הכנסת בשם "בית אל" וכדומה, מותר, כיון שאינו מתכוין לשם ה', אלא לשם המקום, כמבואר בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' קפד) ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' קפז), ולפי"ז כתב בספר ואין למו מכשול (שמירת הדיבור ח"ב עמ' 306) שמותר לקרוא בשם ילדה שנקראת "בת אל", ואין בזה איסור הזכרת שם השם לבטלה.

וע"ע בשו"ת משפטי צדק להגר"ש גרמיזאן (סי' פו), שנשאל בענין ספר הנקרא "בית אלהים" וכתוב שם הספר בדפים כמו שנהגו קצת, מהו לפותחו, לפי שהוא כמוחק את ה? והשיב דמסתברא שאסור, וכדמוכח ברמ"א (סי' שמ ס"ג) שיש בזה משום מוחק השם, ואפילו היה הדין שאין בו

ועתה ראיתי בשו"ת עולת יצחק (ח"ב סי' עד), שהזכרת שם אלקים בקו"ף במקום ה"א כפי שנפוץ בזמננו, וכן "קל" במקום "אל" וכיוצא בזה, לא נזכר שמץ מהם בדברי חז"ל והקדמונים, ועד שעלינו מתימן לארצנו הקדושה, לא נשמע מי שיבטא השמות

אמירה לגוי - רבים מההמונים חושבים כי האיסור של אמירה לגוי זה דווקא שאומור לנכרי לעשות מלאכה, ולא כשהנכרי עושה מעצמו או משום רמיתו של היהודי, וצריך ללמד שאיסור אמירה לגוי הוא גם שהגוי עושה מלאכה מעצמו. כיון שאסור ליהנות ממלאכת הגוי שנעשית בשבת עבור היהודי, עד מוצ"ש בכדי שיעשו. [ועיין בהערות פרטי הדינים של אמירה לגוי].³

באופן זה, ואדרבה יש לומר שהוא גנאי לכנות כך את שמו יתברך, כפי שכתבו הפוסקים לענין המזכירים "אדושם" או "אמוני" וכדומה. עכת"ד. וכ"כ בספר חלק הלוי (עמ' צא) בשם הגר"י קפאח זצ"ל. ע"ש.

ויש להשיב על דבריו דלא דמי למה שכתבו הפוסקים שאין לכנות אדושם ואמוני, וכמו שכתב בחזו"ע (טו בשבט עמ' תקכ), ז"ל: והן אמת שבע"כ אף אנו כשקוראים מטבע הברכות שבש"ס צריכים לומר השם אלוקינו, ואין לנו עצה אחרת בשם אלקים רק לכנות ולקראו בקו"ף, כי קשה מאד

לשנותו בפרט כשהוא סמוך להשם [ר"ל דאם לא היה סמוך להשם היה יכול לשנות במקום אלקים לומר השם, אבל סמוך כבר להשם לא יכול לומר השם השם, ודו"ק] מ"מ ההכרח לא יגונה, ואין למדין אפשר משאי אפשר, כי גם בשם "אלהינו" יש איסור של מוציא ש"ש לבטלה וכמ"ש בשו"ת הריב"ש (סי' תח) ובמשנה למלך (פ"א מהל' ברכות הט"ו) ובכסא אליהו (סי' מו ס"ק יא) ובספר הברית (סי' אלף וצב) ובמשכנות הרועים (מערכת ק אות כב) ובספר שיח יצחק (בקונטרס תפלת כל פה דף עה ע"ד) ובשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' לז). עכ"ד.

ג) הנה אבוא בקצירת האומר בדין אמירה לנכרי כדי להסיר מכשול מן העם, דכידוע שבימות החורף הקרים מצוי שכל אמצעי החימום דולקים, וכן הפלאטה והמיחם, ויש עומס כבד על החשמל, ופעמים שנופל המתג הראשי. ויש טעות נפוצה, שרבים חושבים שאפשר להביא גוי ולרמוז לו שחשוך ואינם יכולים לסעוד או ללמוד והגוי מבין ומדליק את האור, ובכך

נפתרת הבעיה, וכמו"כ ישנם שטועים וחושבים שמותר לגוי שידליק את האור אם לאחר מכן מביאים לו דבר מה שיאכל כגון בירה ושוקולד וטוענים שההדלקה נעשתה לצורכו של הגוי שהרי עכשיו נהנה מהדלקת האור. אולם שתי טענות אלו בטעות יסודם, ואין להם סמך בהלכה וכמו שנכתוב לקמן, ודיני אמירה לנכרי רבים הם, ופרושים על כמה סימנים בשו"ע, וחשוב לדעת

הלכה זו היטב כיון שבשעה זו האשה ובני הבית נכנסים כולם ללחץ ולא תמיד מצויים מורי הוראה זמינים שאפשר לשאול אותם כיצד לנהוג.

איסור אמירה לנכרי מתחלק לג' דינים
א - איסור אמירה לגוי לעשות מלאכה בשבת גם אם הישראל לא נהנה מהמלאכה בשבת. **ב - איסור הנאה ממלאכת גוי גם אם לא ציוה לגוי.** **ג - חיוב מזהה בגוי העושה מלאכה בשביל ישראל.**

כל דבר שאסור ליהודי לעשותו בשבת, בין אם הוא איסור תורה בין אם הוא אסור מדרבנן, אסור לומר לגוי לעשותו, כנזכר בשו"ע (סי' שז ס"ב ועוד) [מלבד אופנים מסוימים]. וזהו הנקרא בלשון חז"ל (שבת קנ.) "אמירה לגוי שבות".

ומצינו ג' טעמים בדבר: א - הרמב"ם (פ"ו מהל' שבת ה"א): משום שלא תהא שבת קלה בעיני ישראל ויבא לעשות המלאכה בעצמו. **ב - רש"י בשבת (קנ.) ד"ה מאי):** משום שנעשה שלוחו. **ג - רש"י בע"ז (טו.) ד"ה כיון):** משום שנאמר "ממצוא חפצך ודבר דבר".

וכמו"כ גוי העושה מלאכה האסורה בשבת אפי' מעצמו עבור היהודי, אסור לכל ישראל, אפי' למי שלא נעשה המלאכה בשבילו, ליהנות מהמלאכה בשבת, כמבואר בשו"ע (רעו ס"א): אינו יהודי שהדליק את הנר בשביל ישראל אסור לכל אפילו למי

שלא הודלק בשבילו. ע"כ. וצריך להמתין במוצ"ש שיעור בכדי שיעשו כמו שפסק השו"ע (סי' שכה ס"ו) [והיינו שיעור משך זמן של עשיית המלאכה], וטעם הדבר שאסור בהנאה גם אם לא ציוה את הגוי, כתב הרשב"א (הו"ד במ"ב סי' רעו סק"ב) שאם יהיה מותר לו ליהנות יבוא לומר לו להדליק. ובב"י (סי' שכה וסי' תקטו ס"א) הביא עוד טעם ע"פ רש"י (ביצה כד:ד"ה ולערב) והר"ן (שם יג. ד"ה אבל מכל מקום) דיש בזה זלזול בשבת שיהודי נהנה ממלאכה שגוי עושה בשבילו. וכ"ה במ"ב (סי' שכה ס"ק כח). אמנם אם הגוי עשה מעצמו מלאכה מדרבנן, אזי רק למי שנעשה המלאכה בשבילו אסור ליהנות עד מוצ"ש בכדי שיעשו, אבל לאחרים מותר מיד כמבואר בשו"ע (סי' שכה סע' ס"ח). ומן האמור מתבאר שלא יתכן כלל להתיר לרמוז לנכרי להדליק נר או מזגן עבור הישראל, דאע"פ שמצד איסור אמירה אין בזה בעיה, כיון שמספר דרך סיפור דברים וכמבואר במג"א ובפמ"ג הוב"ד במ"ב (סי' שז ס"ק עו), מ"מ איסור הנאה עדיין קיים. שהרי גם אם הנכרי הדליקם מעצמו עבור הישראל מבלי שציוהו הישראל על כך אסור ליהנות מהמלאכה וכ"ש כשרמז לו.

וכמו"כ ישראל הרואה נכרי שבא להדליק נר עבורו חייב למונעו מלהדליק את הנר אם הנר שייך לישראל, וכמו שכתב המ"ב (סי' רעו סק"א), וע"ש שכתב שזה אפילו בכה"ג שאין בדעתו של הישראל ליהנות מהנר אלא עתיד הוא לילך מהמקום, מ"מ

עושה מעצמו, וטעות זו נובעת מקריאת שם האיסור 'אמירה לנכרי', אך לשון מושאל הוא לאיסור הכולל, גם כשנכרי עושה מעצמו, ובעוה"ר כמה מוסדות תורה ובתי מלון וכדו' מתנהלים בשבת ע"י נכרים שעושים ככל העולה על דעתם מלאכות דאורייתא ודרבנן עבור הישראלים הנמצאים שם, וכל מי שבידו למחות חייב למחות על כך, וכדאיתא בפוסקים ובמשנ"ב הכא, ולהעמיד הדת על תילה, וללמד את הממונים ואת הנכרי היטב מה הותר לעשות ומה אסור, כפי המבואר כל דבר על מקומו. ואף אם הנכרי מקבל שכר עבור עבודתו, אסור בהחלט, ואין סברא כלל לומר 'לגרמיה הוא דעביד', כמבואר ברמ"א (סי' רעו סעי' א) ומשנ"ב שם, ואדרבה ע"י קבלת השכר דינו כפועל, ולדברי ספר תועפות ראם (על היראים סי' ד"ש) הו"ל איסור מה"ת דיש שליחות לפועל אף לגוי, ויד פועל כיד בעה"ב, וע"ע מש"כ בספר מלכים אומניך (פ"א אות ב'). עכ"ד.

עוד יש לידע הא דמבואר בשו"ע (סי' שז ס"ה) שאמירה לגוי מותרת באיסור דרבנן, ובלבד שיהיה הדבר במקצת חולי, או יהיה הדבר צורך הרבה, או מפני המצוה, וכן במקום הפסד מרובה. וכיון שמותר בזה לומר לגוי יהיה מותר אף ליהנות ממעשה הגוי. אבל באיסור דאורייתא אין שום היתר לומר לגוי, ולפי"ז אם נפל המתג הראשי יהיה אסור לבקש או לרמוז לגוי כיון שבזה עושה מלאכה האסורה מהתורה, הדלקת האור [של חחוט להט], הפלאטה והמיחם

צריך למחות בידו מלהדליק את נר, כיון שאם רואה אותו מדליק ושותק הרי זה כעושה אדעתא דישאל. [אולם אם הגוי רק בא להוסיף לו נר במקום שיש כבר נר נוסף או בא לכבות לו נר, המיקל לא למחות בו יש לו על מה שיסמוך וכמשמעות הבאה"ל (סי' שז ד"ה ואפילו) שרמיזה בתוספת הנאה שרי. ומה שמבואר במ"ב (סי' רעו ס"ק לז) שצריך למחות ביד הנכרי הבא להוסיף שמן של ישראל לנר, כבר כתב ליישב בארחות שבת (ח"ב עמ' תלא) ששם היינו טעמא שצריך למחות בו כיון שעיקר התכלית של הוספת השמן בנר הוא כדי שהנר ידלק זמן ארוך, ולא כדי שיאיר עכשיו טפי, לכן דיינינן ליה כנכרי הבא ליתן הנאה גמורה ולא רק כמוסיף אור שהרי לאחר שיכלה השמן שיש עכשיו בנר, יש לישראל הנאה גמורה ממעשה הנכרי. וכ"כ בשו"ת אג"מ (יור"ד ח"ג סי' מז א"ב) בפשיטות שא"צ למחות ביד נכרי הבא לעשות עבור ישראל מלאכה שיש בה תוספת הנאה. ואע"פ שבספר מאור שבת (ח"א במכתבי הגרש"ז אויערבאך יא, ד) הובאו דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהחמיר בזה. וכן בספר מלכים אומניך (פ"ד הערה ד) כתב ג"כ בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל לאסור בזה, מ"מ בדרבנן הילך אחר המיקל ובפרט שהמנהג להקל בזה].

וכ"כ להתריע ע"ז בספר פסקי תשובות (סימן רמג הערה 6), וז"ל: ועל זה ידו כל הדוים, אשר רבים מההמונים חושבים כי האיסור הוא רק כשאומר לנכרי לעשות מלאכה, ולא כשהנכרי

ועוד, אמנם יש שבעה פתרונות להדליק את המתג הראשי ע"י הגוי כדלהלן.

שבעה פתרונות להדליק את המתג ע"י גוי

משום שהוא שבות דשבות במקום צער גדול שמותר, ואף שאגב המנורת לד נדלק המיחם והפלאטה, מותר ליהנות מהמים והאוכל דהוי פסיק רישיה ע"י גוי וכנ"ל.

ג. גם באופן שא"א בשיטות הנ"ל וכגון שאין הקור [או החום] גדול או שאין המזגן דלוק, ותאורת הבית מתבצעת ע"י מנורה עם חוט להט ולא לד, ויש לבני הבית צער גדול להיות בחושך, אפשר להביא גוי ולומר לו בפירוש, שידליק את המתג בשינוי וכגון במרפק או בגב היד. וכזה נחשב לשבות דשבות במקום צער גדול כיון שאמירה לגוי לעשות בשינוי הופך זאת לאיסור דרבנן, וממילא אם הוא במקום צער גדול יש להקל וליהנות מהכל. וכ"פ בחזו"ע (ח"ג עמ' תנו). וכ"ה בהליכות שבת (ח"ב עמ' קג). ואף שהביא שם שהגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה לאיסור, וכן הפמ"ג (סי' תרנה א"א סק"א) נסתפק בזה אם עשה הנכרי מלאכה דאורייתא בשינוי כגון בפיו או במרפקו וכלאחר יד, האם יש להתיר לצורך גדול או מצוה כדין שבות דשבות, ואינו מכריע בספק זו. מ"מ בדרבנן הילך אחר המיקל (ע"ז ז). [וכשאומר לנכרי שיעשה המלאכה בשינוי, אפילו אם אח"כ מעצמו עושה המלאכה כהרגלו, לצרכו הוא דעביד (שש"כ שם עפ"י אשל אברהם בוטשאטש סי' שז סעי' ה), ובלבד שלא יערים, דאם קשה לעשות המלאכה בשינוי, ודאי אין

א. אם נמצאים בימות החורף הקרים, ומחממים את הבית ע"י מזגן, ויש לבני הבית צער מרובה להיות בקור, או בקיץ להיות בחום, ניתן לומר אפילו בפירוש לגוי שידליק המתג שנפל, ויציין וידגיש לו שהוא רוצה להדליק את המזגן בבית, כיון שהדלקת המזגן איסורו מדרבנן כיון שאין לו חוט להט וכמש"כ בחזו"ע (ח"ו עמ' קיט) ובהליכות שבת (ח"ב עמ' צה), וא"כ הו"ל שבות דשבות במקום צער דשרי וכדמוכח מדברי הרמב"ם (פ"ו ה"ט) והרב המגיד שם, ומרן השו"ע (סי' שז ס"ה), וכ"כ המג"א (סי' שז סק"ז). ולאחר שהגוי הדליק את המזגן דרך המתג הראשי יהיה מותר ליהנות מהאור ומהפלאטה, כיון שהגוי לא כיוון על כך בשעת ההדלקה וניתן באופן זה להראות לו היכן המתג כיון שהוא פסיק רישיה בגוי דשרי כמבואר בב"י (סו"ס רנג סעי' ה). וכ"ה ברמ"א (רנג ס"ה). וכ"כ בשש"כ (פל"ח בהע' כח). וכ"ה בהליכות שבת (ח"ב עמ' קא). וכעין זה בחזו"ע (ח"ג עמ' תמא).

ב. לפי הנ"ל, בבית שהתאורה שם מתבצעת ע"י מנורה של לדים שאין איסורם אלא מדרבנן ויש בדבר צער מרובה כגון שהיה באמצע סעודת שבת ומצטערים לאכול בחושך, אף בזה יהיה מותר לומר לגוי בפירוש [בתנאי שידגיש לו שמה שרוצה שהוא ירים את המתג הוא בשביל הלדים וכנ"ל]

להתיר, אא"כ יעמוד עליו ויקפיד שיעשה בשינוי וכמש"כ לנכון הפסקי תשובות (סימן רעו הע' 74).

ד. אם יש בבית ילדים קטנים או תינוקות שמצוי שמפחדים הרבה מהחושך, מותר לקרוא לגוי ולומר לו בפירוש שידליק את האור ע"פ מה שמבואר ברמ"א (סי' רעו ס"א וסי' שכח סי"ז) שקטן יש לו דין של חולה שאין בו סכנה, שכל צרכיו אפילו במלאכות דאורייתא נעשים ע"י גוי כמבואר בשו"ע (סי' שכח סי"ז). [ולאחר שהדליק עבור הילדים יהיה מותר גם לגדול ליהנות מהאור ומהתבשילים החמים ובלבד שידגיש לגוי שהמלאכה עבור הקטנים וכמבואר במ"ב (סי' רעו סקל"ט). וכן ידגיש לו מה אנחנו צריכים בדיוק עבור הקטנים או החולים. ואז ממילא יהיה מותר ליהנות משאר דברים מדין פסיק רישיה. שאם לא יאמר לו כן נמצא שנהנה גם ממה שלא הודלק עבור הקטנים].

ה. לומר לגוי שיש בארון בירה או שוקולד וכדו' שיכול לקחת, ומכיון שחשוך הגוי ידליק את האור דרך המתג הראשי למצוא את אשר חפץ, ויהנה היהודי מהאור שהודלק כיון שהדליקו הגוי לצרכו, ומייתר הדברים שהודלקו מותר ליהנות מדין פסיק רישיה. ואף שהגוי מדליק את האור גם עבור עצמו וגם עבור היהודי, ועל פי המבואר בשו"ע (סי' רעו ס"ב ו-שכה ס"ו) גוי שעשה מלאכה עבור גוים ועבור יהודים אסור

ליהנות ממנה, מ"מ כאן עיקר כוונתו להדליק עבור עצמו. ולכן בכה"ג הסומך להקל ליהנות ממלאכת הגוי אין למחות בידו וכמש"כ הבה"ל (סי' רעו ס"ב ע"פ הרשב"א בשבת קכב. ד"ה וכן). ובחזו"ע (שבת ח"ג עמ' תלה) כתב שאף מותר לכתחלה ליהנות מכך. [ונפק"מ נמי בבית שיש בו עובד זר וכשנופל החשמל מיד מרים את מתג החשמל ועושה זאת גם עבורו וגם ליהודי, וכן בישיבות ובתי מלון שיש עובדים זרים ושנופל המתג מדליקים זאת גם בשבילם, המיקל ליהנות ממלאכתו בכה"ג שניכר שעיקר כוונתו להדליק בשביל עצמו יש לו על מי שיסמוך]. אך אסור לומר או להראות לו היכן המתג הראשי דזו אמירה אסורה אף שעיקר ההדלקה עבור הגוי, לפי שנעשה בחפציו של היהודי (וכמבואר בסי' שז סכ"א ובמ"ב ס"ק עג). אמנם ישנם הטועים וחושבים שאם קוראים לגוי ואומרים לו להדליק את האור ולאחר מכן מביאים לו דבר מה שיאכל כגון בירה שוקולד וכדו', מותר, וטוענים שההדלקה נעשתה לצורכו של הגוי שהרי עכשיו נהנה מהדלקת האור, אולם טענה זו בטעות יסודה, לפי שבעת עשיית הגוי את המלאכה עושה זאת רק בעבור היהודי ואסור ליהנות ממנה, א"כ מה מהני שאחר עשיית המלאכה יביא לו היהודי דבר מה לאכול. לכן צריך שיאמר לגוי כבר בתחילה את הדבר שרוצה ליתן לו והגוי ידליק מעצמו את האור לצורכו ולצורך יהודי, וכמו שהאריך בזה בספר הליכות שבת (ח"ב עמ' קג).

שהנרות נמצאים בפירת הסלון, והשולחן בצידו השני, ולסעוד סעודת שבת אפשר ע"י הדחק אבל להסתכל בשעון אינו יכול לאור הנרות, לכן אחר שהדליק הגוי אסור לו להשתמש באור ולהסתכל בשעון. וכן לאחר שהנרות כבו או שסגר התריסים וכבר לא נכנס אור, שוב אינו יכול ליהנות כיון דעד עתה היה ריבוי הנאה שמותרת, אולם עתה הוא חידוש הנאה וזה אסור וכדאיתא בשו"ע שם. אולם משאר דברים מותר ליהנות גם אחר שהנרות כבו, שהרי הגוי לא כיון אליהם והוי פסיק רישה בגוי וכנ"ל].

ז. אם יש שעון שבת לכל החשמל בבית, יכול לומר לנכרי שיכוין את השעון שבת שידלק בעוד דקות ספורות, ומיד ירים הגוי את המתג, וכך ישאר מכובה מחמת שעור לא הגיע זמן השעון, ולאחר מכן כשיגיע השעון לזמנו ידלק האור והחשמל מאליו, ובכה"ג שרי, דהוי אמירה לנכרי ע"י גרמא דלדברי הכל שפיר דמי, וכמש"כ בשו"ת מנחת שלמה (ח"א ס"י אות ו) עפ"י שו"ת בית אפרים (חיו"ד סי' סב) שאפשר דמותר אפילו בצורך כל שהוא אפילו שלא לצורך גדול, ורק גרמא ע"י ישראל בעינן במקום הפסד כדי שיהיה מותר, וכמש"כ הרמ"א (סי' שלד סכ"ב).

ולפ"ז יש פתרון לאדם שנמצא במלון ונגמר המים חמים במיחם, שיכול להגיד לגוי שישים שעון שבת שידלק המיחם בתוך זמן קצר והוי ליה גרמא ע"י נכרי דשרי, [ואין איסור במה

ו. אם יש קצת אור מבחוץ או מהנרות, בכה"ג שיכולים להשתמש באותו אור אפילו מדוחק, או שאירע הקצור ביום, שיש אור, מותר לרמוז לגוי להדליק המתג, אלא שידגיש לו שזה דווקא על האור. וזאת ע"פ המבואר בשו"ע (סי' רעו ס"ד) שאם גוי הדליק אור במקום שהיה שם קצת אור, כגון שהיו נרות דולקים או שנכנס לחדר קצת אור מבחוץ, מותר ליהנות מהאור שהגוי הדליק, שכל מה שאסרו חז"ל הוא דוקא "חידוש הנאה" אך לא "ריבוי הנאה". וכיון שהדגיש לגוי שזה על האור, ולכך הוא כיוון, הרי שכל שאר הדברים [אף אותם שיש בהם חידוש הנאה] מותרים מדין פסיק רישיה בגוי וכנ"ל. ומ"מ כל ההיתר בכה"ג זה דווקא: א. ברמיזה לגוי, ולא באמירה לגוי שאסורה גם בתוספת הנאה. ב. אף שרומז לא ירמוז לו דרך ציווי אלא ירמוז לו בסיפור דברים, כגון "יש כאן חושך וקשה לנו לאכול". ג. וכן לא יראה לו המתג, דיש בזה רמז דרך ציווי, אלא יאמר לו דרך סיפור "כאן אני רגיל להדליק את האור", וכמבואר בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בשולחן שלמה, הוב"ד בהליכות שבת הנ"ל. ד. ושם כתב שנהגו להקל ולומר לגוי "תבא לביתי", ומ"מ עדיף גם בזה לספר לו מה קרה ויבוא. [וגם כשהנרות דולקים או נכנס אור מבחוץ שמותר לו ליהנות מהאור שהגוי הדליק וכאמור, היינו דוקא שימושים שיכול היה להשתמש גם ללא התאורה וכמבואר במ"ב (סקל"ב) אמנם שימושים שלא יכל לעשות, אסור. כגון

אמן - צריך להזהיר את העם כששומעים אחד מברך את חבירו, וכן כשעושה הש"ץ מי שבירך לקהל, שחייבים לענות אמן אחר המברך, ומשום כך צריך לענות אמן אחר הרחמן בברהמ"ז כששומע מחבירו שמברך ואם רואה שלא עונים אמן עדיף שיברך בלחש.⁽⁷⁾

שאינן בו סכנה כמבואר ברמ"א (סי' שכח סי"ז) א"כ שפיר דמי לבקש מגוי לחמם מים דאמירה לגוי לחולה שאין בו סכנה מותרת אפילו במלאכה דאורייתא כמבואר ברמ"א (שם), אבל בכה"ג יהיה אסור לבריא ליהנות מזה דחישנין שמא ירבה בשבילו כמבואר ברמ"א (סי' שיח ס"ב), אלא שיש להסתפק במיחם שמתמלא מאליו ע"י לחיצת כפתור דלכאורה בכה"ג לא שייך שמא ירבה בשבילו ומותר או דלמא לא פלוג.

שאומר לגוי לטלטל את השעון שבת, משום דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לומר לגוי לטלטל אפי' מחמה לצל (ומקצה מחמת גופו מותר בגוי לצורך גופו ומקומו) וכמש"כ הפמ"ג (סי' שז סקכ"ט, הוב"ד במ"ב סי' שח ס"ק טו), ודלא כרע"א בהגהותיו על המג"א (סי' רעט סק"ט) שגם בכלי שמלאכתו לאיסור אין היתר כי אם לצורך גופו ומקומו, ומ"מ הכא דהוי לצורך גופו לכ"ע שרי]. ואם יש ילדים קטנים דהוי ליה דין של חולה

של פסח "בגשמי אורה תאיר אדמה וכו'" "בטללי אורה תאיר אדמה וכו'", וכן בסליחות כשאומר הש"ץ "אלהינו שבשמים וכו'" יענו הציבור אמן וכן כל כיוצא בזה. ע"ש. וע"ע בשו"ת יחו"ד (ח"ג ס"ט) וילקו"י (ח"א עמ' רפו). ואם רואה שכאשר אומר הרחמן חבירו לא עונה אמן, עדיף שיאמרו בלחש וכמו שכתב הבא"ח (שם יד), ז"ל: לכן אם המברך על איזה דבר לעצמו רואה דהשומעין מזלזלים באמן, ואין עונין, טוב שיברך בלחש כדי שלא ישמעו הברכה ויבואו לידי מכשול. עכ"ד. [וע"ע מש"כ הבא"ח ש"ר בפרשת חקת הלכה יח].

(ד) הנה כתב המגן אברהם (סי' רטו ס"ק ג) וכ"ה במשנה ברורה שם (ס"ק ט) ובקיצור שולחן ערוך (סימן מד סעיף ז), וז"ל: **איתא במדרש כששומע אחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפי' בלא הזכרת השם חייב לענות אמן ולכן עונין אמן אחר הרחמן בברכת המזון. עכ"ל.** וכ"כ הבן איש חי (שנה א פרשת מסעי הט"ו), וז"ל: כששומע אחד מתפלל על דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם, חייב לענות אמן, ולכן צריך לענות אמן אחר הרחמן בברהמ"ז, וכן צריך לענות אמן כשעושה הש"ץ מי שבירך לקהל, וכן יענו אמן כשאומר ש"ץ קודם מוסף בשמיני עצרת וביום א'

אמן - יש להזהיר את הצבור להקפיד לתת תשומת לב ולענות אמן אחר ברכת המחזיר שכינתו לציון, כי יש שאין עונים אמן כלל, ואומרים מיד מודים אנחנו לך וכו'. וכן כשעונים אמן צריכים לשהות מעט קודם אמירת מודים, שלא יהיו כאומרים אמן מודים. וכמו"כ על השליח צבור להמתין מעט בסיום ברכת המחזיר שכינתו לציון, כדי שהציבור יוכל לענות אמן כדיון, וכן אחר ברכת מחיה המתים יש להיזהר לענות אמן ולא להתחיל מיד נקדישך וכו'.^(ה)

כשאומר לחבירו מזל"ט או יישר כח וכדו'

אמן מסייע שהברכה של חבירו תתקיים אין לך חסד גדול מזה, ולפי טעם זה לכאורה נראה דהיכא שחבירו מברך אותו, המתברך אין לו חיוב לענות אמן אבל מ"מ איהו מפסיד נפשיה אם לא עונה אמן, ומכאן תלמד שאדם המתחנן או נולד לו בן וכד' שמאחלים לו מזל טוב, רובא דאינשי רגילים להשיב באמירת תודה, ולא שפיר עבדי דמפסידים ברכת המברך ומפסידים עצמם בזה, אלא יענו אמן ותודה רבה. וע"ע בביאור הרמב"ם של הר' שלמה ב"ר שלום יעקב צדוק (פי"א מהל' ע"ז ה"ה) שכ' שמה שרגילים העולם לומר "מזל טוב" וכן "בשעה טובה ומעולה" ראוי להתכוון בהם שהאירוע יהיה לסימן טוב ומוצלח כתקוה וברכה ותפילה. ע"ש טעמו.

ודבר זה מצוי מאוד שאחד אומר לחבירו שתהיה בריא, מזל טוב, חזק וברוך, ה' יברך אותך וכד' [וכן 'יישר כח' ג"כ היינו ברכה ור"ל יתחזק כוחך] אזי השומע זאת צריך להקפיד לענות אמן. ועיין בשו"ת שלמת חיים (סימן קלג) דבאופן שיודע המברך שאינם נזהרים בזה ראוי לו לברך כיוצא באלו בלחש. ועיין מש"כ בספר בחוקותיך אשתעשע (הלכה ערך אמן) אי הוי חיוב גמור לענות אמן אחר ישראל המברך חבירו או הוי רק מידת חסידות ע"ש באורך.

ובטעם הדבר שצריך לענות אמן כששמע ישראל מברך, נראה דזה מדיון מצות חסד, דכיון שע"י עניית

בעניית אמן. וכ"פ השו"ע (סימן קכד ס"ז): ויענו אמן, אחר כל ברכה, בין אותם שיצאו ידי תפלה, בין אותם שלא יצאו, ובכוונה, שיכוין בלבו אמת היא הברכה שבירך המברך, ואני מאמין

(ח) הנה איתא במסכת יומא (לז.) על הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו וגו'" (דברים לב, ב), אמר להם משה לישראל כשאני מברך ומזכיר שם השם יתברך, אתם הבו גודל לאלהינו -

בזה. ע"כ. וכ"כ השו"ע (סי' רטו ס"ב), דאע"פ שאינו חייב באותה ברכה חייב לענות אמן אחר המברך. ע"ש. וידוע דרבים אין נותנים תשומת לב לענות אמן לאחר ברכת המחזיר שכינתו לציון, דכיון שממהרים לומר אחריה "מודים דרבנן" שוכחים לומר אמן. וכבר כתב לעורר על כך במקור חיים לחו"י (סק"ו) ובס' נוהג כצאן יוסף (ערך קריה"ת אות י"ג) ובמעשה רב השלם (שם) בשם ס' וזאת ליהודה בשם הגר"א זי"ע שהמליץ על כך הפסוק "למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט" (ישעיהו סב, א). ע"ש.

וראה מה שהאריך בזה השל"ה הקדוש (מסכת תמיד, בענייני תפילה), ומסיים שם בזה"ל: הלשון מורגל בפוסקים ובספרי המקובלים, גדול העונה אמן יותר מן המברך. כן הוא האמת שאמן גדול מצד עצמו ולגדולתו אין חקר. ע"כ. ובילקוט יוסף (סי' קכד עמ' קפא) לאחר שהביא את דברי השל"ה הנ"ל, כתב: ולכן בפרט בברכה זו שמיוחד על

הגאולה וחזרת השכינה לכלל ישראל, צריכים להקפיד על זה ולענות כדבעי, ודוקא בברכה זו יש הרבה שנכשלים ואומרים מיד מודים בלא לענות אמן, או מצרפין מלת אמן למלת מודים אנחנו לך וכו', לכן יש לפרסם זאת. ע"כ. גם בספר ווי העמודים (בנו של השל"ה הקדוש, בסוף פרק עשירי) הביא מעשה נורא על זה, ושנתגלה בחלום לחסיד אחד שאי עניית אמן על ברכת המחזיר שכינתו לציון, שהיא ברכת הגאולה, גורם אריכות הגלות, והעולם אין נזהרים בזה בעוה"ר. ע"ש. וכבר כתב החי"א (כלל ו ס"א) כי השומע ברכה ואינו עונה אמן עונשו גדול מאוד ר"ל. ובכה"ח (סי' קכד סק"ל) מביא המעשה הנורא שהיה בימי הגאון בעל הלבושים, ע"ש, ותסמר שערות הראש על גודל העונש על אי עניית אמן אפילו אחר ברכת קטן. ובספר הגן דרך משה (ליום יא) מביא המעשה בארוכה, והוב"ד בספר הליכות שלמה (בסוה"ס). וע"ע בשו"ת פרי האבא (בקונטרס אלון בכות שבסוף הספר).

עניית אמן בשאר ברכות

וכן יש להיזהר בעניית אמן אחר המברך ברכת הגומל שמברך "הגומל לחייבים טובות" וכו'. שהציבור ממהרים לומר "האל שגמלך" ומצוי השכחה בעניית אמן. וכמו"כ מצוי הדבר בברכת הפורס סוכת שלום וכו' ועל ירושלים, שלרוב המנהגים אומרים לאחריה 'ושמרו' ומצוי שכחה בעניית האמן.

וכמו"כ יש להעיר שישנם שבשבע ברכות בברכה השבעית עונים "ומצליח" ולא עונים אמן אחר הברכה מחוסר שימת לב ובהילותם לומר "ומצליח", וצריך להזהירם שישמרו לב לענות אמן, וכ"כ לעורר בספר נופת צופים (עמ' קצב) שאין לענות 'ומצליח' אחר שהמברך סיים הברכה, כיון שעל ידי זה אינם עונים

ורחמים וכו'" בניגון, ורבים לא עונים
אמן, ומיד מתחילים לומר "ובספר חיים
וכו'". וכן באמירת הסליחות שמסיים
החזן "רחמנא ולא נהדר ריקם מן קמך"
בניגון רבים לא עונים בדיל ויעבור.

אמן כדין אלא יענו תחילה 'אמן' על
הברכות ולאחר מכן יוכלו לומר
'ומצליח' אם רצונם בכך. ע"כ.
ובמו"כ בתפילה של ר"ה ויוה"כ החזן
אומר "היום תתננו לחן ולחסד

הטעם שנקרא בשם "מודים דרבנן"

ה"דרבנן" היינו ת"ח ובקיאים, דהבורים
א"א להם לומר מודים אחר בשעה
שהש"ץ אומר מודים בנוסח אחר,
דעליהם לשמוע כל מלה ומילה כי היכי
דליהוי שומע כעונה, ואם תרי קלי לא
משתמעי כ"ש שא"א לומר דבר אחר
שונה ממה ששומע.

ג. בסידור אוצר התפלות (בפי' עיון
תפילה עמ' קעה ע"ב) כתב, שנקרא
"מודים דרבנן" משום דרבנן דבי
מדרשא אמרוה, ולא תקנוהו אנשי
כנה"ג. וע"ע בשו"ת בית מרדכי (ח"א
סי"א) מש"כ על דבריו.

ומילתא אגב אורחיה קמ"ל, דטעם
הדבר שקוראים לזה "מודים
דרבנן", דלכאורה הרי כל התפלה היא
דרבנן, הנה נאמרו בזה כמה טעמים.

א. הב"י (סי קכז) כתב, לפי שתיקנו
הרבה חכמים את נוסחתו, כמבואר
בסוטה (מ.), לכן קורים אותו "מודים
דרבנן". וכ"כ בערוך השולחן (קכז ג).

ב. בספר אשל אברהם על מסכת סוטה
(מ.) כתב לבאר משום דש"ץ אינו
מוציא למי שהוא בקי, רק לבור, א"כ
"מודים" זה אין אומרים אותו אלא רק

מערכת הבי"ת

מערכת הבי"ת

בגדי יו"ט - צריך להקפיד ולהיזהר שבגדי יו"ט יהיו יותר טובים ונאים משל שבת, ולכן צריך לייחד בגד מיוחד לרגלים ולא ישתמש בהם בשבת. [ומכאן נראה שהשתרבו המנהג של מקצת העם ובפרט מבני אשכנז ללבוש במועדים מלבוש הנקרא "פראק" בלע"ז].¹

וכמו שמשמע בשו"ע הרב (סי' תצג ס"ל) צ"ל שהטעם שחייבו כיו"ט בגדים יותר נאים הוא כמש"כ בספר יקרא דשכביה (עמ' קנט) מפני שבשבת יש נשמה יתירה אז כולם שמחים, אבל כיו"ט אין נשמה יתירה (כמו שהכריעו התוס' וכל הראשונים בפסחים ק"ב ע"ב וביצה ל"ג ע"ב דלא כרשב"ם בפסחים שם דאיכא נשמה יתירה ביום טוב). אז צריך לגרום לעורר לה את השמחה ע"י בגדים נאים יותר. ע"ש. א"נ משום שביו"ט יש יותר חיוב שמחה ובשבת הוי חיוב רק מדרבנן]. וכ"כ לעורר בספר נהרות איתן (ח"א הל' יו"ט סי' מד) וכתב שצריך שיהא אותו בגד יותר טוב מהבגדים של שבת בצבעו או בטיב הבד ואולי גם טיב תפירת החייט וכדו' מועיל בזה. ע"ש. ועיין במטה אפרים (סי' תרכה ס"ל) דנוהגין לתלות בביהכנ"ס פרוכת מיוחדת ליו"ט נאה יותר מפרוכת של שבת. [ועל אחת כמה וכמה שיש להתריע באותם שאינם שמים פרוכת כלל כל השנה, שיש להשים פרוכת וכמ"ש בשו"ת יחו"ד (ח"ו סי' ט). וכ"כ לעורר בשות אליבא דהלכתא (ח"ב סי' נט)]. והמג"א (סי' תקכט

ו) כן הוכיח ההגהות מיימוניות בהל' יו"ט (פ"ו אות כ) מדברי הירושלמי במסכת קידושין (פ"א ה"ד) דאיתא התם "האחים שחלקו בנכסי אביהן, מה שעל נשהין ובנותהין אין שמין, ר' אבהו אמר העושה קטלא לבתו אין מביאין לאמצע וחולקין, ודוקא שאינה חשובה וראויה להשתמש בחול אבל היא חשובה שראויה לרגל היא לאמצע, ר' מנא אמר כלי רגל חולקים כלי שבת מבעיא. [ור"ל בגדי שבת שעל בניהן ובנותהין קמבעיא ליה אם הן לעצמן או לא. קה"ע]. ע"כ. מכאן משמע שיותר טובים יהיו בגדי רגל מבגדי שבת. עכ"ד.

וכן פסק השו"ע (סי' תקכט ס"א) וז"ל: "ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת". ע"כ. וכתב הברכ"י (שם) דכן נהגו בגלילותינו שמכבדים שבתות וימים טובים להיות להם בגדים נאים מיוחדין ליו"ט. ע"כ. [וטעם הדבר כתב המ"ב (שם) משום שביו"ט יש חיוב שמחה. ע"ש. משא"כ בשבת אין חיוב שמחה, וכדמשמע מהמ"ב (סי' תקכט סק"ב). ולפוסקים שיש חיוב שמחה

סק"ד) והשולחן ערוך הרב (סי' תקכט ס"ז) כתבו דלכך נהגו להרבות במיני מאכלים ביום טוב יותר מבשבת שלא נאמר בה שמחה. ע"ש.

ודע שאין להקשות מדברי הרמ"א (סי' תעא ס"ג) שכתב בזה"ל: "ומצוה לרחוץ ולגלח בערב יו"ט וללבוש בגדים נאים כמו בשבת". ע"כ. הרי דכתב "כמו בשבת" ולא בעי יותר משבת. וכן העיר באמת בהגהות ר' ברוך פרענקל, אבל זה אינו קושיא וכמש"כ הכה"ח (סי' תעא ס"ק מב) משמיה דהברכ"י (אות ה) דפירוש דברי הרמ"א דמצוה לרחוץ ולגלח וללבוש כמו שבת, אך אה"נ הבגדים של יו"ט יהיו יותר נאים משל שבת וכמו שכתוב בסי' תקכט.

ועוד הביא ליישב משמיה דספר עבודת הגפן (דף יא ע"א) דפירש דברי הרמ"א "כמו בשבת" ר"ל שילבשם מבעו"י כשבת אבל הבגדים עצמם יהיו יותר טובים. ע"ש.

ונסתפקתי אם צריך להחליף כל הבגדים ליו"ט שכולם יהיו יותר חשובים מבגדי שבת או דלמא סגי באחד מהבגדים שיותר חשובים מבגדי שבת, וכגון שלובש עניבה ביו"ט יקרה וחשובה יותר משבת. ואין להוכיח מלשון השו"ע שצריך כמה בגדים לכבוד יו"ט מדכתב "בגדי יו"ט" בלשון רבים, משום די"ל שזה חוזר על בגדים דעלמא ולעולם סגי בבגד אחד.

לבישת בגדי היו"ט בחוה"מ

כשאר יו"ט, עכ"ל, ומהרי"ל לבש הקט"א ומטרון של שבת ע"כ. ועיין בפרי מגדים (אשל אברהם סי' תק"ל סק"א) שכתב שבגד המהרי"ל היה בגד יו"ט ול"ד שבת.

אולם יש לעיין מדברי המ"ב (סי' תק"ל סק"א) ובשעה"צ (שם סק"ד) שהאריך טובא לבאר, דאע"פ שחוה"מ נקרא "מקרא קודש" וכמש"כ הרמב"ם (פ"ז מיו"ט), מכל מקום חיוב כבוד ועונג מטעם מקרא קודש לא העתיק הרמב"ם אלא רק לגבי יו"ט ולא לענין חוה"מ כמבואר (בפ"ז הט"ז), ועכצ"ל דכיון דאין קדושתו חמורה כמו יו"ט לכן גם לענין כיבוד אין לדמותו ליו"ט, ד"מקרא קודש" שלו קיל מ"מקרא קודש" דיו"ט, ולכן מסיק המ"ב דאף לגבי כסות נקיה

ולפי הנ"ל לכאורה היה צריך להקפיד נמי לא ללבוש את בגדי היו"ט בחוה"מ משום דבעי בגדים מיוחדים וחשובים ליו"ט, וחווה"מ לא הוי יו"ט. אולם אחר העיון נראה דשפיר דמי ללבוש בגדים אלו גם בחוה"מ, דכיון שכל הטעם דבעי בגדים חשובים ביו"ט הוא משום דחייב בשמחה וזהו בכלל שמחה וכמו שהסביר שם המ"ב (שם ס"ק יב), הרי בחול המועד גם צריך לשמוח דחוה"מ הוי בכלל מועד לענין שמחה וכמבואר מדברי הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ז הל' יז) ובמ"ב (ס"ק טז), ולכן אדרבה ישאיר את בגדי יו"ט בחוה"מ כדי שימשיך לשמוח. וכ"כ המגן אברהם (סי' תק"ל סק"א) בשם ספר התניא שחוה"מ נמי חייב לכבדו במאכל ומשתה וכסות

אין מחוייב לכבדו כיו"ט רק יותר מימי החול, והמהרי"ל שלבש הקט"א של שבת לנפשיה הוא דעבד. עכת"ד. ולכאורה יש לתמוה דאפילו שאין חיוב של כבוד בחוה"מ כיו"ט מ"מ תיפוק ליה דמצוה ללבוש בגדי יו"ט משום

מצות שמחה, וכן יש להבין את מנהגו של המהרי"ל שלבש הקט"א של שבת הרי שלא החמיר ללבוש מלבוש של יו"ט ועיין מה שהאריכו בזה בירחון ארוממך (תשסו עמ' 4). ובקובץ נר המערבי (ב, עמ' 72).

חל יו"ט במוצ"ש מתי ילבש בגדי יו"ט

ועיין בשו"ת אבני ישפה (ח"ה סי' מו) שכתב דלפי הנ"ל אם חל יו"ט במוצ"ש, ילבש במוצ"ש בגדים יותר טובים עבור יו"ט אולם לא ילבש אותם בשבת עצמה סמוך לחשיכה משום דנראה כמכין משבת ליו"ט אלא או ילבשם מבעוד יום ויכוון בהם גם לכבוד שבת או שלא ילבשם עד שיהיה לילה ודאי. וכ"כ כף החיים (סי' תקכ"ט ס"ק כ"ג). ועצה זו ללבוש בלילה היא עדיפה, שהרי אם לבש ביום, שוב אין הבגדים שילבש ביו"ט יותר טובים משל שבת כי הרי הם אותם הבגדים שלבש בשבת, ועוד שמפורש כתב הגרע"א בהגהות שו"ע (סי' ש"ב על מג"א ס"ק ו') שאין מציעין מיטות משבת ליו"ט ולא חילק שאם יכוון גם לכבוד שבת מותר, ומשמע שבכל אופן אסור כי עיקר כוונתו להכנה. ע"ש. אולם הבא"ח (ש"ר פרשת צו ה"ד דיני ער"פ שחל בשבת) כתב "בגדי מועד ילבשום בשבת זו אחר מנחה, וגם הכתונת יחליפו אותה אחר מנחה, מפני שאכל חמץ בלילה ובשחרית בהיותה עליו, וחוששין שמא דבק בה איזה פירור קטן של חמץ". ע"כ. ומיהו י"ל דדוקא התם התיר הבא"ח משום שהוא צורך השבת, שמחצות ואילך איכא איסור חמץ, ולפי"ז צריך להחליפם כבר מחצות

היום. ועיין להגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל בספרו קיצור הלכות המועדים (שבועות עמ' ה) שכתב שהדרך המובחרת בכדי שלא יבא בשבת לידי חשש איסור הכנה משבת ליו"ט הוא ללבוש בגדי יו"ט מער"ש, וכן המנהג. ע"כ. וכ"כ בספר חק ישראל (דיני ערב פסח שחל בשבת סעי' נב) להגר"י ולץ זצ"ל דאין לזוז ממנהג העולם ללבשם בער"ש וכתב דכן המנהג. עכ"ד.

ואם חל יו"ט ביום שישי כתב בשו"ת אבני ישפה הנ"ל שלא יחליף בגדיו מבעוד יום לשבת דאף שבהגהות רע"א (סי' ש"ב על מג"א ס"ק ו') כתב דמציעין מטות מיו"ט לשבת ואף בלי עירוב תבשילין משום דקדושת שבת חמורה מקדושת יו"ט מ"מ כאן שבגדי שבת הם פחותין מבגדי יו"ט איך ילך ויבזה את היו"ט על ידי שילבש בגדים פחותים מבגדי יום טוב בחלק מהזמן ביו"ט והוסיף שגם בשבת עצמה לא יחליף כי איך יוריד בגדים יותר טובים כדי ללבוש בגדים פחותים מהם ואין זה כבוד שבת אלא בזיון שבת, אמנם כאשר שכב לישון ובלא"ה פשט בגדי יו"ט יוכל בקומו להחליף לבגדי שבת כיון שאין ניכר הדבר. ע"ש.

בעניין שטיפת מברשת שיניים בשבת

ועוד מילתא בעניין מכין משבת לחול יש לתת עליו את הדעת, בעניין שטיפת מברשת השיניים בשבת, דגם למקלים לצחצח שיניים בשבת במברשת, אין לשטוף המברשת אחר הצחצוח, כמו שכתב בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' ל אות כ), ומבואר מדבריו בתשובה שם שהטעם הוא משום כיבוס, שהרי המברשת מלוכלכת. ובאור לציון (ח"ב עמ' רנג) כתב לאסור בזה מטעם שמכין משבת לחול. [מיהו טעם זה אינו מוכרח, דעיין בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ח הכ"ט) שכתב בשם הגרש"ז אויערבך, שכל דבר שאינו מלאכה ולא איסור דרבנן, ושאינן בעשייתו משום טירחה, וגם רגילים לעשותו מבלי לחשוב על התועלת שבעשייתו, מותר לעשותו בשבת גם אם תצא מעשייתו זו תועלת לימות החול, ובלבד שלא יאמר במפורש שהוא מכין לימות החול. וכגון ביום ראשון של פסח כאשר מחליפים בביהכ"נ את השלט של מוריד הגשם לשלט של מוריד הטל, ויחד עם זה מחליפים מטל ומטר לותן ברכה שאומרים רק במוצאי היום, או כאשר מחליפים כל בוקר את השלט של יום הספירה ליום המחרת וכדו', כל זה מותר לעשות בשבת וביו"ט. וכן הלוקח טלית לבית הכנסת במקום שיש עירוב,

מותר אף להחזירה הביתה. וכן מותר להחזיר ספר למקומו בארון הספרים אחרי גמר הלימוד. וכן ביו"ט של סוכות מותר להחזיר את הלולב עם או בלי ההדסים והערבות למים אחרי נטילתו הגם שתצא לו תועלת מזה שהם לא יכמשו, ויהיו ראויים לו למחרת. וכן מותר להחזיר למקרר או אפילו לתא ההקפאה של המקרר את המאכלים שנשארו בגמר הארוחה. וכן מותר לשרות במים כלים ששיירי אוכל ידבק בהם אם לא יעשה כן בשבת (ואם כבר נדבקו שאריות התבשיל בהם ויבשו אסור לשרותם במים בשבת מכיון שבשדיה זו מחשבתו להקל על ניקיוו במוצאי היום). וכן מותר אדם לצאת מביתו בשבת אחר הצהריים אפילו ביום שרב ולקחת עמו אפודה במקום שיש עירוב כדי ללובשה בערב בהיותו בדרך, אבל טוב שלא יאמר שלוקח אותה בשביל ללובשה בערב. וכן מותר לצאת מביתו אפילו סמוך לחשיכה ומפתח ביתו בכיסו במקום שיש עירוב כדי שיוכל להיכנס לביתו במוצאי שבת. ע"ש. ועיין בשו"ת אליבא דהלכתא ח"ב (סי' קכב) שבאופן שיכניס המברשת לפיו בזמן ששוטף את פיו [כך שממילא גם המברשת תישטף] שרי, כיון שעדיין היא מלוכלכת מרוק פיו, ובסיום שטיפת פיו לא ישטוף עוד המברשת.

ללבוש בגדי שבת בחתונה וכד'

שבת בעת שמחה, וכגון בחתונה ובברית מילה וכד', ולכאורה קשה האין

ומילתא אגב אורחיה קמ"ל בענין מה שנהגו העם ללבוש את בגדי

בגדים חדשים - המדקדק במעשיו כשקונה בגד חדש ילבשהו בבוקר וכשמברך ברכת מלביש ערומים יכון לפטור את הבגד החדש, מאחר ודעת השו"ע ורבים מאחרונים שיש לברך על בגד חדש מלבד שהחיינו ברכת מלביש ערומים בשם ומלכות אפילו שבירך שחרית, והמנהג שלא לברך ברכה זו בשם ומלכות טעם קלוש הוא ואינו מתיישב היטב. [וה"ה לענין אבנט חדש, שיכוין בברכת אוזר ישראל בגבורה, וכן לענין כובע חדש יכוין בברכת עוטר ישראל בתפארה].¹

לובשים בגדי שבת, והרי כבר כתב הכה"ח (רסב אות כד) שבשאר ימות החול אין ללבוש בגדי שבת, משום שבלבישתם בחול מתמעט כבוד השבת, אלא שכבר כתב הרמ"א להדיא (סי' תקנא ס"א ותקנט ס"ח) שמותר ללבוש בגדי שבת לכבוד איזה שמחה כגון ברית מילה וכיו"ב. ע"ש. וכ"כ התורת חיים (סופר, סי' רסב סק"ב) ע"פ דברי הפ"ת

(יו"ד סי' שפט סק"ג) בשם השבו"י (ח"ב סי' קב). ובטעם הדבר שמותר, כתב לבאר בטוב טעם ודעת בספר הליכות שבת (ח"ב עמ' כז) שעצם זה שלובשים בגדי שבת בשמחה, הוא כבוד שבת, שרואים בזה שמלבושי שבת חשובים מאד שהרי לכבוד שמחה אין לובשים כי אם בגדים מכובדים אלו. עכ"ד. וע"ע בחוט שני (ח"א פ"ג עמ' נג ד"ה עוד)

ז) הנה כתב השולחן ערוך (סי' רכג סעיף ד): וכשילבש בגדים חדשים מברך מלביש ערומים. ע"כ. והיינו אף שכבר בירך בבוקר שחרית ברכה זו, דמ"מ כשלובש בגד חדש צריך לברך שוב ברכה זו וכמו שכתבו הא"ר (סי' רכג סק"ז) והשע"ת (סי' מז סק"ב). וכן סתמו להלכה רוב הפוסקים, שיש לברך ברכה זו בשו"מ, הלא המה השיירי כנה"ג (הגהת ב"י א"ה), והפמ"ג (סק"ה), וחיי אדם (חלק א כלל סב), והלבוש (סי' רכג ס"ד), והמ"ב (סק"ח), ועוד.

אולם השולחן ערוך הרב (סדר ברכת

הנהנין פרק יב ס"ו) כתב: "הלובש בגד חדש יש אומרים שמברך מלביש ערומים אף על פי שכבר בירך בשחר, ונכון לברך בלא שם ומלכות, וטוב ללבוש קודם ברכת השחר לפוטרו בברכת מלביש ערומים שבשחר, וכן בחגורה חדשה, ואם לא חגר עד לאחר ברכת השחר, טוב לברך אוזר ישראל בגבורה בלי שם ומלכות, וכן ככובע ברוך עוטר ישראל בתפארה". ע"כ. וכ"כ הכה"ח (סקל"ב) בשם יפה ללב, ובן איש חי, שהמנהג לברך בלא שם ומלכות, ועיי"ש הטעם דאפשר דדוקא בגד שמכסהו כשהוא ערום לגמרי

בדיקת חמץ - יש להזהיר המון העם שבליל י"ד בניסן כשבדקים את הבית, צריכים לבדוק מחמץ גם את המקרר ותא ההקפאה למרות ניקיון האשה, וכבר אירע כמה פעמים שלמרות כל הניקיון נשכחו שם מוצרי חמץ או פחיות בירה שנישקנו ברגע האחרון. וכן צריך לבדוק את ארון התרופות שיש שם תרופות מתוקות או סירופים בחשש חמץ, וכן את הכלי רכב יש לבדוק, למרות ששלח אותו לשטיפה וניקוי יסודי והקפיד לא להכניס שם חמץ, מ"מ צריך לבדוק בליל י"ד יחד עם ביתו. ורבים נכשלים בזה.^(ח)

ומש"כ שמהנכון שגם כשקונה כובע חדש יכולין בעוטר ישראל ובאבנט באזור ישראל הוא כדי לצאת ידי מש"כ בהלכות קטנות (ח"א סי' ה) שהקונה כובע יברך "עוטר ישראל", ובאבנט "אזור ישראל", והמניח כתב ע"ז שיאמר בלא שם ומלכות. ע"ש. וכ"ה בשערי תשובה (סימן מו סק"ב), ובבאר היטב (סי' רכג סק"ג).

מברכין ברכה זו משא"כ בבגד ומלבוש עליון. אולם טעם זה דחוק, דהשו"ע לא חילק וכתב "כשלוש בגדים חדשים", משמע כל הבגדים, לכן לכתחילה הרוצה לצאת דעת השו"ע ורוב האחרונים ילבש הבגד בבוקר ויכוון בברכת מלביש ערומים על הבגד החדש. וזה עדיף מאשר יברך בלא שם ומלכות וכמש"כ השע"ת (סי' מו סק"ב).

והסביר המ"ב (ס"ק מה) דטעם הדבר, א. שהכיבוד אינה בדיקה גמורה, שמא נשתייר חמץ באיזה גומא. ב. אפילו אם בדק לאור הנר בחורין ובסדקין ג"כ צריך לחזור ולבדוק בלילה ככל ישראל, שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה. וכ"כ בחזו"ע (פסח עמ' נב): "מי שיש לו מכונית פרטית, צריך לבדוק בליל י"ד לאור הנר, כמצות חז"ל, ואע"פ שמנקים היטב את המכונית לפני ליל י"ד, ואפילו אינו רוצה להשתמש במכונית בכל ימי הפסח". ע"ש.

(ח) הנה כתב מרן השו"ע (סי' תלג ס"ג): "בודק כל המקומות שיש לחוש שמא הכניסו בהם חמץ", וכיון שבמקומות הללו (מקרר ארון תרופות וכדו') מצוי שמכניסים לשם חמץ, חייבים לבדוקם. ואע"פ שבדק וניקה מקומות אלו קודם ליל י"ד ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ, אפ"ה צריך לבדוק שוב בליל י"ד, וכמו שכתב השו"ע (סי' תלג סעיף יא): "המכבד חדרו ביי"ג ניסן ומכוון לבדוק החמץ ולבערו, ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ, אעפ"כ צריך לבדוק בליל י"ד". ע"כ.

ביומו תתן שכרו - יש להזהיר העם כשמביאים שומרת בייביסיטר ואפילו היא ילדה, ליתן שכרה ביומה. וה"ה כשמבקשים מילד קטן לעשות מלאכה תמורת ממתק ואפילו אם אינם תובעים ממנו. [ועדיף שיתן לו זאת אחר שעובד ולא קודם כדי שיקיים המצוה לכו"ע, ומטעם זה אם נוסע במונית ישלם לו רק לבסוף וכן באוטובוס יתנה מעיקרא שאינו מתכוין להקנות את כספו אלא בסוף הנסיעה].^(ט)

בהעברה בעלמא, וכן חזינן לשעה"צ (סי' תלב סק"ב) שהסכים לדעה זו בשם פתחי תשובה. וכ"כ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר הליכות שלמה (פסח פ"ה ס"א). וכן דעת הרב אלישיב זצ"ל (הוב"ד בספר הליכות והנהגות על הלכ' פסח). אולם דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב סק"ט) שיש להסתכל היטב אם אין בהם חמץ אפילו שניקו אותם קודם לכן. ע"ש.

[וכ"ז דוקא בבודק את חדרי ביתו, אבל כיסי בגדים וילקוט בתי ספר של ילדים ושאר דברים המטלטלים שגודלם פחות מארבעים סאה, אפשר לבודקם אפילו ביום לאור היום וא"צ דוקא לאור הנר וכמש"כ בחזו"ע (פסח ע"ב), וטעם הדבר שעיקר הביעור על הבית נאמר, שנאמר "שאר לא ימצא בבתיכם" ובשאר דברים יש רק חובת סילוק. ע"ש. וע"ע בספר חשוקי חמד (פסחים ע"ב קי)]

וכ"כ לעורר בזה בספר אור ההלכה (בדיקת חמץ ע"מ תקלח), שצריך לבדוק את המקרר ותא ההקפאה, כי כבר אירע כמה פעמים שלמרות כל הנקיון, נשכחו שם מוצרי חמץ או פחיות בירה שניקנו ברגע האחרון. וכן את הארון תרופות צריך לבדוק, כי גם שם מצוי ששוכחים תרופות לא כשרות לפסח. ע"ש.

ומ"מ אם יודע שניקה היטב היטב, אין חובה לפשפש הרבה לבדוק מחמץ אלא חובת הבדיקה לדקדק ולבחון אם ניקו אותם היטב, וכמו שכתב הדעת תורה (סי' תלג ס"ב), שארונות וארגזים וכו' וכן חדרי הבית שמכבדים ומנערים אותם היטב עד שיודע באומדנא ברורה שלא נשאר שם פירורי חמץ, הרי זה כמקום שאין מכניסים שם חמץ, ובליל י"ד די לבדוק לאור הנר

הוכיח כן מהרמב"ם והראב"ד (הל' שכירות פ"א ה"ו). וע"ע בספר פעולת השכיר (ע"מ מ). ע"ש. וכ"כ לעורר בספר הלנת שכר (סי' ד סקכ"א), דיש להיזהר בילדה השומרת בייביסיטר ליתן שכרה

(ט) הנה מה שכתבנו דבשכיר קטן יש בו עשה של "ביומו תתן שכרו", ולאן של "בל תלין", כ"כ בשו"ת הרשב"א (ח"ג סימן צט) ובאהבת חסד (פ"ט ה"ה). ובנתיב החסד (שם אות טז)

ביומה, כשגמרה לשמור על הילדים. ע"ש. וכ"כ בספר ואהבת לרעך כהלכה (עמ' 86). ומה"ט נמי כתב בספר משפטי התורה (ח"א סי' מא) דגבאי שביקש מילד קטן לאסוף את הסידורים מהשולחנות ולהניחם בארון הספרים תמורת סוכריה, אם הגבאי לא יתן לילד את הסוכריה ביום שגמר את מלאכתו הינו עובר בעשה של "ביומו תתן שכרו" ובלאו של "בל תלין שכרו", אפילו אם הילד לא יתבע זאת ממנו. ואם ימנע הגבאי לגמרי מלתת לו את הסוכריה מבואר בשו"ע (חור"מ סי' של"ט ס"ב) שיעבור הגבאי כמו כל בעה"ב אחר, בחמשה לאוין ועשה אחד, ואפילו אם יחסיר לפועל פרוטה אחת בלבד משכרו, בניגוד לדעת הפועל ג"כ יעבור בעה"ב בכל האיסורים הנ"ל.

והנה אע"פ שמבואר במשנה בב"מ (קיא.) שרק אם תבע הפועל את שכרו מבעה"ב עובר על האיסור, אולם מבואר באהבת חסד (בפרק ט' הי"א) שאפילו אם אירע אונס לפועל שמחמתו לא תבע את בעה"ב ג"כ חייב בעה"ב לשלם לו את שכרו בגמר המלאכה, א"כ מוכח שלא התביעה יוצרת את חיוב התשלום ביומו, אלא גמר המלאכה הוא שיוצר את החיוב לשלם בזמן אלא שאי תביעת הכסף ע"י הפועל כשיכול לתובעו הינה גילוי דעת שמוכן הפועל לקבלו בזמן מאוחר יותר, וכ"כ להדיא באהבת חסד (פ"ט בנתיב החסד ס"ק כ"ט) דהא דאין עוברים על כל תלין היכא שהפועל לא תובע היינו דמדלא תבעו מוכח שמדעתו הוא ונתרצה לזה

ומרשהו שיהא שכרו בידו עד אחר זמן, אך היכא דהפועל מתבייש לתבוע שכרו עובר משום כל תלין אף אם לא תבעו ע"ש. [וכתב שם, שאף אם לא תבעו בפירוש, כל שבא השכיר אצל הבעל הבית אחר שכילה מלאכתו כנהוג, הוי כאילו תבעו בפירוש שכר מלאכתו, דכיון שבא אל בעה"ב ודאי כוונתו משום תביעת שכרו, ומה שלא תבעו בפירוש היינו משום כיסופא]. ולכן בילד קטן או בילדה ששמרה בייביסיטר וכיו"ב שמחמת הבושה מאדם גדול אינם תובעים ממנו מיד את שכרם למרות שבאמת רצונם כן לקבלו בגמר מלאכתם, לפיכך נשאר לגבם החיוב מהתורה לשלם להם עם גמר מלאכתם, וכמו שהביא בגיליון תודעה (שנת תשנ"א 1), וכ"כ בשו"ת מראה דבר (סי' מד). וכ"כ בספר הלנת שכיר (סי' ד סקכ"ב), והביא שם דגם אם הקטן ימחל י"א דלא מהני, דקטנים לאו בני מחילה נינהו. וכ"כ בספר פעולת השכיר (עמ' עג). וכיו"ב כתב בספר לחיות כהלכה (עמ' שנח) דאם שילם לו בצ'ק דחוי, והפועל שתק, דלכאורה לא מהני שתקתו, דיתכן שהוא מתבייש או שמחוסר ברירה הוא מקבל הצ'ק דחוי. ובפרט שבאהבת חסד (שם הלכה יא) הביא בשם ספר שער המשפט וחבל יוסף, שיש איסור גם אם לא תבעו אע"פ שאין בזה לאו. ע"ש. וכן החמיר בזה בספר פעולת השכיר (עמ' נה), ועיין שם בהערה א ו-ב, מה שנימק בזה. ע"ש. ולכן הבעה"ב צריך לשאול אותו אם הוא מסכים לכתחילה.

בורר - מצוי הדבר שאדם מכין תה בשבת ע"י שקית תה, ומוציא התיון מן הכוס, ומשהה התמצית מעל הכוס כדי שיטפטפו הטיפות בכדי שהתה יתחזק, וצריך

ומש"כ דראוי לשלם לנהג מונית מיד בסיום הנסיעה ולכוון לקיים מצות "ביומו תתן שכרו", כ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (כרך א סי' תצט), וז"ל: והנהגה נפלאה שמעתי מהקדוש החפץ חיים זצ"ל, שלא שילם לבעל העגלה אלא בסוף, כשהגיע כבר למחוז חפצו, שאז נתחייב ומקיים בזה המצות עשה "ביומו תתן שכרו", אבל בעודו נוסע לא נתחייב ולא מקיים בתשלומין מצות עשה, והוא הדין לדין כשנוסע בטקסי עם נהג יהודי, שמתחייב לשלם רק בסוף, כשמשלם בסוף מקיים בזה המצות עשה ביומו תתן שכרו ולא קודם במהלך הנסיעה שאין בזה קיום מצות עשה, וראויים הדברים לגאון וקדוש כמותו זצ"ל שחיפש אך ורק מצוות בכל אורח חייו, מצא דקדוק גם בזה, ונראה שראוי לכוון כשמשלם לקיים בכך מצות הבורא יתברך שמו "ביומו תתן שכרו", וכן מקיים בזה רצונו ית"ש "בכל דרכיך דעהו". עכ"ד. וכיו"ב כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מה הערה ד), וז"ל: ולכן יש להזהר, כאשר מזמין פועל שיעשה לו איזה עבודה או שמזמין מונית או שמסתפר אצל ספר וכדומה, שבשעה שמשלם לו יכוין לשם מצות עשה מן התורה לתשלום שכר שכיר, כיון שמצוות צריכות כוונה, וכל שכן באופנים אלו שאין עשיית המעשה

בסתם נעשית לשם המצוה שודאי שצריך כוונה. עכ"ל. וסיים: ומ"מ כשמשלם באוטובוס אין צריך לכוין, כיון שמשלם בתחילת הנסיעה ולא חשיב שכר שכיר, כיון שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף (ראה ב"מ ס"ה ע"א). עכ"ל. אמנם בספר פעולת השכיר (עמ' מא) לאחר שהביא את התשובות והנהגות והאור לציון הנ"ל, הביא מספר דרך שיחה להגר"ח קנייבסקי שליט"א (ח"א עמ' תר), שכתב שגם כששילם בהתחלה קיים המצוה, דבעת שנגמר שכירותו כבר משולם ועומד. ע"ש. ושאל התשובות והנהגות גופיה בח"ג (סי' ת"ע) ס"ל דמדינא מקיים המ"ע גם כשמשלם מראש, דהקפדת התורה שלא יאחר [ומאי נפק"מ דאין חיוב לשלם השכירות אלא לבסוף, סו"ס בזמן זה יהיה אצל השכיר כספו המגיע לו, ואדרבה הקדים לו זאת]. ע"ש. [והאור לציון הנ"ל יתכן דס"ל שכיון שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף ממילא נמצא שהתשלום בהתחלה לא קאי על המלאכה שעושה לו אלא הוי כמתנה בעלמא, והמלאכה שעושה לו אח"כ הוי כעובד בחינם]. ומ"מ סיים בפעולת השכיר הנ"ל, דראוי לחוש לדעת הסוברים שישלם בסוף הנסיעה דוקא, ואם השכיר או הנהג רוצה את התשלום או חלקו קודם סיום הנסיעה, יכול

להזהירם על כך שאיסור גמור הוא של בורר והדבר נוגע לאיסור דאורייתא, אלא אם כן לא מתכוין שיטפטפו הטיפות לתה אלא כדי שלא יתלכלך השיש וכדו' שאז הדבר מותר, ובלבד שלא ינער בידו התמצית.⁹

קנין גמור. ע"כ. (וע"ע לקמן ערך כוונת המצוות, ובסוף ערך שקר).

להתנות שזה יהיה כפקדון בידו עד לסוף הנסיעה, ובסיום הנסיעה יקנהו

זה שאוחז השקית תה הרי הוא כתחילת ברירה והרי הוא מסנן מים עכורים דרך העלים לתוך הכוס, משא"כ במשמרת שהוא שופכם כשהם נקיים והם עוברים במשמרת ומתלכלכים ויוצאים נקיים הדבר נעשה מאליו והוי כשעון שבת, ואה"נ גם במשמרת אם היא נמצאת ממש בתוך היין דאסור להגביה את המשמרת ע"מ שיזובו המים וכ"כ בשש"כ (פ"ג אות קנ"ב) שאסור להרים המשמרת ע"מ שיזובו מימיו. ע"ש.

מיהו נראה דאם לא מתכוין שיזובו הטיפות מן השקית לכוס ואין לו ענין בהם כלל כגון שיש לו רק ענין שלא יטפטף על השיש, מותר להשהות השקית על הכוס שיזובו מימיו, אף שהוא פסיק רישיה, כיון שזב מאליו, וכדמוכח מדברי הרמב"ם (פכ"א הל' לב) אין כוברין את התבן בכברה ולא יניח הכברה שיש בה תבן במקום גבוה בשביל שירד המוץ, מפני שהוא כמרקד, אבל נוטל התבן בכברה ומוליך לאבוס אף על פי שירד המוץ בשעת הולכה, שהרי אינו מתכוין לכך. וכ"פ הטושו"ע (סי' שכד ס"א). וסיימו: ואע"פ שהמוץ

(י) הנה בעצם הוצאת השקית אין איסור משום בורר, כיון שהיא ניכרת, וכמש"כ כיו"ב בשש"כ (פ"ג אות ד) שמותר להוציא בשר ממרק צלול, גם אם אין בדעתו לאכול את הבשר כעת, אלא רק להכניסו למקרר. וכן מותר להוציא קוביות קרח מתוך כוס ומשקין, דאין עליהם שם תערובת. עי"ש. [ואינו קשור כלל להיתר של המהריט"ץ שאין ברירה בלח, דהתם אף שאינו ניכר ועומד בפנ"ע, כזבובים קטנים, לדבריו שפיר דמי, משום שבלח רק בשימור בכלי חייב ולא ברירה ביד]. אבל יש לאסור להוציא התמצית ולהשהות כדי שיטפו הטיפות, דהו"ל בורר הטיפות מתוך התמצית, דאע"ג דהוי אוכל מתוך פסולת, מ"מ כיון דזה ע"י כלי, דהתיון הוי ככלי, לכן אסור אפי' לאלתר. וגם למהריט"ץ דאין ברירה בלח הכא כיון דהוי ע"י תמצית חייב דהו"ל משמר.

ואין לומר דכיון דהמים היו תחילה צלולים, דומה למש"כ השו"ע (סי' שיט ס"ט) דנותן מים במשמרת מע"ש כיון שצלולים הם ואין בהם דבר שצריך לברר מהם, זה אינו, דשאני הכא דעצם

נופל מאליו שרי, כיון שאינו מתכוין. ע"כ. ומוכח דאף דהוי פסיק רישיה, שרי. [ומקורו מדברי הר"ן (נח. ד"ה מתני' אין) כמ"ש בביאה"ל (סי' שיט ס"ח)]. וכ"כ הרב חיי אדם בספר נשמת אדם (כלל יח סי' ב) דאף דהוי פסיק רישיה, מלאכת מחשבת אסרה תורה וכאן הדבר נעשה מאליו. ע"ש. [ומש"כ הערוך השולחן (סי' שכב ס"ה) הטעם שאף אם ירד מעט מוץ הלא ישאר עוד מוץ בכברה, כתב בחזו"ע (ח"ד עמ' שפד) דדבריו לא איפרק מחולשא, לפי דברי האגלי טל (מלאכת זורה אות א סק"ד) שהעלה שהתלמוד בבלי חולק בזה על הירושלמי ומחייב אפילו אם לא בורר כל הפסולת מתוך האוכל ולכן השמיטוהו בפוסקים]. וכן פסק בשש"כ (פ"ג אות קצב) שמותר להוציא את השקית תה מן הכוס ואין לחוש לאיסור בורר מן הטיפות שיוורדות ממנו שהרי הוא אינו מתכוין לכך והטיפות יורדות מאליהן. וכ"פ בחזו"ע (ח"ד עמ' שעח). אולם בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן נח) צידד לאסור גם בכה"ג, משום דגם אם ההיתר הוא כיון שאינו בגדר מלאכה כלל א"כ זה דוקא התם שאין בו סרך פעולת בורר ומרקד דנותן רק תוך הכלי והפסולת נופל מאליו, משא"כ הכא בתה דמפריש הפסולת דהיינו עלי התה בידים מתוך המשקה ומפריד בין משקה הנופל לבין הממשות שנשאר תוך שקית התה, ואעפ"י שאינו מתכוון לאותם הטיפות. ע"ש. ומ"מ אכתי נראה דדמי לנותן לכברה, דגם התם רק משום שנתן

לתוכן נברר הדבר מאליו ה"נ שמגביה התמצית לא עושה שום איסור והוי כנתינת התבן לכברה והטיפות שיוורדים אח"כ יורדים מאליו. ודו"ק.

ולא אכחד מה שראיתי בתפארת ישראל (כלכלת שבת, המרקד) שכתב שהטעם שמותר הוא משום שאינו ודאי שיפול המוץ אבל אם היה ודאי שיפול היה אסור. וכן הוא לשון השולחן ערוך הרב (סי' שכד ס"א) שהמוץ נופל "לפעמים" מאליו. וכתב בקצות השולחן (סי' קלא ס"ק יז) שעל כרחק צריך לומר כן ברש"י כדי שלא יהא סותר דברי עצמו ממה שכתב לעיל (ד"ה אבל השני) לגבי כרשינין שמותר מפני שלפעמים הפסולת נופלת שמשמע שמותר מפני שאינו ודאי שתיעשה המלאכה. וראה שם עוד מה שהקשה על הנשמת אדם [ויש לומר שכ"ה ג"כ כוונת הר"ן הנ"ל, ואפושי פלוגתא לא מפשינן, וכן בהגהות מא"י הוסיפו בר"ן תיבת "לפעמים"]. וע"ע בשו"ת יבי"א (ח"ד סי' לד אות כד) שהכריח דהכא בכלל לא הוי פסיק רישיה, דאל"כ מדוע כתב רש"י הטעם שהוא כרבי שמעון, דאם איתא שהטעם הוא מחמת שאף דהוי פסיק רישיה מ"מ מותר מחמת שזה מאליו, א"כ מה נכנס כאן רבי שמעון, הרי רבי יהודה לא נחלק אלא כשזה לא פסיק רישיה, אבל אם זה פסיק רישיה שניהם מודו שזה אסור, ובזה אפשר דשניהם מודים דשרי כיון שזה מאליו. אלא ודאי שאינו פסיק רישיה. וע"ש עוד שהביא ראיות לדבריו שאף כשכתוב סתמא מ"מ

הכוונה היא ש"לפעמים" הוא כך. [וזה סותר לחזו"ע דלעיל, ובחזון עובדיה עצמו שם ציין לדבריו ביבי"א, וצ"ע]. אך מ"מ גם לדבריהם אינו אלא איסור דרבנן, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ומדרבנן הלך אחר המיקל. ובפרט שהנשמת אדם הבין גם בדברי רש"י שמותר בפסיק רישיה ומה דכתב "לפעמים" אורחא דמילתא קתני (כפי שביארו בספר מור הרים).

ויש שהקשו, דכיון דהכי דרך שימור וכל שימור הוי מאליו א"כ האיך מותר שהטיפות יזובו לבד. וראיתי בשש"כ (פ"ג אות ק"מ בהערות) בשם הגרש"ז אויערבאך צ"ל דכלי המיוחד לברירה לצורך מידי בלבד, אפשר דאינו בכלל האיסור לברור בכלי כזה ולכן מותר לשפוך תמצית תה דרך מסננת שבפי התיון או להוציא שקית תה מן הכוס הגם שטיפות תמצית התה מטפטפות מן השקית ע"ש. [ומטעם זה התיר נמי להשתמש במלחיה של מלח שיש בתוכו גרגירים של אורז ולא הוי כבורר בכלי כיון דמלחיה עשויה לברור לצורך מידי ולא הוי כנפה שרגילים לברור בכמיות גדולות].

ועוד יש לומר דכיון דעשוי לברירה ואח"כ זורקים אותו לא חשיב כלי המיועד לברירה דדווקא אם רגילים

לברור בו הרבה ועוד דכיון שעושים התיון גם למדוד הכמות של העלים.

אבל אם מנער התמצית, אע"פ שלא מתכוין לטיפות, נראה דיש לאסור, דכיון דזה אינו מאליו אלא הוא קעביד ליה בידיים, א"כ הו"ל פסיק רישא בדאורייתא דיש להחמיר, ודמי למש"כ בהליכות שבת (ח"ב עמוד תע"ט) לגבי סנני מים שיש לאסור להשתמש בהם כיון שהמים הופכים לחומים או צהובים וכשפותח המיחם ניקוי המים מתבצע באופן מידי על ידי האדם הפותח את ברז המים, וכתב דאין לדמות לשו"ע סעיף ט הנ"ל, דכ"ז היה נכון אם אכן המים לא היו עומדים בסנן הראשון אלא נכנסים ומתלכלכים ומסתננים, אבל המציאות לא כן, אלא ברגע שהברז שעל השיש סגור יש מים בכל הסננים ובכל רגע נתון יש חצי ליטר מים מלוכלכים בסנן הראשון וכשפותח את הברז מסננם בכוחו באופן מידי ומה איכפת לן שהיו אתמול נקיים, וכי יעלה על הדעת שמים נקיים שהתלכלכו בבזך מותר לסננם בגלל שלפני כן היו נקיים. ע"ש. א"כ ה"נ כיון דאוחז בידו התמצית הוי כברירה מחדש על ידו ואסור. [ויש לעיין למהריט"ץ דשמא כיון דמנערו הוי כברירה בלח ושפיר דמי להקל בדבריו אם זה איסור דרבנן כה"ג דפסיק רישא ולא מתכוין].

ברירה במצקת

לאסור להוציא אוכל על ידי מצקת, שהמרק מסתנן דרך החורים. וכ"כ

ומכל האמור לעיל שגם למיקלן בברירה בלח מ"מ בכלי אסור, יש

בש"ת שבט הלוי (ח"ח סימן נח) דדוקא לענין לקיחת תבן בכברה שאינו מתכוון כלל לברירה מותר, אבל בהני כפות גדולות המנוקבות בכוונה שיעשו פעולה של ברירה בשעת לקיחתם שלא יצא על ידם מהקדרה רק האוכל ולא המשקה, דלכך נעשו ולכך מתכוין המשתמש בהם, יראה דאסורים איסור גמור, אף דבורר ביבש מתוך לח קל יותר מבורר סתם כמש"כ בש"ת מהריט"ץ (סי' רנג) ה"ד בבאר היטב (סי' שיט סק"ב), היינו ביד אבל בכלי דרכו בכך, ומצוה לפרסם. עכ"ד. ודלא כמש"כ בש"ת אור לציון (חלק ב פרק לא ה"י) שיש להתיר להוציא אוכל על ידי מצקת זו אף שהמרק מסתנן דרך החורים, אם דעתו לאכול אוכל זה מיד. ומכל מקום המחמיר בזה תבוא עליו ברכה. ע"כ. ובמקורות כתב הנימוק, שנראה עיקר כמ"ש הגר"ז בסידורו שהברירה היא במה שנשאר בידו. ולכן הלוקח מרק במצקת והמים יורדים דרך החורים, הוי כבורר אוכל מתוך הפסולת, ומותר לעשות כן אם אוכל לאלתר. ואף דלכאורה מדרבנן יש לאסור כשעושה כן בכלי, דהוי כקנון ותמחוי, וכמו שנתבאר באור לציון שם. מ"מ יש לצרף את שיטת הסוברים דאין ברירה בלח, ואף למ"ד דיש ברירה בלח, אין לאסור מדאורייתא, דהוי כקנון ותמחוי שאיסורו רק מדרבנן כיון שאינו כלי המיוחד לברירה, וה"ה מצקת אינה מיוחדת לברירה דוקא, ולכן יש להתיר

כאן. עכ"ד. אולם זה אינו, דכיון דהברירה ע"י כלי לכ"ע יש איסור בדבר וכדכתבין.

ועתה ראיתי בספר ילקוט יוסף (שבת ג עניני ברירה הערה נא) שכתב להסכים עם דברי האול"צ הנ"ל, והוסיף עוד טעם להיתרא דמאחר שאינו מקפיד בדוקא שכל המרק יצא דרך נקבי המצקת, ליכא בזה דין בורר, וכן מבואר בשמירת שבת כהלכתה חלק א' (עמוד נז) שכתב, אסור לסנן איטריות מבושלות מהמים שלהן, מכיון שלא רגילים לשתותם. ואף אסור להשתמש לצורך זה במצקת המנוקבת לשם הוצאת המשקין דרך נקביה. אבל כל שכוונתו רק להעביר בה את האיטריות ישר מן הקדירה לצלחת, ואינו שוהה, לית לן בה שמעט מן המים יזלו. עכ"ד. אולם אחמ"ר לא דמי ולא מידי, דאם כוונתו שיצא המרק אפילו מעט איכא בזה איסורא דמה לי ברירה מועטת ומה לי ברירה מרובה, משא"כ השש"כ איירי שאין כוונתו כלל להוציא המשקה אלא רק להעביר זאת לצלחת ואה"נ אם היה לו כף היה לוקח כף לכן שפיר דמי. ועיין בש"ת מבית הוראה (סי' עו) שהעלה ג"כ לאסור השימוש במצקת והוסיף שגם דעת החזו"ע כן, ומה שמשמע מדברי החזו"ע (ח"ד עמ' רלא) להתיר במצקת מחוררת כתן כן אגב אורחיה ולא נחית לעומקא דדינא ובאמת ס"ל לאיסור. ע"ש.

ביזוי אוכלין - המבקרים בגן חיות אין להם ליתן לבעלי חיים הנמצאים שם, מאכלים הראויים לאדם וכגון במבה וכדו', שיש בזה איסור בל תשחית וביזוי אוכלין.^(א)

ביעור חמץ - יש אנשים שיורדים מביתם וזורקים את החמץ לאש, ומיד פותחים את

יא) הנה איתא בגמ' (תענית כ:): דקסבר רב הונא מאכל אדם אין מאכילין לבהמה. וכ"ה במג"א (סי' קעא סק"א). ובמ"ב (סי' קעא סק"א) הביא דהא"ר מסתפק אם הלכה כר"ה בזה, וציין למחצה"ש שמצדד דאם אין לו דבר אחר להאכיל כי אם מאכל אדם לכו"ע מותר, ואפשר דמשום זה נוהגין העולם היתר להאכיל לעופות פת. עכ"ד.

אולם בשעה"צ שם הביא שהמגן גיבורים צידד שאין הלכה כרב הונא. וכן הוכיח השואל ומשיב (מהדו"ת ח"ב סי' עב ד"ה ודרך אגב) מכמה מקומות דאין הלכה כר"ה. וכן בהגהות החת"ס (הנדפסת על הגיליון שם) כ' להביא ראיה שאין הלכה כר"ה, וסיים וכן עמא דבר. וכן בבית יצחק (יור"ד ח"א סי' עט) כתב דלא קי"ל כר"ה. וסיים דאפשר דגם המג"א לא הביא דברי הגמרא בתענית להלכה רק להורות דבמקום שאין צורך יש להיזהר מלהאכיל מאכל אדם לבהמה. ע"ש.

ונראה דגם לפוסקים הנ"ל דס"ל דלית הלכתא כר"ה, מ"מ מודו דזה

דוקא שיש צורך להאכיל את הבהמה וכגון שרעבה דאז ליכא איסור משום בל תשחית, אבל היכא שהבהמה כבר אכלה, ורוצה להאכילה רק לשם תענוג וסקרנות בעלמא איכא בזה איסור של בל תשחית. וכ"כ להעיר בפסקי תשובות (סי' קעא סק"ח בהערה) שאף המתירים ליתן מאכל אדם לבהמה, היינו דווקא כשיש צורך בכך, אבל אלו הנותנים ממאכלי אדם כפירות וירקות וכדו' לבעלי חיים בשעה שמבקרים בגן החיות לאו שפיר עבדי ואיכא בזה איסורא דבל תשחית והפסד ובזיון אוכלין, דהוי שלא לצורך כלל כי הבעלי חיים שם מקבלים מזונותיהם מהממונים על טיפולם ולא הוי אלא לשם סקרנות ותענוג גרידא ולכן אין היתר, וכתב להקל אם יתנו את שיורי המאכלים שאין דעת בני אדם לאוכלם. ועיין בספר ואין למו מכשול (ח"ד עמ' רא) שהביא דברי הסוברים שיש לחוש בזה גם משום גרימת נזק לבעלי חיים [כפי שידוע שריבוי האוכל יתר על המידה גורם לנזק וכך גם מצהירים בעלי גן החיות], ולכן יש להמנע מלתת להם גם את שיורי המאכלים. ע"ש.

הסידור ואומרים את נוסח הביטול וצריך ללמודם שלא טוב עושים, אלא יקפידו להמתין לפחות שכזית חמץ ישרף לחלוטין, עד שיעשה פחמים ואח"כ יאמרו את נוסח הביטול.^(יב)

ביקור חולים - כשמבקרים החולה צריך לבקש עליו רחמים מאת ה' שירפאהו, ואם לא ביקש עליו רחמים לא קיים מצות ביקור חולים.^(יג)

ולא קיים שריפת חמץ בחמץ שלו. וכ"פ בחזו"ע (פסח עמ' נט). ויש גם להקפיד שהחמץ ישרף לחלוטין עד שיעשה פחמים, וכדאיתא במ"ב (סי' תמה סק"א) וכ"ה בחזו"ע (עמ' סה), ורק לאחר מכן יאמר את הביטול. וכ"כ לעורר בזה בספר הליכות מועד (דיני ביעור וביטול חמץ), ובספר אור ההלכה (בדיקת חמץ עמ' תקנא). ע"ש.

(יב) כן מבואר בדברי הרמ"א (סי' תלב ס"ב), שאין לבטל ביום אלא לאחר שישרוף את החמץ כדי לקיים מצוות שריפה בחמץ שלו, שהרי אם אומר הביטול עוד לפני שהחמץ נשרף, נמצא ששרף חמץ שאינו שלו, שהרי כשביטל את החמץ החמץ נהפך להיות הפקר ולא בבעלותו, ונמצא שהוא שורף חמץ של הפקר ולא של חמץ בבעלותו,

המיחוש דף יז) שהמבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה. והוב"ד בב"י (יו"ד סי' שלה). וכן פסק הרמ"א להלכה (יו"ד סי' שלה ס"ד) שביקר חולה ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה. ע"כ. [ולפ"ז גם אדם שמקיים מצוות ביקור חולים דרך הטלפון (דגם בזה מקיים מצות ביקור חולים, כמ"ש בחזו"ע אבלות ח"א עמ' יא) יקפיד להתפלל עליו ולברכו בברכת רפואה שלימה].

וכבר אמרו חז"ל בברכות (ה:): שתפילה שמתפלל אחר על החולה מועילה יותר מתפלת החולה על עצמו, דאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.

(יג) הגה ב"ה רבים הולכים ומטריחים עצמם לבקר החולה לקיים מצות ביקור חולים שלרוב הראשונים היא מצוה דאורייתא כמ"ש"כ בספר היראים (מצוה ריט) ובסמ"ק (סי' מז), וכן דעת הבה"ג הובא ברמב"ם (ספר המצוות שורש שנד), ובשדי חמד (מערכת הבית אות קטז) הביא שכן נמי דעת רבינו יונה והריטב"א, וחולקים על הרמב"ם בספר המצוות (שורש א) ובהלכות אבל (פרק י"ד ה"א) דס"ל דהוי מצוה דרבנן, אבל דא עקא שרבים הולכים לבקר החולה אינם מתפללים עליו, ואינם יודעים שבכה"ג לא מקיימים מצות ביקור חולים, וכמו שכתב הרמב"ן בספר תורת אדם (שער

ובטעם הדבר כתב היעירות דבש (ב ט) לפי שמידת הדין מתוחה עליו עתה ולפיכך אין תפלתו מועילה כ"כ וצריך שאחרים יבקשו עליו רחמים. אלא דלכאורה קשה מהא דאיתא במדרש רבה (נג יד) הובא ברש"י (בראשית כא יז) על הפסוק "וישמע אלהים אל קול הנער", מכאן שיפה תפילת החולה על עצמו מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל. שו"ר שהקשה כן הרא"ם (שם) על דברי רש"י, וכתב ליישב שצריך לומר שאמוראים אלו היו חולים כ"כ עד שלא יכלו לכוון בתפילתם, ולפיכך הוצרכו שאחרים יתפללו עליהם, אבל כאשר החולה יכול לכוין את דעתו בתפלתו עדיף שיתפלל הוא על עצמו ותפילתו קודמת להתקבל [והיינו משום שמתפלל על עצמו מעומק הלב ובכוונה יותר מאחרים ולכן תפלתו נענית אפי' שמידת הדין מתוחה עליו. ודו"ק], ובגור אריה (שם) יישב הענין באופן אחר, וכתב שלגבי תפילה אין אומרים את הכלל של אין חבוש

מתיר עצמו מבית האסורים שכן אין המתפלל מתיר את עצמו אלא הקב"ה מקבל תפלתו ומתירו, אמנם במעשים אלו הנזכרים בגמרא לא הקימו האמוראים זה את זה ע"י תפלה, אלא אומרים לחולה שיחזק את עצמו ואז יגיע אליו עזר מעם האלהים שיתרפא. ובזה שייך הענין "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים", שכן אין אדם יכול לחזק את עצמו אלא הוא צריך לאדם אחר שיחזקו.

ויש להסתפק במה שישנם שקודם יציאתם מביקור החולה מאחלים לו 'רפואה שלימה' אי הוי כבקשת רחמים על החולה או איחול וקיווי בעלמא ואין יוצאין בזה משום בקשת רחמים על החולה. ובספר עלי תמר (מו"ק פ"ג ה"ז) משמע דהוי כתפילה ויוצאים בזה יד"ח, ומ"מ הטוב ביותר שירגיל עצמו שקודם שיצא מביקור החולה יקרא שם פרק תהילים לרפואתו וישא תפילה לפני הבורא שירפאהו את החולה הנמצא כאן ויסעדנו ה' על ערש דוי.

המתפלל בפני החולה לא יזכיר שמו

ובשו"ע הגר"ז (סי' ג). ובמ"ב (ס"ק ג).

וכתב בחידושי חת"ס על מסכת נדרים (מא.) שהמבקר את החולה ומתפלל עליו בפניו כיון שאינו צריך להזכיר את שמו כמו שנאמר "אל נא רפא נא לה" (וכנ"ל), תפלתו מקובלת יותר, שהרי כתבו המקובלים דשלא בפני החולה שצריך להזכיר שמו, ע"י הזכרת שמו של החולה יש קצת

וצריך להקפיד שמתפלל עליו בפניו לא להזכיר את שמו של החולה, וכדאיתא בברכות (לד.) המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר את שמו שנאמר (במדבר יב, יג) "אל נא רפא נא לה" ולא קא מדכר שמה דמרים. ע"כ. וכתב המג"א (סי' קיט סק"א) בשם מהרי"ל, דהיינו דוקא בפניו אבל שלא בפניו צריך להזכיר שמו. וכ"כ הא"ר (קטז סק"א). והפמ"ג (א"א סי' קטז).

התעוררות הדין עליו, ולפעמים יש קצת הפסד בתפילתו ע"י הזכרת שמו, משא"כ שמתפלל בפני החולה שאינו צריך להזכיר את שמו של החולה, אז טוב לו. ע"ש. ומקור דבריו שהזכרת שם החולה גורם קיטרוג הוא בדברי הזוה"ק (פר' נח דף סט ע"ר) ר"א אומר בוא וראה בשעה שהדין שורה בעולם, לא ראוי לו לאדם שיהיה שמו נזכר למעלה, כי אם יהיה נזכר שמו יהיו נזכרים ממילא חטאיו ויבואו להתבונן עליו ולדון אותו. ע"ש. וכ"כ הרה"ג החסיד מהר"א הכהן זיע"א בספר אזור אליהו (סי' קכז) שאין צריך להזכיר את שמו של החולה שמברכו כדי שלא ידע השטן על מי מתפללים ויבוא לבטל תפילתו ולקטרג לפיכך אין מזכירין שם החולה דאז אין השטן יודע על מי מתפללין ובכך תפילתו עושה פירות ונגזר עליו חיים. ע"כ. וע"ע בספר ילקוט ראובני (פר' וירא), ובספר טעמי המנהגים (אות תתרו). ובספר זכרון משה על הגאון חת"ס (עמ' מט) כתב לבאר את הפסוק "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו" דצ"ב למה דווקא לנוכח אשתו אלא כי אם היה מתפלל שלא בפניה היה צריך להזכיר שמה ושם אביה והרי בתואל רשע היה ויהיה קטרוג עליה מצד אביה לכן העתיר עליה בפניה שאז אין צריך להזכיר שמה כלל. ע"ש. וכ"פ בחזו"ע אבלות (ח"א עמ' ו). וע"ש.

ומטעם זה נמי החולה המבקש רחמים על עצמו אין צריך להזכיר את שמו וכמו שכתב בספר קב הישר (סוף פא) והטעם כיון שאם מזכיר את שמו אז

משגיחים עליו לעיין במעשיו, וכן ימצאו מקטרגים דינוקי ליה ח"ו. ע"כ. וכ"כ בספר סוכת שלום (כלל ה) שאדם המתפלל על עצמו אין צריך להזכיר כלל שמו דאין לך ברור יותר מזה. ע"ש.

ומצוי הדבר שפעמים אדם חולה מגיע לביהכ"נ או אחר המילה לסנדק של הברית ומבקש שיעשו לו מי שבירך ואז המברך מזכיר את שמו. צריך להזהירם שלא יזכיר את שמו במי שבירך כי כך מעורר עליו הדינים. ומיהו כל זה דווקא אם מתפלל ומברך אותו לרפואה. אבל אם מברך אותו לישועה והצלחה יש להזכיר את שמו אפי' בפניו כמו שכתב רבינו יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהוידע (ברכות לד.) דאם האדם מתפלל להמשיך לחברו שפע טובה, אז טוב שיזכיר שמו כדי שיהיו אותיות שמו צינורות להמשיך בהן שפע הטובה ההיא, אך אם התפילה על החולה להסיר חולי ויסורים של צרה הבאה על האדם ומכח הקליפה הדבוקה באדם שהוסיף בה כח ע"י עוונותיו, ואם יתפלל על החולה ובעל ייסורים שעומד בצרה ויזכיר שמו אז המקטרגים והמשטינים יתקנאו בפרט כי רוע מזליה ואז ימצאו לו עלילות קיטרוגים מצד עוונותיו לעכב רפואתו והצלחתו. ע"כ. [וכ"ז דלא כמו שראיתי ת"ח אחד שהיה סנדק וביקש ממנו מאן דהוא ברכה בשביל בנו שנכח שם שיהיה גדול בתורה והזכיר שמו ושם אמו, אמר לו אותו ת"ח שא"צ להזכיר כיון שבנו נמצא כאן]. וע"ע מ"ש בזה בשו"ת אבני לוי (ח"א חאו"ח סי' ז אות ד). ע"ש.

בישול - מצוי הדבר שפעמים אדם מחמם בורקס על הפלאטה בשבת ואינו אפוי כל צרכו, ובפרט בבורקס ביתי שחום התנור אינו חזק כ"כ כמו החנויות, ונשאר בפינות הבורקס חלק קטן בצקי שלא נאפה כל צרכו, וכן בחלק הפנימי של הבורקס, וצריך להזהירם שיש בזה חשש דאורייתא לחממו.^(ד)

לא להתפלל עם הרבה שבחים על החולה

על שאמר "אדוני" יואב לפני דוד המלך. וכן המתפלל על רבו החולה, די שיאמר רבי פלוני, ולא יוסיף בתארי כבוד (הגאון הגדול מזכה הרבים וכו'). וכ"כ בחזו"ע אבלות (ח"א עמ' ז), ובירחון קול סיני (כסלו - טבת התשע"ו, סימן ל אות ד, עמ' ריז). ע"ש. (וע"ע לקמן ערך כיבוד הורים ד"ה וכן יש לעורר, מה שכתבנו בזה).

ויש לציין מה שכתב החיד"א (ברכ"י יו"ד סי' רמ סק"ד) ועוד אחרונים, שכשמתפלל על אביו החולה, אין לומר בתפילתו אנא רפא נא "לאדוני" לאבי, או אבא "מארי" פלוני, אלא יאמר אבי פלוני, ולא יוסיף, שאין גבהות לפני המקום. [וכן אמר שלמה בחכמתו "דוד אבי". והרי אוריה נתחייב מיתה למלכות

תפלה כשמנחם אבלים

בזה שגם קרוביו מחוייבים לברכו בברכת נחום אבלים, ולפיכך אף שכשהם תמיד אצלו אם לא בקשו עליו רחמים לא קיימו מצוה זו. ורבים נכשלים בזה בלא יודעים. עכ"ד.

ובספר עלי תמר (מו"ק פ"ג ה"ז) למד מדברי הרמב"ן הנ"ל שגם כשמנחם אבלים חובה להתפלל עליו שינחמו ה' מאבלו וצערו, כמו שאומרים "מן השמים תנוחמו", וכתב דיש לעורר

אמירת שב לחולה ולאבל

דמשמע שב בחולי שלך או שב באבלותך. ובספר דברי סופרים (סי' שעו אות ט) כתב דגם לא יאמר לו אל תקום, אלא יאמר לו אל תטרח, או שב בבריאות וכד'.

ובסיוס יש לעורר על מש"כ השו"ע (יו"ד סי' שעו ס"ב) דהבא לבקר את החולה או את האבל, והחולה או האבל קמים מפניו, שלא יאמר להם לשבת

איסור בישול בשבת, דדעת הרמב"ם (הל' שבת פ"ט) וכן התוספות (שבת לט. ד"ה כל) דיש איסור בישול, ואילו דעת הרשב"א הרא"ש והר"ן ועוד דאין בזה

יד הגה כידוע נחלקו הראשונים במאכל שהגיע לבן דרוסאי [הוא כחצי בישול וכדפסק השו"ע סי' רנד ס"ב, ו"א שהוא שליש בישול], אי איכא

איסור בישול, וכפי שהאריך במחלוקתם הביה"ל (סי' שיח ס"ד ד"ה אפי'), ע"ש, והשו"ע פסק כדברי הרמב"ם, שכל שלא התבשל כל צרכו אפי' שהתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול מן התורה. וכמו שכתב (בסי' שיח ס"ד) וז"ל: תבשיל שנתבשל כל צרכו, יש בו משום

בישול אם נצטנן, ואם לא נתבשל כל צרכו ואפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפי' בעודו רותח. ומ"מ בדיעבד אין לאסור המאכל וכמו שכתב המ"ב (שי"ח ס"ק כז) דכל כה"ג סמכינן על הפוסקים שסוברים דכיון שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בזה בישול.

חימום סופלה בשבת

ואף שלחמם עוגת סופלה בשבת מותר וכמש"כ בספר וביום השבת (עמ' כב), שעוגות המבושלות רק מעט וכך הדרך לאוכלם, כמו עוגות סופלה (שהינה עוגה הנאפית בחלקה החיצוני היטב ובחלקה הפנימי נשאר לח ונוזל ולאחר שמתקררת העוגה מתקשה כולה), נראה שאין בהם איסור בישול ומותר לחממם כיון שהרבה אוכלים אותם כך, אם כן אין דינם כגמר בישול של מאכל בן דרוסאי אלא נחשבים כמבושלים בישול גמור ומעתה ואילך נחשבים מצטמק ויפה לו ודינם שוה למי שבישל תפוז"א ורוצה לעשות מהן טשולנט, שגם אם רוצה בכך אין זה נחשב גמר בישול אלא מצטמק ויפה לו, ואין לדמות לפירות הנאכלים חיים שיש בהם איסור בישול לפי שהעוגות עברו בישול אלא שאפשר לבשולם יותר. ע"ש. וכן העלה בגליון שמעתא עמיקתא (גיליון רסט תשעו) שגדר מבושל כל צרכו מסתבר

הוא דכל שדרך סתם בנ"א לאוכלו כך שלא בדוחק חשיב מבושל כל צרכו, ולפי"ז עוגת סופלה בכלל מבושלת כל צרכה היא, דאע"פ שאחר זמן קצר מוציאים אותה מהתנור ואין כל העוגה תופחת מ"מ כיון שכן דרך אכילתה ואדרבה אם יוסיפו לאפותה הטעם נפגם, לכן נחשב מבושל כל צרכו, ושכן דעת הגריש"א זצ"ל הוב"ד בספר שבות יצחק (ח"ט עמ' ערה). וכ"כ בשו"ת צי"א (חי"ח סי' לב אות א) דאזלינן בזה בתר הרוב. ע"ש. וכ"כ בהליכות שבת (ח"ב עמ' לא) להתיר משום שהגדרת מאכל המבושל כל צרכו היינו מאכל שדרך בני אדם לאוכלו כמות שהוא אף שלא בשעת הדחק. ע"ש. מ"מ בורקסים ביתיים וכדו' שאדם חפץ מעיקרא שיהיה אפוי כל צרכו אלא שפעמים קורה שלא הכל נאפה כל צרכו וכגון שהוציאו קודם הזמן, יש בו משום איסור בישול בשבת.

אם מניחים על פלאטה כבויה עתה ותידלק אח"כ

ומ"מ נראה דאם רוצה להניח בשבת בורקסים אלו שלא נאפו כ"צ על פלאטה כבויה עתה ותידלק לאחר מכן ע"י שעון שבת, יש לו על מה שיסמוך,

והוא ע"פ מש"כ בשו"ת יבי"א (ח"י או"ח סכ"ו) וכ"ה בחזו"ע (שבת ח"א עמ' צ, וח"ד עמ' שמח) שמותר להניח תבשיל לח שנתבשל כל צרכו על גבי פלאטה

בישול - יש להזהיר את הציבור בדבר השכיח, כשמרימים השמיכות מעל הקדירות שבפלאטה, וכגון שרוצה להניח חלות תחת השמיכות, וישנם קדירות שלא התבשלו כל צרכם שאסור לחזור ולכסות בהם את הקדירה, שעל ידי זה ממחר הבישול, ואם החזירו צריך להסירו כדי שלא יכשל באיסור בישול. וכן אין להרים את כיסוי הקדירה עצמה בליל שבת אם לא התבשלה כל צרכה. וכן אסור להזיז את סיר החמין שלא בשל כ"צ מצידי הפלאטה למרכזה, שמזוז בכך את הבישול. וכן אין להוציא מסיר זה שום אוכל כיון שמקרב הבישול בזה שממעט המאכל.^(ט)

הפלאטה ע"י השעון. וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה או"ח סי' לד אות ד), ובשו"ת משפטי עוזיאל (קמא בהשטות לאו"ח), ובשו"ת תבואות שמש (או"ח סי' סג ד"ה אמנם נראה), והגר"מ מאזוז באור תורה (אלול תשמג סי' קכט). ומש"כ בחזו"ע (ח"א עמ' צח) שבשלחן שלמה למרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב להקל לתת גם בשבת ע"ג מקום שיהיה דולק אח"כ מאליו. ע"כ. אחהמ"ר לא זכיתי להבין דבריו, דבהליכות שלמה (סי' רנג אות לב סק"ה עמ' קד) כתב להדיא שבשבת עצמה אסור ליתן התבשיל על הפלאטה גם בשעה שאינה מופעלת, ורק מע"ש מותר לתת אוכל מבושל בשעה שאינה מופעלת אך כשהיא מחוברת לשעון שיחבר את הזרם בשבת. ע"ש.]

חשמלית שהיא כבויה, וע"י שעון שבת נדלקת לאחר זמן, שאין זה אלא גרמא דשרי, ועוד שבישול אחר בישול נתון במחלוקת הפוסקים וכיון שאינו אלא בגרמא, ספיקא דרבנן לקולא. ע"ש. א"כ ה"ה במאכל בן דורסאי דהוי מחלוקת הפוסקים, כיון שאינו אלא בגרמא אפשר להקל. שו"ר שכ"כ לדמות בספר הלכה ברורה (סי' שיח אות קח) שהמיקל להניח על פלאטה כבויה מאכל ב"ד יש לו ע"מ שיסמוך. ע"ש. [אולם אין היתר זה מוסכם לכ"ע, דרבים מהפוסקים חולקים על היתרו של שו"ת יבי"א הנ"ל, מכח דברי הרמ"א (סי' רנג ס"ה) דמוכח שאסור, וכמש"כ בשו"ת אול"צ (פ"ל סי"ח) לאסור להניח תבשיל קר ע"ג פלאטה כבויה כדי שהתבשיל יתחמם לכשתפעל

שיצולו, מפני שממחר לגמור בשולם בשבת. ע"כ. וכן מבואר בשו"ע (סי' רנו ס"ד): אף על פי שאין טומגין בשבת אפילו בדבר שאין מוסיף הבל, אם טמן

טו) הנה כתב השו"ע (סי' רנד ס"ד) פירות שנאכלין חזין, מותר ליתנם, ומיהו צריך לזהר שלא יחזיר הכיסוי אם נתגלה משחשיכה, ושלא להוסיף עליו, עד

בו מבעוד יום ונתגלה משחשכה מותר לחזור ולכסותו. וכן אם רצה להוסיף עליו בשבת מוסיף, וכן אם רוצה ליטלו כולו ולתת אחר במקומו בין שהראשון חם יותר מהשני בין שהשני חם יותר מהראשון אפילו לא היה מכוסה אלא בסדין יכול ליטלו ולכסותו בגלופקרין, והוא שנתבשלה הקדירה כל צרכה. ע"כ. הרי שאסור להוסיף שום כיסוי אם לא נתבשל כל צרכו.

ומה שכתבנו שאין להרים את כיסוי הקדירה עצמה אם התבשיל לא בשל כ"צ, כן מבואר מדברי הרמ"א (סי' רנט ס"ז) שכתב שאין לסתום התנור אם לא בשל התבשיל כ"צ, דגורם בישול. ע"ש. וכן מבואר בהגהות רע"א (ריש סי' שיח סק"א) דקרובי בישול הוי איסור תורה. ע"ש.

ומכאן למד ג"כ בספר הליכות שבת (ח"ב עמ' תטו) שאסור לקרב את סיר החמין שלא בשל כ"צ מצידו הפלאטה למרכזה, אף שגם בצידו הפלאטה יתבשל החמין, היות ובפעולתו גורם לזירוז התבשיל, שכן מרכז הפלאטה חם יותר מצידו הפלאטה ואף ע"י גוי אסור. ע"ש. ורבים נכשלים בזה מחוסר ידיעה. וכ"כ לעורר בזה בספר פני שבת (ח"ג סי' ה). ע"ש. וזה דוקא בפלאטה שהגופי חימום במרכזה [אמנם שמעתי שיש פלטות שיש גופי חימום בצידו הפלאטה ובאמצעה א"כ בכה"ג אין איסור להזיז התבשיל מהמרכז לצדדים כי ככולו מידת החום שוה].

וכ"פ בספר הלכה ברורה (סי' שיח סעיף ס), והוסיף שכמו כן אם היתה הקדרה מונחת על גבי קדרה אחרת המונחת על האש המכוסה או על הפלאטה, והסיר את הקדרה התחתונה, ורוצה להניח את הקדרה העליונה על גבי האש המכוסה או על גבי הפלאטה, אסור לעשות כן כל עוד שלא נתבשל כל התבשיל שבתוכה. ע"כ. ומ"מ בדיעבד אם עשה כן, ובאותה שעה היה כל התבשיל מבושל חלקית עכ"פ, באופן שהוא ראוי לאכילה מדוחק, לא נאסר תבשיל זה, ומותר לאכלו בשבת, כמבואר בביאור הלכה (סי' שיח ס"ד סוד"ה אפילו), וכן מבואר במשנ"ב (שם סעיף א סק"ב). ע"ש.

ושמעתי מיהודי ירא"ש שמנהגו היה להשים ג' חנון לא אפוי כלל בכניסת השבת בתנור, ובכך במשך הלילה נאפה היטב, והיה מידי ליל שבת פותח התנור של הג' חנון, ומחמם את החלות, ולא ידע מה איסור בכך, אבל אחר ששמע את ההלכה שבפתיחת וסגירת התנור מזרז בכך את הבישול נחרד על זה ששנים רבות היה עובר איסור דאורייתא. ולכן מצוה רבה להזהיר על כך. ובלא"ה אסור לחמם את החלות בתנור משום מיחזי כבישול שהרי רגילים לאפות בתנור חלות וכמבואר בשו"ע (סי' רנג ס"ב), ולא דמי לפלאטה שכתבו הפוסקים שמותר לחמם עליה ממש אף שהיא דלוקה, דהתם אין רגילות לאפות שם ולא מיחזי כמבשל.

חימום ג'חנן בפלאטה

כמו כן שמעתי שישנם שרגילים לחמם את הג'חנן בפלאטה, ואחר שהתחמם בצד אחד הופכים אותו לצד שני אף שלא אפוי כל צרכו, ויש לעוררם על כך שיש בזה איסור משום אפיה.

אם יש בישול כשהעצמות לא התרככו

אפילו לאחר שנעשו רכים, אם באותה העיר יש הרבה אנשים שכן אוכלים אותם ומרגישים בזה טעם טוב ומיוחד, אפשר שגם לאותם שאינם אוכלים אסור להחזיר את הקדרה לפני שהעצמות נתרככו. ע"ש. עוד הביא שם בהלכה ברורה שהגר"ח פ' שיינברג זצ"ל בתשובה שהובאה בספר הזכרון להגר"ב ז'ולטי (עמ' תרמג) האריך להשיב על דברי הגרש"ז אויערבאך והעלה להקל.

ואם התבשיל התבשל כל צרכו, אלא דאיכא עצמות שלא התרככו, בספר בדי השולחן (על שש"כ פ"ח הערה ח) הביא בשם מרן הגרע"י זצ"ל שהדבר תלוי אי בדעתו לאוכלם אסור לכסות הקדירה, ואם אין בדעתו לאכול מותר לכסות הקדירה. ע"ש. וכ"פ בהלכה ברורה (סי' שיח עמ' ר). והביא שם דברי הגרש"ז אויערבאך בספר מנחת שלמה (ח"א סי' ו) שכתב שגם אותם האנשים שאינם רגילים ללעוס את העצמות

הזנות תבשיל לח ע"ג פלאטה

בישול אחר בישול בלח. אולם בספר ילקו"י (עמ' תרכז ואילך) חולק וס"ל שמלאכת מבשל שונה משאר מלאכות שכן כל דרך מבשל היא בגרמא מאחר שהבישול נעשה מאליו ע"י האש, ולכן בכח"ג אף שאינו אלא גורם חייב משום מבשל, ושכן מבואר בראשונים. ע"ש. וכ"כ בהלכה ברורה (סי' שיח בבירור הלכה ס"ק עג). ולפי"ז יש להחמיר לא להזיז סיר לאמצעית הפלאטה דהוי חשש דאורייתא. [ולא דמי למש"כ בחזו"ע (ח"א עמ' כ) להתיר להניח תבשיל על פלאטה כבויה וע"י שעון שבת היא תידלק אחר זמן משעת הנחתה דהוי גרמא ומותר, דהתם כיון דפלאטה כבויה הוי גרמא ולא כדרך המלאכה משא"כ אם הפלאטה דולקת. ודו"ק].

ונסתפקתי מהו להזיז תבשיל לח שאין היס"ב (וכגון שהיה הפסקת חשמל וכד') מצידי הפלאטה לאמצעית הפלאטה. ונראה שזה תלוי במחלוקת אחרונים. ואבאר שיחתי, דהנה הא דהחמיר השו"ע (סי' שיח ס"ד) בבישול אחר בישול בלח, כתב בחזו"ע (שבת א עמ' עח) שהוא מכיון דהוי מחלוקת בשל תורה, והנה בספר מנוחת אהבה (ח"ב פ"א סי"ג) כתב לדייק מלשון השו"ע (סי' רנז ס"ד) שתוספת כיסוי לקדרה שלא נתבשלה כ"צ שמזוז הבישול אין איסורו אלא מדרבנן. ע"ש. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז ס"ט בהערות), ולפי"ז י"ל דשרי להזיז הסיר לאמצעית הפלאטה דבכח"ג דאיסורו מדרבנן יודה השו"ע דספיקא דרבנן לקולא ואין

בית הכנסת - יש רבים המארגנים מנין של מנחה ערבית בבתייהם כגון שיש להם הרבה בנים וחתנים, וכן בחנוכה בית, ובארועי שמחות, בחופי ים וכד', ויש לתת תשומת לבם שלכתחילה יש להתפלל בבית הכנסת היכא דאפשר, שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת.^(ט)

ודע שכמו"כ כל זמן שלא נתבשלה כל צרכה והקדירה עומדת על האש, אסור להוציא ממנה מאכל או מים, כיון שעיי"ז מקרב בישול שאר התבשיל הנשאר בקדירה, כי כשהתבשיל מתמעט ממחר בישולו יותר, וכ"כ לעורר בספר פני שבת הנ"ל (שם). ומכ"ש דאסור להגיס הקדירה כה"ג דמקרב בישולו וכמבואר בשו"ע (סי' שיח סי"ח).

מז כ"כ לעורר כיו"ב בחזו"ע (סוכות עמ' קמז) שלא יתפלל לכתחילה בסוכה, כשיש בית הכנסת בעירו ובשכונתו, ואפילו יש לו שם עשרה להתפלל עמו בסוכה עדיף שילך

ויתפלל בבית הכנסת, שאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. וע"ע בשו"ע (סי' צ ס"ט), ובכף החיים (שם אות נא ו-נד), ובירחון יתד המאיר (תשרי תשע"ד עמ' 26).

תפילה בבית כשאחד מהמתפללים ממהר

ומ"מ במקום צורך, כגון כשאחד המתפללים ממהר לצאת לעיר אחרת, ואם ימתין למנין שבבית הכנסת יאחר את האוטובוס הקרוב, וגם בעירו לא יהיה לו מניין עוד בשעה זו כגון בערבית (או שכבר יעבור זמן התפילה עד שיגיע לעירו, כגון במנחה), נראה לכאורה דיכול להקל להתפלל במנין שמארגנים בבית, כיון שאין איסור להתפלל שלא בבית הכנסת, אלא רק לכתחילה.

אלא שיל"ע האם אריך למיעבד הכי כאשר מפסיד את שאר המתפללים (שלא צריכים לנסוע) בתפילה

בבית הכנסת. ונראה שזה תלוי במחלוקת האחרונים האם תפילה בציבור הוי חובה או הידור (ע' מה שכתבתי בזה בספר בחוקותיך אשתעשע עמ' קיג), דלדעת הפוסקים דהוי חובה, מסתבר כיון שיש חיוב ערבות לשני שיתפלל בציבור, ולהם הוי רק הידור ומעלה, יש להם להתפלל עמו, דעדיף חובת השני מאשר הידור של עצמו (וכפי שמצינו בנר חנוכה וכדלהלן). אבל לפוסקים הסוברים שתפילה בציבור הוי הידור, אינם חייבים להתפלל עמו, דאף שנראה שההידור של תפילה בציבור הוי יותר מעלה, מ"מ כיון דסו"ס

בית הכנסת - יש לעורר מש"כ הרמ"א שביציאתו מבית הכנסת ישתחוה, וקודם לכן ראוי לומר "ה' נִחַנֵּי בְּצִדְקָתְךָ לְמַעַן שׁוֹרְרֵי הַיָּשָׁר לְפָנֶי דְרָפְךָ", ומשתחוה ויוצא.⁽¹⁾

משום ספק חובת האשה [וכ"כ בספר תורת האשה (פ"ג הערה 75), והוסיף, דדמי קצת למה שכתבו הפוסקים בענין אחד שיש לו שמן לכל שמונת ימי חנוכה למהדרין מן המהדרין, ולחברו אין שמן כלל, מוטב שיותר על ההידור וידליק נר אחד בלבד ויתן שמן לחברו שיוכל להדליק נרות חנוכה, כמ"ש המג"א (ריש סי' תרעא) וכמבואר בחזו"ע (עמ' כג). ע"ש. ויש לדחות. ע"כ. ונראה כוונתו דיש לדחות דבנדו"ד הוא רק ספק חובה לאשה ולא חובה ודאי. אך כאמור מהחזו"ע הנ"ל לעניין ברכת הלבנה משמע דגם בזה עדיף לוותר על ההידור שלו עבור ספק חובת האשה], א"כ ה"ה הכא דנימא להו לבטל את ההידור של התפילה בבית הכנסת כדי לקיים ספק חובה אצל אותו אדם של תפילה בציבור. ואפשר שיש לחלק. וצ"ע למעשה.

בתרווייהו הוא הידור אין להם חיוב ערבות לזה דחייך קודמים. וא"כ כיון שמצינו בזה מחלוקת הפוסקים, יש להסתפק אם יש להעדיף את ספק החובה של האחר של תפילת ציבור ולהתפלל עמו בציבור, או להעדיף ודאי הידור של עצמם להתפלל בביהכנ"ס.

ולכאורה יש להוכיח מדברי הגרע"י (בחזו"ע חנוכה עמ' שעא) שעדיף ספק חובת האחר על פני ודאי הידור של עצמו. שכתב לגבי ברכת הלבנה שנכון להוציא את האשה בברכתו מאחר שיש סימוכין גדולין (מהש"ס ומהראשונים ומהאחרונים) לחייב את האשה בברכת הלבנה אלא שלמעשה לא תברך מחמת סב"ל אלא שהבעל יברך ויפטור אותה, עי"ש, וכ"כ הכה"ח (סי' תכו סק"א), ע"ש, הרי שאומרים לאדם לבטל את עניין ברוב עם דהוי הידור (כדמוכח במשנ"ב סי' ח סקי"ג)

שצריך להשתחוות ביציאתו זה רק ביציאתו אחרי התפילה, וכמו שכתב בספר דרך שיחה תשובות מהגר"ח קניבסקי שליט"א (ח"א עמ' שכא).

יז) כ"כ הרמ"א (סי' קלב ס"ב). ועיין בדרכי משה (סי' קל"ג ס"ד) שכתב: ומשתחוה "מול ארון הקודש". וכ"ה בקיצור שו"ע (סי' כה ה"ד). ומה

לרוץ כשיוצא מבהכנ"ס

פסיעה גסה כשיוצא מבית הכנסת, אלא אם כן יוצא על מנת לחזור או אם הולך

כמו"כ יש לעורר מה שפסק השו"ע (סי' צ ס"ב), שאסור לרוץ או לפסוע

בית הכנסת - מה שצריך לומר פסוק או לשהות מעט בנכנס לבית הכנסת כדי לקרוא לחבירו וכד' צריך לומר הפסוק דוקא לפני שקורא לחבירו, לפי שאם יקדים לקרוא לחבירו ורק אחר כך יאמר הפסוק, זה נראה שעיקר הכניסה היא לצורכו ואמירת הפסוק היא רק טפלה לזה.^(יח)

מבית הכנסת לבית המדרש ללמוד תורה. ע"כ. וטעם הדבר כתב המ"ב (סקמ"ג) שבזה נראה שהוא שמח ביציאתו וששהייתו בבית הכנסת היתה עליו למשא, אלא ילך לאט להראות שקשה עליו פרידתו מבית הכנסת. ועיין בספר אפיקי מגינים (חידושים סי' ז אות לד) דכתב כשיוצא מבית הכנסת האיסור לרוץ הוא רק סמוך לבית הכנסת. וכן

כתוב בבאר יעקב על השו"ע (סי' ז אות יח) שהאיסור לרוץ הוא רק עד שיהיה רחוק מבית הכנסת. ע"ש. ומש"כ השו"ע שמותר לרוץ בהולך "לבית מדרש", לאו דוקא הוא, אלא ה"ה כל דבר מצוה שרי, וכמו שכתב בחסד לאלפים (סי' ז סי"ד), וכ"ה במור וקציעה (סי' ז) שהוא הדין לכל דבר מצוה. ועיין בתורת חיים (סי' ז אות יד).

מצוה לרוץ לבהכ"ס

כמו"ב יש לתת את הדעת למה שפסק השו"ע (סי' ז סי"ב) מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת, וכן לכל דבר מצוה, ואפילו בשבת. וכתב המ"ב בשם הפרישה שעיקר הריצה תהיה סמוך לבית הכנסת, דשם ניכר שהוא רץ לבית הכנסת. וכל אחד ישאל את עצמו מתי קיים הלכה זו. וכן אם קיים מש"כ

המ"ב (סי' זו סק"א): קודם בואו לבהכ"ס, בעודו בחצר, יאמר "בבית אלהים נהלך ברגש" (תהלים נ"ה ט"ו), וירתע עצמו בהכנסתו שם, מרוב פחד ה', וימתין וישהא מעט ויאמר "ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך" (תהלים ה ח), ואח"כ יכנס. ע"כ.

יח) כתב השו"ע (סי' קנא ס"א): אם צריך ליכנס לבית הכנסת לצרכו, כגון לקרוא לאדם, יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה, ואח"כ יקראנו, כדי שלא יהא נראה כאילו נכנס לצרכו. ע"כ. וכתב המ"ב

(ס"ק יב), דר"ל אבל לא יקדים הקריאה מקודם שיאמר איזה ד"ת, דאם יעשה כן יהיה נראה דאמירת הד"ת הוא רק טפל. ועיין בספר שונה הלכות (סי' קנא סק"ח) ובכף החיים (סי' קנא אות כד).

בית קברות - צריך להזהיר את ההמון שהולכין לבית עלמין בסיום ימי השבעה, וכן ביום השלושים, ובפקודת השנה, וקוראים תהילים או ששונים כמה משניות ליד הקברות שיאמרו לפני כן, שהלימוד יהיה לעילוי נשמת כל מתי ישראל הקבורים כאן, ובפרט לפלוני בן פלונית הקבור כאן, וקורין פסוקים, ובגמור הלימוד קודם הקדיש יאמר ג"כ שזה יהיה לע"נ כל הנפטרים שבבית הקברות, ובפרט לעילוי נשמת פלוני בן פלונית, שהרי אם יזכירו רק המת שלהם הוי לועג לרש של שאר המתים.^(ט)

כשנכנס לבהכ"ס לקרוא לחבירו

ואם אינו יודע לא לקרות ולא לשנות, יאמר לאחד מהתינוקות קרא לי פסוק שאתה קורא בו או ישהה מעט ואחר כך יצא, שהישיבה בהם מצוה שנאמר "אשרי יושבי ביתך".^(ז) ושיעור הישיבה כדי הילוך ב' פתחים לדעת היש מפרשים בסימן צ סוף סעיף כ. ע"כ. הרי דכתב או לקרוא פסוק או לשהות ולשבת, ולא דבעי למעבד תרוויהו. וע"ע מש"כ בזה בספר כדאמרי אינשי (ערך בית כנסת).

ובהיותי בזה אמרתי להעיר על מה שיש רגילים שכאשר נכנסים לבהכ"ס לקרוא לחבירו וכד' יושבים וקוראים פסוק, וחושבים שלא סגי בקריאת פסוק גרידא, אינו נכון, אלא העיקר לומר פסוק אפילו בעמידה, או לשבת בלא פסוק. דהרי כתב השו"ע (סי' קנא ס"א), ואם צריך ליכנס בהם לצרכו כגון לקרוא לאדם, יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה ואחר כך יקראנו, כדי שלא יהא נראה כאילו נכנס לצרכו.

משום "לועג לרש" (עיין ברכות יח. ושו"ע אור"ח סי' מה סעי' א. וסי' צא סעי' ז, ויו"ד סי' רפב סעי' ד, וסי' שסז סעי' ב, וסי' שסג סעי' ג) וכמו שכתב הנימוקי יוסף בשם הרמ"ה, הובא בבית יוסף (יו"ד סי' שדמ), וכן פסק השולחן ערוך (שם סעי' יז) שמותר לומר פסוקים ודרשה לכבוד המת בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות, וכתב על כך הברכי יוסף (שם ס"ק ז) שכן הוא המנהג בכל תפוצות ישראל ללמוד על הקבר לזכותו של

יט) הנה ידוע דנתפשט המנהג לבקר בבית הקברות, מקום קבורת הנפטר, ביום השבעה, אחר שסיימו את ימי האבל ועמדו המנחמים מאצלם. וכן בפקודת החודש ביום השלושים, וכן בפקודת השנה ביום הפטירה, כדי להתפלל שם לעילוי נשמתם, וכמו שכתב בספר קב הישר (פ' עא) ובספר טעמי המנהגים (ח"ג דף לו ע"א) דמנהג יפה הוא, לזכותו ולעילוי נשמתו של הנפטר, והדבר מותר ואין לחוש בזה

הנפטר, ושכן כתב הרדב"ז (ח"א סי' רכד). והגם שיש אחרונים שפקפקו בזה, מ"מ כן קיי"ל להלכה וכמש"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' כט אות ד), וכן פסק בילקוט יוסף (או"ח סי' כג סעי' ה). ואולם אך דא עקא דרבים וטובים לא שמים על ליבם שכאשר קוראים התהילים ושונים משניות לעילוי נשמת הנפטר הוי לועג לרש לשאר הנפטרים, וכמ"ש הרמ"א (ר"ס שסח), וכ"כ בשו"ת מהר"י הכהן (מה"ת סוף סי' מח) שאין להתיר ללמוד משניות לכבודו של המת או לעילוי נשמתו שיש בזה משום איסור לועג לרש בגלל המתים האחרים ששוכבים שם. ע"ש. ולכן נראה שצריך להוסיף שיהיה לעילוי נשמת שאר המתים הקבורים שם ואזי אין בזה משום לועג לרש. וכ"כ בחזו"ע אבילות (ח"ג עמ' רי). וכ"כ בשו"ת זקן אהרון (תניא סי' פ"ה).

וע"ע בספר הלכתא מאורייתא (ח"א סי' ח אות ה).

הן אמת שהיה מקום ליישב מנהג העולם, ע"פ מש"כ הגאון הנצי"ב בספר העמק שאלה (פר' חיי שרה שאילתא יד אות ו) שכתב שהמנהג לומר קדיש בתוך ד' אמות לקבר סמוך לו ממש, והטעם מפני שנהגו להעמיק הקבר יותר מעשרה טפחים והוי רשות בפני עצמה, כדאמרינן בברכות (כה). שאם היה מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה טפחים יושב בצדו וקורא ק"ש, ואין בית הקברות חמור יותר ממת המונח גלוי וגבוה או נמוך מעשרה טפחים. מ"מ סברת יחידאה היא, ולכן יש להחמיר לכתחילה לעשות כדכתבין לומר שלומד לע"נ כל מתי ישראל הקבורים כאן.

ברכה על ראיית בית הקברות

ועוד יש לעורר המון העם לברך את הברכה שתיקנו חכמים על ראיית בית הקברות, וכמו שכתב השו"ע (סי' רכד סי"ב): הרואה קברי ישראל אחת לשלושים יום, אומר ברוך אתה ה' אמ"ה, אשר יצר אתכם בדין, וזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, והחיה אתכם בדין, ויודע מספר כולכם, ועתיד להחיותכם ולהקימכם בדין לחיי העולם הבא, ברוך אתה ה' מחיה המתים. ע"ש. ולדאבונינו הרב, הרבה מתרפים מברכה זו וזאת מחמת שלא זוכרים אותה בע"פ ולכן אדם שיודע שהולך לבית הקברות, יביא עימו סידור כדי שיוכל לברך ברכה זו ונבדרך כלל בכניסה הראשית יש את

הברכה כתובה בגדול]. ויש להסתפק באדם שגר בסמיכות לבית הקברות ולא ראה את בית הקברות שלשים יום, אם צריך לברך ברכה זו, דהנה הגרש"ז אויערבך כתב (בהליכות שלמה תפילה פכ"ג הלכה כח) לגבי ים, שהדר סמור לים אף אם לא ראהו שלשים יום אינו מברך עליו, וכפי שמצינו לגבי קריעה על הירושלים, שהדר בסמיכות אינו קורע אף אם לא ראה את הכותל שלשים יום, ע"ש, וי"ל דה"נ כיון שגר בסמיכות לבית הקברות אין לו התפעלות כ"כ מהמתים, או דלמא ברכה זו אינה תלויה בהתפעלות האדם אלא בשבחו של מקום על המתים ויש

בכורות - כאשר אין לזוים בבית הכנסת צריך ליידע את הבכורות שעליהם מוטל ליטול ידים לכהנים קודם נשיאת כפים, וקודם לכן יטלו הבכורות ידים לעצמם.⁽²⁾

שיראה הקבר שנתחדש, ומפשט השו"ע שכל ברכות הראיה אינו מברך בתוך ל' יום מ' שגם בית קברות הוא ענין של התפעלות, נראה דמברכים בכל גווי. וצ"ע].

לברך, ואף שבשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקסט) כ' שאם נתחדש אפי' קבר אחד יש לברך אפי' בתוך ל' יום, ומסתמא בכל בית קברות מוסיפים קבר כל יום, כבר כתב בשו"ת רע"א (סי' נא) שבעינן

אין לשאול בשלום בבית הקברות וכשמלווים את המת

ולסיום יש לעורר מש"כ הרמ"א (סי' שמג ס"ב) שאין לשאול שאלת שלום בבית הקברות, אלא מחוץ לארבע אמות של קבר, ואם יש שם מת שטרם נקבר אסור לשאול שאלת שלום בכל בית הקברות. וע"ע בית לחם יהודה (שם סק"ב). וכתב בגשר החיים (ח"א פי"ד ס"א סקט"ז) דה"ה בשעה שמלוים המת אין לשאול שאלת שלום. וכיו"ב כתב הגרי"ח זונפלד זצ"ל בשלמת חיים (סי' תר"ז), וכ"ה בהנהגות ופסקים (עמ' 154) כשמאספים אצל בית המת ללוותו אין לשאול שאלת שלום.

וכשממת אדם גדול כתב הערוך השולחן (יו"ד סי' שמג ס"ד) שכל זמן שלא נקבר אין לשאול שאלת שלום בכל העיר אפילו בעיר גדולה. עוד כתב הערוך השולחן (יו"ד סי' שמג ה"ד ובסי' שפה ס"ד), דבכל ימי השבעה אין לשאול שאלת שלום בבית האבל, לא לאבל ולא לאחרים הנמצאים שם, כיון שאין להזכיר שלום בביתו שהוא מקום צער, לכן לא נאה להתראות בשלום, ויש מקילים בזה כיון שהשאלת שלום שלנו אינה כשאלת שלום שלהם, אבל חלילה להקל בזה. ע"ש.

"וגם את אחיך מטה לוי וכו' שבט אביך כלל", מכאן כל כהן דפרים ידוי בעי לאתקדשא ע"י דקדישא ליתוסף קדושה על קדושה, ולא יטול קדושה דמיא מבר נש אחרא דלאו קדישא. וכתוב עוד שם ובצניעותא דספרא תנא לוי, דאתקדש כהנא בעי לאתקדשא בקדמיתא. ע"כ. וכן ראוי לנהוג". עכ"ד. וכן פסק בשולחן ערוך (סי' קכח ס"ו), שהלוי יוצק

(כ) הנה כתב הבית יוסף (סימן קכח קיא ע"ב ד"ה ורבינו) בשם הזוהר (פרשת נשא קמז:), וזה לשונו: "תנא כהן דבעי לפרסא ידוי, בעי ליתוסף קדושה על קדושה דיליה דיבעי לקדשא ידוי על ידי דקדישא, מאי קדישא, דא ליואה, דיבעי כהנא ליטול קדושה דמיא מן ידוי, דכתיב "וקדשת את הלויים", הא אינון קדישין וכתוב בלויים (במדבר יח א)

מים על ידיהם וקודם לכן יטול הלוי ידיו. ע"כ. [ועיין בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' מח וח"ו סי' לט) שכתב על מה שנהגו הלויים לצאת באמצע חזרת הש"ץ ליטול ידי הכהנים ומבטלים בכך שמיעת חזרת הש"ץ ועניית אמן שסגולתם רב מאוד כמבואר בש"ס ובזוה"ק, שלמנהג נטילת ידי הכהנים אין מקור בש"ס אלא רק בזוה"ק, וגם מצא בספר שיח תפילה שמביא כת"י מהגאון האדר"ת שמעיר על כך, ולדעתי טועים הם הלויים

שסוברים שהיא מצוה חיובית כמו על הכהנים, וע"כ מזרזים כולם לזכות במצוה זו, ומזה ראיתי במנינים מצומצמים שלא נשארו עשרה לשמוע חזרת הש"ץ, וגם רבה המהומה עד שאינם שומעים ברכת רצה, ואינם עונים אמן, וביותר ילקלו אז להרבות בשחוק וקלות ראש וכו', לכן מסיק שבא"י רצוי שרק לוי אחד יצא ליטול הידיים ובחו"ל ברגלים יוצאים כל הלויים, וכן נהג הגר"ז מבריסק וראוי שכל אחד יטול ידי כהן אחר. ע"ש].

אין לויים יטלו הבכורות

ואם אין לוויים בבית הכנסת, כתב השו"ע הרב (סעיף י) והאורחות חיים (סק"ח) בשם הפוסקים, וכ"ה במ"ב (סי' קכח ס"ק כ"ב), שיוצק בכור פטר רחם, שהוא ג"כ קדוש קצת. ובספר הליכות שלמה (פ"י אות ט) כתב שכן הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. [ואם נולד בניתוח קיסרי כתב בפס"ת (סי' קכח הער' 109) דמהוספת המחצה"ש שכתב "דפטר רחם צריך פדיון", משמע דדוקא בכ"ה"ג שאכן היה חייב בפדיון יוצק הבכור ולא בנוול יוצא דופן (ניתוח קיסרי) או הבא אחר נפל שאין בו פדיון].

ואנכי הרואה להרב כף החיים (סק"מ) אחר שהביא דברי אחרונים הנ"ל, כתב בזה"ל: "אמנם לא ראיתי מי שנוהג כן, ונראה שסומכים על פשט דברי הזוהר דמשמע דוקא לוי". ע"ש. ולא ידעתי מה הכרח איכא, די"ל דהזוהר איירי בסתמא דמילתא, דאיכא לוויים

שהם קדושים יותר מבכורות, אבל אה"נ אם אין לוויים בודאי שעדיף שהבכורות שיש בהם קדושה יטלו. וכדברי כל האחרונים שהביאו את הזוהר וכתבו שאם אין לוי יטול הבכור. ועוד יש להוסיף שלעתיד לבא תהא עבודת המקדש בבכורים [עכ"פ בנוסף לכהנים] וכמש"כ האריז"ל (ספר הגילגולים פכ"ג) שכתב בזה"ל: "קין היה הבכור בסוד אשת חיל עטרת בעלה וכו', בתחילה היה העבודה בבכורים שהם מבחינת הגבורות וכו', ולעתיד כשיתקנו הגבורות תחזור העבודה אל הבכורות שהם לויים. ע"כ. וכן מתבאר בדברי האוה"ח הקדוש (בראשית מט כח, ובמדבר ג מה. וע"ע בדבריו בשמות לח כא) ובדברי הגר"י אייבשיץ (בספרו אהבת יהונתן בהפטרה לפרשת אמור). וע"ע בזה באורך בקובץ בית אהרן וישראל (קיג שנה יט ה, עמ' קכט וקטו שנה כא עמ' קלג) ובספר ימות המשיח בהלכה (סי' מג).

בציעת לחם - צריך להזהיר את העם שבשעה שמברכין המוציא על הלחם צריכים לאחוז בעשר אצבעות את הלחם, ולברך המוציא. בין אם אוכל לחם שלם ובין אם אוכל לחם פרום, בין בחול ובין בשבת, ולדאבונינו הרב, ראינו שרבים לא מקפידים בזה. (כא)

כשהכהן ע"ה אם הבכור יטול ידיו

ת"ח והכהן עם הארץ כתב המ"ב (סי' קכח סקכ"ח) שיחמיר ויטול. ע"ש. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סל"ב) משום שני טעמים, דבזה"ז אין לנו דין ת"ח לעניין זה, ועוד דכמעט אין כהן עם הארץ ממש שהרי כל הכהנים שלנו יודעים להתפלל].

ודע דכשיש בכור ת"ח וכהן עם הארץ כתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל (תשובה בכ"י) הוב"ד במ"ב דרשו (סי' קכח הערה 34) שאין הבכור צריך להטריח עצמו על כך, ובפרט שכתב כה"ח (ס"ק מ) שמדברי הזהר משמע שרק לוי יטול ידי הכהנים ולא בכור. [ובלוי אף שהוא

(נג). [והבא"ח (פרשת אמור ה"ה) גם הביא טעם זה, אלא דנקט מצות ביכורים במקום "לא תחסום שור בדישו", ובספר אדרת יעקב על הבא"ח (שם) תמה על דבריו שהזכיר "ביכורים", שלא כתוב בירושלמי דחלה הנ"ל, ולא כתב "לא תחסום". ע"ש. אולם לק"מ, משום דבמדרש ויכולו [ביפה מראה על הירושלמי כתב שם כן בשם המדרש ויכולו, אולם לפנינו במדרש ויכולו (נדפס בתוך ספר הליקוטים ח"ב, תרס"ג, בדף יח ע"ב) כתב "לא תחסום" כבירושלמי, ולא "ביכורים" (ושו"ר בירושלמי מהדורת עוז והדר שם שהעירו כן על היפה מראה הנ"ל). אכן בטור (סי' קסז) כתב בכורים. וכן כתב הבאר היטב (שם סק"ו). וע"ע בביאור הגר"א (סי' קסז ס"ק טז)] כתוב

כא) הנה כתב בשו"ע (סי' קסז ס"ד) יתן שתי ידיו על הפת בשעת ברכה, שיש בהן י' אצבעות, כנגד י' מצוות התלויות בפת, ולכך יש י' תיבות בברכת המוציא, וי' תיבות בפסוק "מצמיח חציר לבהמה", וי' תיבות בפסוק "עיני כל אליך ישברו", וי' תיבות בפסוק "ארץ חיטה ושעורה", וי' תיבות בפסוק "ויתן לך". ע"כ. ומקורו מדברי הירושלמי [ספ"ק דחלה]. וי' מצוות התלויות בפת הם: בשעת החרישה "לא תחרוש בשור וחמור יחדיו", בשעת הזריעה "שדך לא תזרע כלאים", בשעת דישה "לא תחסום שור בדישו", לקט, שכחה, ופאה, תרומה, מעשר ראשון ושני, וחלה. וכמו שכתב המ"ב (שם ס"ק כד) והכה"ח (סי' קנח אות

להדיא מצות ביכורים, וכנראה זה יותר יתיישב לו שזה מצוה שנוהגת בתבואה בעצמה. ודו"ק.

ויש עוד טעם, כמו שהביא מרן החיד"א במחב"ר שם (אות ג) דלפי דברי האריז"ל הטעם דיניח עשר אצבעות על הפת הוא כדי לרמוז אל המלכות המקבלת השפעה מעשר ספירות. ע"ש.

ועוד טעם, הביא הבן איש חי (ש"ר פרשת אמור ה), כנגד עשר מלאכות שיש מן החרישה ועד האפיה, כי בכל

מלאכה נעשה בירור נ"ק כנודע, לכך יש עשרה תיבות בברכת המוציא ועשרה תיבות בפסוק עיני כל וכו' פותח וכו'. ע"ש. [וטעם זה שגור בפי העולם ומשום מה איני יודע למה הניחו הטעם המפורש בירושלמי שזה כנגד עשר מצוות שנעשות בפת]. וע"ע באלשיך (ויקרא פרק טז ד"ה בזאת) שכתב ג"כ בטעם הדבר שציוו לפרוש האדם עשר אצבעותיו על הפת אחר טהרת הנטילה, לבל ישרה כח עשר כוחות חיצונים, רק הקדושים.

אם סגי כשאוחז עם ב' הידים או בעיני י' אצבעות

ודע שישנם שמחזיקים את הלחם בשתי הידיים, וסוברים שבכך סגי אפי' שאין כל העשר אצבעות ממש נוגעות בלחם, כיון שהעיקר יש בידים עשר אצבעות, אבל אי"ז נכון, אלא צריכים להקפיד ולשים לב שכל עשר

אצבעותיהם יאחזו בלחם, וכמו שמדקדק מדברי התוס' במסכת ברכות (לח: ד"ה והלכתא), דכתבו בזה"ל: ועל כן יש לבצוע בשתי ידיו "בעשר אצבעות" נגד י' תיבות שבמקרא זה. עכ"ד.

אם יש חילוק בין לחם שלם או פרוס וכן בין ימי חול לשבת

וכמו"כ אין חילוק בין לחם שלם ללחם פרוס, או בין יום שבת ליום חול, שלעולם צריך לאחוז הלחם בעשר אצבעות. ופשוט הוא, דזיל בתר טעמא. שו"ר שכ"כ לעורר בפס"ת (ח"ב סי' קסז הערה 26) שלענין להניח ב' ידיו על

הלחם בעת הברכה אין כלל נפק"מ בין ככר גדול לפרוסה כביצה, דכל הטעמים המוזכרים בשו"ע (ס"ב) שייכי בכל לחם שהוא. ודלא כהמון העם שאין מקפידים בזה רק בלחם שלם או רק בשב"ק, ויש להעיר על כך. ע"כ.

אחיזת הלחם בעשר אצבעותיו בלחם משנה

אולם בשבת שמברכין על לחם משנה סגי שעשר אצבעותיו יגעו בשני החלות גם יחד ואי"צ שעשר אצבעותיו כולם יגעו דוקא באותו לחם שדעתו

לבצוע דזה כמעט ואי אפשר, והעיקר דכל אצבעותיו נוגעים בשני הלחמים, וכן נהוג עלמא, וכמו שהעלה בספר סדר ברכות (ח"א עמ' טו). ע"ש.

אם צריך לאחוז פת כיסנין בעשר אצבעות

ויש לדון בפת הבאה בכיסנין, אם צריך לאחוז הפת בעשר אצבעות בשעת הברכה ולכאורה לפי כל הטעמים הנ"ל שייך דין זה גם בפת הבאה בכיסנין. וצ"ב למה השו"ע נקט דין זה רק בפת. ואין לומר משום שמברכים ע"ז בורא מיני מזונות, ואין בברכה זו עשר מילים, זה אינו, דהא ברכת המוציא שיש בה עשר מילים היא כנגד העשר מצוות שנעשים בפת, ולא הפוך (שאחזית העשר אצבעות כנגד המילים של הברכה). ודו"ק.

ועוד יש להבין, דהיא גופא מדוע תקנו בברכת מזונות רק ט' תיבות ולא י', הרי גם בה שייך הטעמים הנ"ל.

וראיתי בפס"ת (סי' קסז הערה 39) שעמד בזה וכתב דתיקנו לרמז טעמים אלו רק בפת, מפאת חשיבותו המיוחדת דקובע ברכה לעצמו וברכהמ"ז, אמנם אם קובע סעודתו על מזונות באופן שמברך המוציא וברכהמ"ז ודאי שייך הלכה זו. עכ"ד.

להסיר את השקית מהלחם ואת עטיפת נייר הפלאפל

וע"ע במ"ב (סימן קסז ס"ק כג) שהביא, שאם הוא לבוש בבתי ידים נכון שיסירם בשעת הברכה. וכ"כ המ"ב (סי' רעא ס"ק מא): כשבוצע על לחם משנה, יתן שתי ידיו על הפת ללא הפסק מפה. ע"ש. ולפי"ז צריך להיזהר כשאוכל פלאפל וכד' שיסיר את הכיסוי במקום אחיזת ידיו, וכן כשבוצעים על לחם משנה אם החלות בתוך שקית יסיר השקית קודם

שבוצע. [אא"כ היכא דא"א, וכגון היכא שאין מים מצויים לפניו בריחוק, שכורך ידיו במפה ולא נוגע בלחם]. וכ"ז דלא כמו שראיתי בספר בכרמי יהודא (עמ' שלד) שנשאל הרב יהודא שפירא זצ"ל אם הלחם עטוף בניילון, ובכה"ג דאין שאלה של הפסק בברכה לאכילה, האם צריך להסירו, והשיב דאין צריך להסיר הניילון. ע"ש. ולהאמור זה אינו.

שלא לבצוע קודם שסיים הברכה

ועוד יש לעורר, מה שיש הרבה שאינם נזהרים, שלקראת סיום ברכת המוציא הם כבר חותכים חתיכה מהלחם ע"מ לאכול, ויש להעיר להם ממה שכתב השו"ע (סי' קסז ס"א) וז"ל: ואחר שיסיים הברכה יפרידנה, כדי שתכלה הברכה בעוד שהפת שלם. עכ"ל. [ואגב, מה שכתב שם השו"ע שיחתוך מעט (באופן שאם יאחוז בפרוסה

יעלה שאר ככר עמו) קודם הברכה (כדי שלא יהיה שיהוי רב בין הברכה לאכילה ויראה כהפסקה. משנ"ב סק"ד), הנה היום לא נהגו בזה, והטעם כנראה ע"פ מ"ש הכה"ח (סי' קסז אות ז) דדוקא בפת עבה וקשה שיש שיהוי בחתיכתו, וגם על ידי סכין כידוע, זהו שצריך לחתוך קודם ברכה, אבל פת רכה או דקה שאין צריך שיהוי בחתיכתו ונחתך בידים אין לחתוך כי

אם אחר ברכת המוציא כדי שיהא שלם ממש בשעת הברכה. ע"כ. וסיים הכה"ח שם שאחר כך ראה שכן כתב כבר ה"ר זלמן (סוף אות ג) והקיצור שלחן ערוך

(סימן מ"א סוף אות ג). ע"ש. וע"ע בתשובתו של הרב אברהם דיי"ן שליט"א בקובץ קול סיני (אייר תשע"ז סימן נד) מה שהאריך בזה].

הגבחת הפת בזמן הברכה

ויש לעורר נמי מש"כ המשנ"ב (סי' קסז ס"ק כ"ג) בשם האחרונים דבברכת המוציא כשיאמר "השם" יגביה הככר, ובשבת שמברכין על שתי לחמים יגביה שניהם. אולם הבא"ח (ש"ר פר' אמור אות ו) כתב דלהרש"ש

צריך להגביה הלחם ב'המוציא', ולהאר"י ז"ל יש להגביה הלחם כשמאריך בה"א של המוציא. ע"ש. ורבים סבורים שדין זה נוהג רק בלחם משנה בשבת ואינו כן אלא בכל יום שבוצע צריך לעשות כן.

לטבול פת במלח ג"פ

ולסיום יש לציין, שבכל סעודה, אפילו בחול, יש ענין ע"פ הקבלה לטבול פת במלח ג"פ, וכמו שהביא המ"ב (סי' קסז סקל"ג), ודלא כמו שרבים סבורים שרק בשבת יש ענין לעשות כן. [ואם אין לו מלח, יטבילו ג' פעמים בלחם עצמו, או בסלט שיש בו מלח, כגון טחינה וכד'. ומה שכתב בספר הליכות מועד (ימים נוראים עמ' קכג), וז"ל: ומטעם זה כתב הכה"ח (סי' קסז אות לו) בשם ספר סולת בלולה שאם אין לו מלח יטביל הלחם בלחם עצמו, לפי שהוא גימטריא ג' פעמים הויה ויש בו מלח, ויכוין שחלק הלחם שאוכל הוא החסד וחלק הלחם שמטביל בו הוא הדין, ובכך ימתיק הדינים והגבורות בחסדים. ולא כמו שטועים אנשים להטביל המלח בסלט הטחינה וכד' הנמצא בשולחן. עכ"ל. אולם אין דבריו מוכרחים, דהנה ז"ל

הכה"ח שם: ואם אין לו מלח, נראה דיטבל פרוסת המוציא בלחם עצמו ג' פעמים, ויכוין להמתיק ג' גבורות בג' חסדים בכל טבול גבורה אחת, והטעם משום דהלחם אותיות מלח, וגם הוא גימטריא ג' הויות, ונוכל לכנות אותם לג' גבורות גם כן, ובפרט בפת דידן שיש בו מלח, ויכוין למתק המלח שבו, אלא שפרוסת המוציא יכוין שהיא כנגד ג' חסדים, ולחם התחתון שמטבל בו נגד ג' גבורות, כיון דאי אפשר בענין אחר. עכ"ל. וכוונתו יש לומר דמה שהוזקק קודם לכן לומר שיטביל בלחם עצמו היינו כי איירי בתחילה בלחם שאין בו מלח, ולכן הוסיף "ובפרט בפת דידן שיש בו מלח", דכוונתו בזה דבפרט בפת דידן שיש בו מלח שבזה בלא"ה שפיר דמי לטבול בו מחמת המלח שבו, וכבר כתב שם שבמלח יש את הכוונות הנזכרים].

בריה שלימה - מצוי הדבר שאנשים אוכלים פלח של פרי הדר (כגון קלמנטינה) ומכניסים אותו לפה כשהוא שלם. וכן גרעינים שחורים וכיו"ב, וצריך ללמד מה שכתב השו"ע דנכון לזהר לא לאכול בריה שלימה פחות מכזית, ופלח שלם ג"כ חשיב בריה ולא כמו שסבורים שרק ענב שלם וכד'. ולכן יש להכניס מקצת הפרי ולאכול מקצתו ואח"כ להכניס את שאר הפרי, או לאכול כזית, או לשותות רביעית מים.^(כב)

להטביל ג' פעמים ולא טיבול בעלמא

או במלח כעין שלנו, אינו צריך להמתין. ע"ש. ועל כרחק מה שאנו מטבילים במלח היום היינו מפני מה שכתב הכה"ח שם (ס"ק לח) שלפי מה שכתב שם בס"ק לז, אזי אפילו הפת נקייה ומתובלת במלח צריך לטבל פרוסת המוציא במלח כדי למתק הגבורות שבמלח ולסלק הסט"א מהשלחן ע"י החסדים שבלחם. ע"ש. וא"כ לזה בעינן ג' פעמים, וכמו שכתב שם בס"ק לז. ע"ש.

ועוד יש לעורר, שגם אלו שאכן נוהגים להטביל את הפת במלח וכנ"ל, ישנם שאינם עושים אלא טיבול בעלמא, ואינם מטבילים ג' פעמים, ויש להעיר להם דאמנם מדברי השו"ע (סי' קסז ס"ה) אין מבואר אלא לטבול במלח, ולא כתוב ג' פעמים, אכן אם מטבילים מצד מה שכתב השו"ע, הרי לדעתו אי"צ היום להטביל כלל, שהרי כתב שם דאם הפת נקייה או שהיא מתובלת בתבלין

רי אות טו), דמשמע ממסכת חולין (ק"ט) שקטנית אחת נקרא בריה אע"פ שהרבה גדלים בשרביט אחת. ע"כ. וכ"כ הבא"ח (מטות אות ה), וכ"כ בשו"ת אול"צ (ח"ב עמ' קלח). ולפי"ז האוכל גרעין אחד ג"כ נכנס בספק זה. ולכן טוב שישתה כוס מים אחר אכילת הגרעינים דבלא"ה בדרך כלל צמא מאכילת הגרעינים ויברך ברכת נפשות על המים ויפטור הגרעינים.

ומש"כ שאפי' פלח הוי בריה, כן מבואר בשו"ת יבי"א (ח"ח סי' כה אות ז)

(כב) הנה כתב השו"ע (סי' רי ס"א): "האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים והשותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים מברך תחילה ברכה הראויה לאותו מין, ולאחריו אינו מברך כלל, ויש מסתפקים לומר על דבר שהוא כביריתו כגון גרגיר של ענב או של רימון שמברכין לאחריו אע"פ שאין בו כזית, לכך נכון לזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית. ע"כ.

ומה שכתבתי שצריך לזהר שלא לאכול גרעין שלם, כן מבואר בכה"ח (סי'